Αρχαιολογικό Έργο Κρήτης

ΥΠ.ΠΟ.Α. - ΕΦΟΡΕΙΑ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ ΡΕΘΥΜΝΟΥ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ - ΤΜΗΜΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ
ΡΕΘΥΜΝΟ / 24-27 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 2016

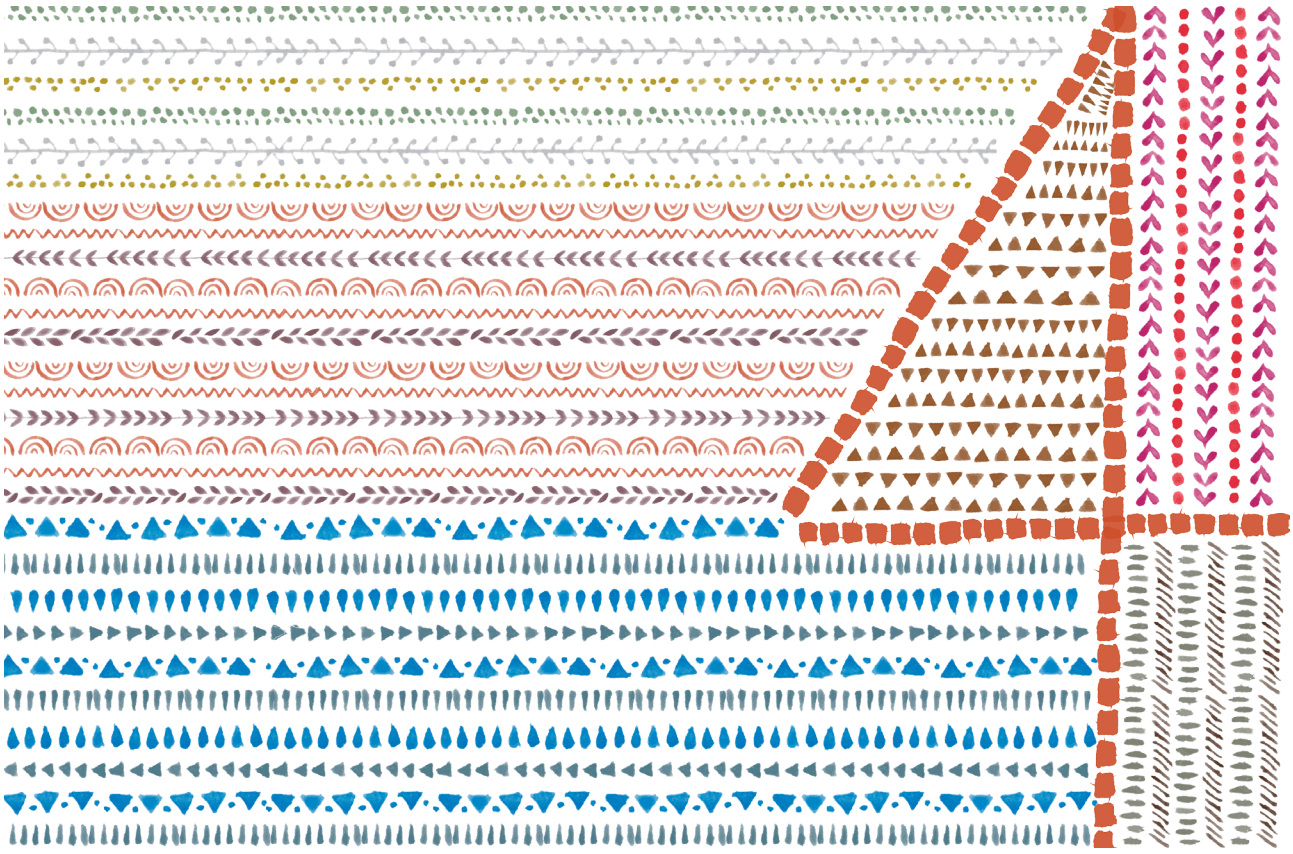

Π Ε Ρ Ι Λ Η Ψ Ε Ι Σ

ΥΠ.ΠΟ.Α. – ΕΦΟΡΕΙΑ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ ΡΕΘΥΜΝΟΥ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ - ΤΜΗΜΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟ ΕΡΓΟ ΚΡΗΤΗΣ 4

Περιλήψεις

ΡΕΘΥΜΝΟ / 26-27 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 2016

Allegro Nunzio, Anzalone Rosario Maria
Ο οικισμός της Πρώιμης Εποχής του Σιδήρου στη θέση Προφήτης Ηλίας της Γόρτυνας: Νέα δεδομένα από τις πρόσφατες ανασκαφικές αποστολές

Οι έρευνες του Πανεπιστημίου του Παλέρμο –σε συνεργασία με την Ιταλική Αρχαιολογική Σχολή Αθηνών– επικεντρώθηκαν τα τελευταία χρόνια στη μελέτη των αρχαιότερων φάσεων του οικισμού του Προφήτη Ηλία στη Γόρτυνα.
Ανοίχτηκαν διάφορες στρωματογραφικές τομές στους Τομείς 'Α' και 'Β' της ανασκαφικής περιοχής, και επίσης στον κύριο δρόμο με κατεύθυνση Ανατολή-Δύση. Έχουν αναγνωριστεί πολυάριθμες φάσεις που χρονολογούνται από τα τέλη της 2ης χιλιετίας π.Χ. μέχρι την ελληνιστική περίοδο.

Οι πρόσφατες έρευνες ρίχνουν νέο φως, όχι μόνο στη μακρά και σύνθετη ζωή του οικισμού της Πρώιμης Εποχής του Σιδήρου, αλλά και γενικότερα στην ιστορία της ανθρώπινης παρουσίας στον λόφο του Προφήτη Ηλία στη Γόρτυνα.

Baika Kalliopi, Psarogiannis Athanasios, Tzigounaki Anastasia, Karamaliki Nota, Sarris Apostolos, Vött Andreas, Fischer Peter, Röth Joschka, Reicherter Klaus, Dumas Vincent, Papadopoulos Nikos, Cantoro Gianluca, Manataki Meropi, Cuenca-García Carmen, Kalayci Tuna, Simon François-Xavier, Donati Jamieson, Simirdanis Kleanthis, Kalogeropoulos Kleomenis, Chrysocheri Eirini
Interdisciplinary survey on the maritime installations of ancient Rithymna (poster)

Geoarchaeological investigations conducted on the site of the ancient slipways' area on the western part of Fortezza in Rethymnon revealed new evidence concerning the form, architectural design, functional layout, as well as the overall extension of the maritime infrastructure. The slipways are hypothetically attributed to the Hellenistic city of Rithymna, whose extent and layout remains conjectural as only limited archaeological evidence have come to light. Part of this maritime infrastructure consists of rock-cut slipways disposed on different orientations and today partly covered by the modern coastal highway. The structures were investigated in 1981 and 2005, but no geophysical measurements were ever carried out on the overbuilt section. In this occasion, a combination of totally non-destructive geophysical and remote-sensing methods were employed (see related paper in this Conference). The correlated data were particularly revealing for calculating the inclination of slipway R3 and reconstructing the form and functional details on the ramp's configuration. Measurements were compiled with 3D photogrammetric recording of the visible remains, as well as photogrammetric covering of the area in a larger scale. The objective was the study of their topographical relationship with the Fortezza - most probably, the location of the ancient acropolis.

New data derived from the geophysical investigations, were studied in the light of a series of archaeological parallels of rock-cut slipways known from Crete and around the Mediterranean. They are all distinguished by their diverse typology as naval bases with geostrategic location. Structurally, newly recorded architectural details on the ramps instructive of the (today lost) wooden infrastructure used on the hauling and launching operations of ancient oared warships enrich the existing record. There is also more evidence to pursue the study on the naval craft that was accommodated on the slipways, especially ratios of width: length of medium-sized oared warships. Finally, the geophysical prospections gave positive evidence for the existence of a possible continuation of the slipways complex to the south. We are now able to propose a reconstructed plan of a complex consisting of rock-cut slipways of different widths, a complex that shows certain similarities with archaeological parallels in the Aegean and the Near East.

Baldini Isabella, Brokalakis Yiorgos, Casali Veronica, Donadei Silvia, Frasca Francesca, Orlandi Lucia, Pellacchia Debora
Στοιχεία φωτισμού από την επισκοπική βασιλική της Γόρτυνας

Η μελέτη της ανασκαφής που διενεργήθηκε από το Πανεπιστήμιο της Μπολόνια και την τότε 13η Εφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων στην επισκοπική βασιλική της Γόρτυνας, στο σημερινό χωριό της Μητρόπολης, ξεκίνησε ξανά το 2011. Από τα τέχνεργα αυτής της ανασκαφής παρουσιάζονται στην επιτοίχια

ανακοίνωση τα αντικείμενα εκείνα που σχετίζονται με τον φωτισμό. Στόχος δεν είναι μονάχα η παρουσίαση της ποικιλίας του σχετικού υλικού (υαλοπίνακες, γυάλινες κανδήλες, πήλινα λυχνάρια και κηροπήγια) και η τυπολογική του εξέταση, αλλά παράλληλα η αξιοποίηση των πληροφοριών που προκύπτουν από τη χρονολόγηση και τη χωρική του κατανομή σχετικά με τις φάσεις, αλλά και τις χρήσεις των χώρων της επισκοπικής βασιλικής.

Beckmann Sabine

Domesticating Cretan mountains for tourism – Middle Minoan traces in the landscape and Kroustas Forest Historical Landscape Park

The subject of this presentation shall be the preparation of a new element of Minoan studies for tourism: the Middle Bronze Age landscaping and settlement in the mountains above Agios Nikolaos. The Minoan Protopalatial settlement region on the south-eastern slopes of the Dikti massif studied by the author (Beckmann 2012, Μπέκμαν 2016) covers an area of *ca* 32 km^2 where over 330 habitation sites are organized in a scattered pattern with distances between 50-300m. Many of the house foundations were constructed with massive blocks and often stand in parts over 1,5m high, thus presenting an impressive sight even without being excavated. Also the accompanying walls (like inner and outer enclosure walls) and paths are of interest, as they constitute a special feature of this Middle Bronze Age mountain settlement pattern, together with the various "round structures" ("kouloures") present in the area, adding to the picture of the sites.

The high density of impressive ruins especially in the mountains above the village of Kroustas, together with the rare occurrence in eastern Crete of a forest, generated the idea of creating hiking paths to make these features visitable by tourists, who in recent years seem to be engagingly interested in investigating the Cretan landscape. So in cooperation with the cultural association of Kroustas we created a network of more than 7 kms of hiking paths, by which about 40 Minoan sites can be visited, while also some 30 kms of enclosure walls and ancient paths and 8 round structures invite visitors to explore the Middle Bronze Age landscape together with its current natural beauty.

The presentation shall show some of these features and discuss possibilities and problems of the creation of such a park in times of a national financial crisis.

Biondi Giacomo

Prinias. EIA finds from the Fortress Area on the Patela Hill (poster)

New excavations (2003 and 2005) in the fortress, which in post-Archaic times garrisoned the Patela of Prinias, had two goals: to date the fortress itself and to clarify the urbanistic role of that area inside the Early Iron Age settlement. Since the foundation trenches and the abandonment layers of the fortress were intercepted, the first aim was fully achieved: it was built between the late 3rd and the first half of the 2nd centuries BC and deserted before the end of the same century. The second aim was more difficult to achieve, because only very poor earlier masonry remains were brought to light and Early Iron Age finds, in very fragmentary state, were unearthed as residual only in Hellenistic or surface layers. However, the study conducted in the last years on such materials, considered together with those found in the early 20th century excavations, allows us to assume a not purely residential use of the area. Some finds, e.g. a significant number of fragmentary zoomorphic clay figurines, could be related with worship practices.

Bonetto Jacopo, Bertelli Anna, Colla Martina, De Scarpis Valeria, Metelli Maria Chiara, Brombin Edoardo

New perspectives on the evolution of the sanctuary of Apollo Pythios in Gortyn

Extensively excavated between the end of the 19th and the beginning of the 20th century, the area of the sanctuary of Apollo Pythios in Gortyn (Messara) quickly acquired wide fame in ancient Greek studies mainly for the archaic inscriptions collected during the first research campaigns, a corpus of laws important for the

formation of the civic asset of the polis. After the end of this season of research, less attention was paid to the other materials recovered during the excavation and to the architectural sequence of the building, only broadly outlined by F. Halbherr. The only high quality and comprehensive study of the Temple, which is due to M. Ricciardi (1986), has left many issues undefined about the chronological and architectural evolution of the shrine and of the connected structures (altar, fountain, heroon). The new project carried out since 2012 by the University of Padova and the Italian Archaeological School of Athens aims at reviewing the knowledge so far acquired to better reconstruct the structural layout of the various buildings throughout the continuous life of the sanctuary, from the Archaic Age to the Late Antiquity.
The paper will present briefly the results of the excavation trenches opened in 2014 and 2016 which allowed to gather many stratigraphic and chronological new data. Furthermore, the presentation will discuss the critical interpretation of the collected data leading towards a completely renewed reconstruction of the architectural framework of the Archaic naos, of the Hellenistic pronaos and of the Early Imperial Temple. Some observation will be made on the nearby structures of the heroon and of the altar, the evolution of which over time has not been previously noticed, but revealed to be strictly connected to those of the main worship building.

Cantoro Gianluca
Third dimension in Cultural Heritage: a new trend for final documentation or a research tool as starting point? Applications at multiple scales in different Cretan contexts

Photogrammetry and 3D scanning are nowadays becoming common entries in the lexicon of contemporary archaeologists. A quick search in the database “the Web of Science”, shows a consistent and fast growing use of such technologies in scientific papers of any field (“photogrammetry” and “laser scanning” had respectively 183 and 1020 entries in 2007 versus 598 and 1924 in 2015).

More and more frequent is the use or the presentation of such tools as ultimate mean of documentation in contrast to traditional “2D” architectural drawings. Ease of use of processing software and affordability of required equipment are often an important factor in the spreading of these new methods, which are therefore preferred to other more time-consuming approaches.

This paper aims at presenting a series of case studies from Cretan cultural heritage where the “3D approach” can be critically analyzed and compared with more traditional means of documentation. Presented cases will involve for example Roman cisterns (Eleutherna), archaeological excavations (Kalo Chorafi at Rethymnon and Magasins Dessenne at Malia), damaged modern heritage (Chandras, Ierapetra) and more. In these cases, photogrammetry or 3D laser scanning replaced, sided or integrated pencil drawings, creating at once a new set of information for forthcoming research and ideally new discoveries. Arguments will be provided to fuel the current debate synthetized in the (non-rhetorical) question driving this presentation: 3D as ultimate documentation or research tool?

Cantoro Gianluca, Papadopoulos Nikos
GRID computing for archaeology: AutoGR-SIFT and 3DINV applications for non-invasive landscape studies (poster)

The project "VRE for regional Interdisciplinary communities in Southeast Europe and the Eastern Mediterranean (VI-SEEM, 2015-2018; H2020-EINFRA-2015-1)" aims at establishing new collaborations among scientific and research groups in the area of Southeast Europe and Mediterranean though a Virtual Research Environment (VRE) bridging the exchange of data utilizing at the same time the advanced electronic and computer resources of the area.

The basic idea of the project consists in bringing high-performance computing machines to the general public via the cloud. In this framework, Crete collaborates to this important project by providing the code of two programs (written by the authors) of high utility in archaeology but quite resource requiring: AutoGR-SIFT, for automatic image georeferencing, and 3DINV, for the three-dimensional (3-D) reconstruction of resistivity subsurface model from Electric Resistivity Tomography measurements. Both

programs, developed at the Institute for Mediterranean Studies, have been largely tested on local computers and are regularly employed in the numerous field activities that the GeoSat ReSeArch lab conducts in many archaeological contexts in Crete and elsewhere.

AutoGR- SIFT (now at version 3.5 - http://www.ims.forth.gr/index_main.php?c=90&l=e&d=7) is already freely available online for download and it is consistently used by Universities, Research Centers, Commercial companies and private users all over the world (at the moment, more than 1000 users are counted). The code, originally written in Python and converted to windows executable, can run on common user's computer, but its processing, largely based on Computer Graphics can enormously benefit for larger scale computing hardware to speed-up the entire process. In particular, since the advent of unmanned vehicles (drones) capable of capturing hundreds of high resolution images in each flight, a new approach is often required in order to process all these images and incorporate them in a GIS environment for landscape studies and documentation. With the ability to run AutoGR-SIFT on the cloud, users can speed-up even more the entire process and have their photographs already georeferenced (and with great accuracy) minutes after the fieldwork activity.

The other software, named 3DINV, builds on the large experience of the GeoSat ReSeArch Lab in geophysical inversion theory for archaeological contexts and tries to bring the research one step forward. In particular, 3DINV puts together Electrical Resistivity Tomography (ERT) measurements, usually collected in multiple lines, thus being capable of visualizing cross-sections or horizontal depth slices of geological (and archaeological) stratigraphy. The core of 3DINV is based on sophisticated modeling (3D Finite Element) and inversion (Smoothness Constrained) algorithms to image three dimensional surfaces for an easier understanding of the potential cultural structures buried in the ground. 3DINV also takes advantage of fast computers that allow the development of automated algorithmic schemes for the reconstruction of an estimate of a subsurface resistivity distribution which is consistent with the experimental data.

The two applications, AutoGR-SIFT and 3DINV, are now passing through the experimental phase and will soon be made available to the community for large scale deployment in different archaeological contexts.

Cantoro Gianluca, Papadopoulos Nikos

Three-dimensional documentation of archaeological monuments in Rethymnon (Crete, Greece) as research and dissemination tool (poster)

In the framework of the Programmatic Contract between the General Secretariat of Research and Technology and the Foundation for Research and Technology Hellas under the framework of the Hellenic Republic and Siemens Settlement Agreement, a number of sites of interest related to water management in Crete have been extensively and digitally documented in three dimensions. Goal of this activity was to document the actual condition of artefact and set up a comprehensive archive for future research and work.

The employed techniques, completely non-invasive and non-contact, and equipment allowed a high level of details with regards to the three dimensions and great resolution for the color-space.

At today, the work –authorized, supervised and supported by the Ephorate for Antiquity of Rethymnon– has been focused mainly on Ottoman Fountains in the old town of Rethymnon. Priority has been given to nine sites, also in consideration to their accessibility in touristic season and their level of conservation: on four of them, only photogrammetry has been used for documentation; on the others the above technique has been sided by 3D laser scanning. Results from both methods demonstrated the inter-compatibility of derived datasets. Great attention has been given to dissemination of results and therefore a specific online platform (still experimental) has been set for the fruition of the 3D model to the general public and for basic data processing, such as extraction of measurements (linear and surfaces areas), cross sections and profiles, alteration of colors and shadows.

The present poster has the goal to illustrate some examples on the ongoing work and present some functionality of the web-interface.

Carbone Federico
Overstrikes at Phaistos: chronologies and flows

The purpose of this research is to analyze the significance of overstriking for the production of new coins from the mint of Phaistos. Many archaeologists and numismatists have investigated the role of this practice in the Cretan coinage but we haven't detailed information for the mint of Phaistos. With a large sample of more than 700 coins, we can now treat this phenomenon within the whole coin production of the city. In this way, it is possible to identify each period when the reuse of foreign currency is stronger, probably to able the mint to quickly produce new coins to face an higher demand for market exchanges or for military needs. Before this study, it was believed that the coins most commonly used for overstriking had come from Cyrenaica. Is now possible also to develop this theme. From the new statistical information, is seen that the coins used as flans come mainly from other Cretan cities and Aegina; while overstrucks coins at Gortyn are produced in large numbers on those of Cyrenaica. This allows us to distinguish the different precious metal flows, and the contacts of the city of Phaistos both within the island and with the outside. Using this data, we can also understand the relationships between Gortyn and Phaistos: the two cities have managed the production of currency on their own, and they made quite different choices to each other, as a sign of a different economic setting.

This topic is part of a doctoral thesis recently discussed at the University of Salerno (Italy), and was carried within the Project Phaistos.

Carinci Filippo, Militello Pietro Maria
The result of the archaeological investigations of the Universities of Venice and Catania in Phaistos, during the years 2014-2016

The paper will present the result of the archaeological investigations of the Universities of Venice and Catania in Phaistos, during the years 2014-2016. Soundings have been continued in the North-Eastern Quarter, but a complete new sounding has been opened to the South-West of the "geometric" road. The results shed new light on the history of the site in the Greek period and in the prepalatial phases.

Clinton C. Miriam, Betancourt P. Philip
Courtyards at the Petras Cemetery: the architectural setting for dialogues between the Living and the Dead

Recent excavations at Petras under the direction of Metaxia Tsipopoulou have uncovered more details of the elaborate system of outdoor courts and simpler exterior spaces that supported the funerary assemblage. The cemetery flourished from EM II until MM II, with a small amount of later use. It consisted of both Rock Shelters and House Tombs, with both classes of monument being used primarily for secondary inhumation. Open courts provided support to the cemetery in several different ways. Some of them clearly provided space for the preparation for secondary inhumation and for ceremonies involving a meal that took place at this time. Others were used for later funerary rites performed sometime after deposition of the remains. Differences in the architectural embellishment and monumentality of some courts but not others suggest dissimilar ritual practices co-existing within the cemetery at elite and lesser tombs. The implication is that if the house tombs were kin-based ossuaries, the community had a stratified society consisting of elite as well as lesser families or clans.

Coutsinas Nadia
Early Byzantine glass from Eleutherna Pyrgi (Sector II)

The site of the ancient Greek city of Eleutherna (Central Crete) has been explored since 1985 by the University of Crete. The Pyrgi hill has always been, through the ages, the acropolis of the ancient city. Its central plateau has been excavated by Thanassis Kalpaxis and is now being excavated by Christina Tsigonaki.

The excavation has brought to light the Early Byzantine phase of occupation: a resettlement of the central plateau – organised around a church – takes place in the 7th century and continues through the 8th century A.D.
Amongst the material, many glass fragments have been found. The chronological range of the glass material is quite restricted in the Early Byzantine period, but there are also a few Roman finds (the study is in progress). There are mostly goblets and lamp fragments of different types (stemmed goblets with annulated bases, lamps with a conical body ending with a knob, lamps with wick-holder and a unique kalyx type lamp).

The most important feature is the presence of some pieces attesting the existence of glassworking. This is quite interesting as until now glassworking activity has only been recognized in two Cretan sites: at Knossos, for the Roman period, and Gortyn, for the Roman and Early Byzantine period. In fact, the glass found in Crete is not well known at all. Only the material from the two sites aforementioned has already been extensively published. It is worth mentioning that these happen to be the two most important cities of Crete in the Roman period, Gortyn being the capital city of the province. That is why a study of the glass material from the smaller city of Eleutherna will greatly complete the picture we have on Cretan glass, and especially for the yet not well known Early Byzantine period.

Di Biase Federica
New considerations about the architectural structures of the archaeological area of Hagia Photini in the light of recent studies

The aim of this work is to describe the results of the archaeological expedition conducted by the Phaistos Project during August 2015 under the aegis of the Italian Archaeological School in Athens and with the direction and responsibility of Professor Fausto Longo and the collaboration of the Greek Ministry of Culture. The excavation is an important feature of the Hagia Photini, an archaeological area located on the north-western slopes of the hill of the Palace. This area is actually divided into two sectors, east and west, that occupy a surface of almost 240 m^2, and was first brought to light when Doro Levi, director of the Italian Mission at Crete, discovered the excavation by chance in the 1950s during the construction of a modern road. Levi completely excavated the area without a stratigraphic approach and briefly discussed it in monograph (Levi 1976) as well as other short and sporadic articles that failed to provide adequate and systematic analyses of the architecture and finds.

During the summer of 2015, the Italian-Greek team of the Phaistos Project had the possibility to inspect the archaeological area of Hagia Photini. The investigation, which aimed at the conservative restoration requested from the local Ephoria, had for the first time been carried out on both the sectors. These areas, which had been forsaken for a long time and had experienced, the consequent crumbling of the some of the walls, were deep cleaned and studied with a scientific method. Thanks to those effort, it was possible to attempt to put into order the different chronological phases of its architecture from the Prepalatial age to the Hellenistic one and at the same time to propose an interpretation of their different uses during the course of time.

Driessen Jan
Ανασκαφές στο Σίσι. Αποτελέσματα της ανασκαφικής περιόδου 2015-2016

Κατά τη διάρκεια του καλοκαιριού του 2015 και το 2016, η Βελγική Αρχαιολογική Σχολή στην Αθήνα πραγματοποίησε τα πρώτα δύο έτη ενός νέου πενταετούς προγράμματος ανασκαφικών ερευνών στη θέση Μπούφος στο Σίσι, στα βόρεια παράλια της Κρήτης. Εκτός από τις δοκιμαστικές τομές που πραγματοποιήθηκαν για να αποσαφηνιστεί η πρωιμότερη ιστορία του χώρου, ο οποίος ερευνάται ήδη από το 2007, οι ανασκαφές επικεντρώθηκαν στη διερεύνηση του συγκροτήματος της Ύστερης Εποχής του Χαλκού (16ος αι. π.Χ.). Το εν λόγω συγκρότημα είχε αναγνωριστεί αρχικά ως κτήριο με κεντρική αυλή κατά την ερευνητική περίοδο του 2011. Το αναμενόμενο θα ήταν να προκύψει μια ορθογώνια αυλή περιβαλλόμενη από πτέρυγες με ανάλογο γώνιασμα (ορθή γωνία). Αντ'αυτού, αποκαλύφθηκε μερικώς μία μεγάλη τραπεζοειδής αυλή έκτασης 250 τ.μ. κατασκευασμένη από καλής ποιότητας λευκό κονίαμα, με τρεις πτέρυγες (ανατολική,

βόρεια, δυτική) καθεμιά από τις οποίες έχει ελαφρώς αποκλίνοντα προσανατολισμό. Αυτά τα στοιχεία, σε συνδυασμό με εκείνα που βρέθηκαν το 2011 (ένα ανατολικό κτήριο με μακρά δυτική πρόσοψη, έναν κέρνο που βρέθηκε δίπλα σε μία είσοδο από την αυλή και ένα έδρανο κατά μήκος της βόρειας πλευράς της αυλής με τεχνητές κοιλότητες), επιτρέπουν την ταύτιση ολόκληρου του συγκροτήματος με κτήριο με κεντρική αυλή έκτασης περίπου 900 τ.μ., το οποίο εγκαταλείφθηκε κατά την πρώιμη φάση της Ύστερης Μινωικής ΙΑ περιόδου (16ος αι. π.Χ.). Η ιδιότυπη κάτοψη του συγκροτήματος ερμηνεύεται ως αποτέλεσμα της σκόπιμης ενσωμάτωσης κατασκευών της Πρώιμης Εποχής του Χαλκού και της ανωφέρειας του φυσικού βράχου εντός του μεταγενεστέρου κτηρίου.

Ferrence C. Susan, Kanta Athanasia, Bonga Lily, Mylona Dimitra, Carter Tristan, McCoy Floyd, Morgan Jessica, Davaras Costis

Preliminary Report on the 2014 and 2015 Excavation Seasons in the Pelekita Cave, Zakros, Crete

Pelekita Cave is located north of the Minoan palace at Kato Zakros on the eastern coast of Crete. It is one of the largest caves on the island at ca. 310 m long and an area of approximately 4.500 m^2. Deeper portions of the cave contain impressive stalactites, stalagmites, columns, and a fresh water source at the local water table. It was previously excavated during three seasons by Costis Davaras and Athanasia Kanta (1979, 1982, 1985). Two recent excavation seasons (2014 and 2015) by Athanasia Kanta and Susan Ferrence tested the stratigraphy of the cave and collected sediments and other samples to investigate the economy, flora, fauna, and paleoclimate history of the area. In addition, a new visitors' access route was completed to isolate the excavated area from public access. Occupation of the cave began as early as the Middle Neolithic and culminated in the early Late Neolithic. A gap in occupation occurs during the Final Neolithic, but use of the cave continues from the Early to Late Minoan periods. It was a temporary shelter for humans and animals. A layer of volcanic tephra likely associated with the LM IA eruption is also present. In the Neolithic, both informal and built hearths were superimposed on one another and found in situ with ground and chipped stone tools, seashells, bones, and pottery. A double hearth built of local stones was unearthed along with tools and several seashells of spiny oyster (*Spondylus gaederopus*).Obsidian artifacts and tephra samples are being chemically analyzed using pXRF techniques to determine provenance.

The meticulous mapping, collection, and processing of sediment samples yielded rich archaeobotanical remains, which will shed light on the human interaction with the landscape. Additionally, the excavation has produced one of the largest and best preserved fish bone and seashell assemblages in the Aegean, including many large fish such as grouper. The rest of the excellently preserved animal bones include the typical Neolithic domestic mammals, i.e., sheep, goat, pig, cattle, as well as birds and microfauna, such as rodents. They were contemporary with the human occupation of the cave. Many of the remains from the larger mammals come from young specimens, indicating that the cave probably sheltered animals and humans.

The results of the excavation will illuminate the poorly understood Neolithic period on Crete in terms of its formation, identity, and economy. Early study of the Neolithic pottery demonstrates the mobility of these agriculturalist-seafarers as the pottery exhibits both Knossian and Dodecanesian affinities. The wealth of organic and inorganic finds will shed light on the Neolithic economy of eastern Crete.

Gaignerot-Driessen Florence

Preliminary Results of the 2015-2016 Survey on the Anavlochos (Lasithi)

In 2015-2016, the French School in Athens resumed work on the Anavlochos massif, after the excavations carried out there by Pierre Demargne in 1929. An archaeological, topographical and geomorphological survey of the massif was conducted. This two-year program aimed to relocate and reconsider the archaeological remains investigated by Demargne and give a more complete and accurate picture of the ancient occupation. The Anavlochos, which was mainly settled from the 13th c. BC to the very beginning of the 7th c. BC, represents a key-site for our understanding of the transition period leading from the Late Bronze Age to the Early Iron Age.

Gigli Patanè Rossella
Orientalizing relief pithoi from Prinias. New evidence from the excavations on the Patela (poster)

We propose in this poster some preliminary remarks on the class of relief figured pithoi coming from the excavations at Prinias, Patela. They are examined the findings from the last researches carried out by the Archaeological Mission of the University of Catania and CNR - IBAM in the ancient site of Patela, partly still unpublished. The new rich evidence seems to confirm the hypothesis of a well characterized atelier that might refer to the ancient town of Prinias. The examination of the working technique and of the various iconographic subjects enriches the picture known until now in some overall studies on cretan pithoi based on the data from old excavations, and extends the research perspectives.

Giglio Alexia, Greco Alessandro
The forgotten notebook. Archaeological research on Christos Effendi from Antonio Minto (1909) to "Phaistos Project" (poster)

The Christos Effendi, the highest hill of the urban area of Phaistos, was surveyed in 1899 by the archaeologist Antonio Taramelli. The archaeological relevance of the area (which testifies human activity from Late Neolithic until Ottoman Era) induced the scholar to intend the hill as the main Acropolis of the ancient town of Phaistos. The discovery of the Palace eclipsed the interest on Christos Effendi and, until now, only a single excavation campaign was conducted over the hill, by Antonio Minto (1909), in order to study the fortification line emerging over the hill. After one century of silence, in 2010 The "Phaistos Project" directed by Fausto Longo, under the Aegis of the Italian Archaeological School of Athens and in collaboration with the University Rome La Sapienza (Alessandro Greco) started a systemic study of the area through a complete survey (2011-2012) and an excavation campaign during 2013.

In order to better organize the excavation on the hill, looking for the bibliography of Antonio Minto, Alexia Giglio discovered the forgotten original notebook of the archaeologist. The extraordinary detailed notebook allowed us to integrate the archaeological picture of the hill offered by the archaeologist in his official publications and allowed us to compare the original data with the new ones, stemming from our 2013 excavation. The result has been a completely new chronology and a detailed understanding of the buildings present over the hill. This poster will present this new knowledge achieved thank to the integration of the data stemming both from the notebook and the archaeological campaigns made by "Phaistos Project".

Greco Alessandro, Palio Orazio
Hagia Photini and the "urban" development of Phaistos: an up-to-date survey

The site of Hagia Photinì is located in the northern slope of the hill of the Palace at Phaistos. The archaeological area was discovered during the construction of the modern road Moires-Matala in 1954 and excavated by the Italians archaeologists between 1954 and 1959. In the western part of the site a small nucleus of little houses was excavated and identified as a "Minoan Quarter" by the Excavator, Doro Levi. The excavation was soon published but it was very superficially documented. In the framework of the Italian-Greek *synergasia*, the "Phaistos Project", during the 2015 campaign a new effort has been conducted in order to clean the site and to prepare it for restoration.

Stemming from the new data acquired during the cleaning and restoration campaigns of the site (2015-2016) and the data acquired from the seven-years survey on the site of Phaistos, the main aim of the first part of the communication (Alessandro Greco) represents an up-to-date and integrated analysis of the so-called "Quartiere" of H. Photini during the two main periods of its Minoan flowering in the framework of the new knowledge of the urban territory of Phaistos.

In the second part of the paper, Orazio Palio will present the first results of the study conducted on the LM IB pottery groups excavated by D. Levi. During this period, represented at Phaistos by very few architectural structures, the small complex of rooms built on the ruins of the protopalatial period holds particular importance, also considering its position along one of the main tracks of access to the hill of the

Palace. The ceramic assemblages, connected with food preparation and consumption, perhaps in a ritual context, may be linked to host activities that precede the entrance to the palace.

Iannone Federica
The so-called temple of Rhea at Phaistos: new reflections on the structure and excavation documents

Identified in the first excavations on the site of Phaistos conducted by Luigi Pernier in the early 1900s and then investigated again by Vincenzo La Rosa in 1992, the so-called temple of Rhea was represented in the history of the studies as a point of reference in the study of the ancient polis of Phaistos. The recovery of the entire photographic documentation, graphics and notebooks excavations from the old excavations, the study of the existing structures and the 3D restitution thanks to ArcSat snc has led to new considerations about this building and it has challenged phases, attributions of materials and identifications of the cult.

Knappett Carl, Momigliano Nicoletta, Λιβαρδά Αλεξάνδρα, Cunningham Tim, Letesson Quentin, Orengo Hector
Η πόλη και το τοπίο στο Παλαίκαστρο: τα αποτελέσματα των ερευνών 2012-2016

Στην ανακοίνωση αυτή παρουσιάζουμε ένα πενταετές πρόγραμμα επιφανειακής έρευνας, ανασκαφής και μελέτης στο Παλαίκαστρο στην ανατολική Κρήτη, τη θέση μιας μεγάλης παράκτιας πόλης που κατοικήθηκε καθ' όλη σχεδόν τη διάρκεια της Εποχής του Χαλκού. Παρόλο που μεγάλο μέρος της πόλης είχε ήδη αποκαλυφθεί κατά τη διάρκεια προηγούμενων ανασκαφικών περιόδων, πολλά ερωτήματα παρέμεναν αναπάντητα σχετικά με την οργάνωση του αστικού περιβάλλοντος και τη σχέση του με το ευρύτερο τοπίο. Η έρευνά μας επικεντρώθηκε σε ένα τμήμα της πόλης που δεν είχε ανασκαφεί, το οποίο φαίνεται να αποτελεί μια ξεχωριστή συνοικία, που χωρίζεται από τον αστικό πυρήνα με ένα ρέμα. Τρία κυρίως κτίσματα αποκαλύφθηκαν στη συνοικία αυτή, η οποία βρίσκεται στην άκρη της πόλης που απέχει λιγότερο από το ιερό κορυφής του Πετσοφά. Το Κτήριο ΜΡ1 εμφανίζει κατοίκηση από τη μεσομινωική (ΜΜ) ΙΙΙ περίοδο έως την υστερομινωική (ΥΜ) ΙΑ περίοδο, και ίσως εγκαταλείφθηκε περίπου την εποχή της έκρηξης του ηφαιστείου της Θήρας, καθώς βρίσκουμε αποθέσεις ηφαιστειακής τέφρας αμέσως έξω από το κτήριο και δεν διαπιστώνεται μεταγενέστερη δραστηριότητα. Το Κτήριο ΑΜ1 είναι ένα μεγάλο οικοδόμημα, με μια σειρά δωματίων που διατηρούν κατά χώραν αποθέσεις σε δάπεδα της ΥΜ ΙΒ περιόδου, οι οποίες περιλαμβάνουν πίθους σε αποθηκευτικούς χώρους, μια εγκατάσταση μύλου για την παρασκευή τροφής, καθώς και λίθινα αγγεία και ένα περιδέραιο που βρέθηκε στο δάπεδο ενός κεντρικού πλακόστρωτου δωματίου. Στο Κτήριο ΑΜ1 διαπιστώνεται επίσης κατοίκηση κατά την ΥΜ ΙΙΙ περίοδο, με αξιοσημείωτη μια εκτεταμένη απόθεση οστρέων του είδους *Hexaplextrunculus* για την παρασκευή πορφυρής βαφής. Το τρίτο κτίσμα της συνοικίας αυτής είναι το Κτήριο ΑΡ1, το οποίο παρουσιάζει μια σύνθετη ιστορία επανάχρησης κατά την ΥΜ ΙΙΙ περίοδο, στην οποία ανήκουν ένα ολόκληρο κάλυμμα λάρνακας, ένα τμήμα ενωτίου με μορφή βουκρανίου, και ένας σφραγιδόλιθος με παράσταση γρύπα από το εσωτερικό του κτηρίου, καθώς και εκτεταμένες αποθέσεις απορριμμάτων με κεραμική, όστρεα και οστά ζώων που βρέθηκαν εξωτερικά του κτηρίου. Στις δοκιμαστικές τομές που ανοίχθηκαν έξω από την πρόσοψη του Κτηρίου ΑΡ1 βρέθηκε λεπτή κεραμική της ΜΜ ΙΙΒ περιόδου, που υποδηλώνει ότι ίσως το κτήριο να είχε κατασκευαστεί κατά τη ΜΜ ΙΙΙ περίοδο. Συνεπώς, τα στοιχεία τεκμηριώνουν την ύπαρξη μιας συνοικίας που δεν ήταν γνωστή έως τώρα, η οποία κατοικήθηκε τουλάχιστον από τη ΜΜΙΙ έως την ΥΜ ΙΙΙΑ2 περίοδο. Από τα συνδυαστικά στοιχεία που προκύπτουν από την επιτόπια μικρο-μορφολογική έρευνα, τις αποκαταστάσεις του παλαιοπεριβάλλοντος στο εργαστήριο και την ανάλυση του τοπίου, αναδύεται μια σαφέστερη εικόνα για τη διαχρονική εξέλιξη του αστικού ιστού και τον τρόπο με τον οποίο διατηρήθηκε.

Lambrugo Claudia, Lugari Alessandro
Conservative Intervention to the sectile of the frigidarium in the "Terme a Sud del Pretorio" (Gortyn) and a 'new' temporary protecting and covering system for mosaics and sectilia (poster)

Since 2014 a large work has been carried out by the team of the University of Milan, under the scientific direction of prof. Giorgio Bejor, in cooperation with the Italian Archaeological School at Athens (SAIA), the local Ephoria at Gortys and professional restorers from Soprintendenza Speciale per il Colosseo, il Museo Nazionale Romano e l'Area Archeologica di Roma (Italia), in order to clean and consolidate the sectile pavement of the frigidarium in the "Terme a Sud del Pretorio" in Gortys. It's worth remembering that it deals with a very wide (approximately a 100 square metres area) marble floor made up of rectangular carpets of geometrical patterns created with colored recycled marble tiles (more details in C. Lambrugo *et alii*, Gortys, "Terme a Sud del Pretorio". Observations on the main phases of the building ten years on from the beginning of the excavations, in P. Karanastasi, A. Tzigounaki, Ch. Tsigonaki (eds), 3rd Meeting for the Archaeological Work in Crete (Rethymnon 2013), Rethymnon 2015, pp. 553-563).

The present paper aims to present the results of the conservative intervention, but further more to suggest and discuss a 'new' temporary covering and protecting system for mosaics and sectilia. As well known actually, after the conservative works the temporary covering ('non-woven textile' for example) often remains in situ for too long, causing some damages to the covered archaeological structures (fertile growth of plants and vegetation, strong adhesion of the textile with the substrate and consequently the impossibility of removing the tissue without damaging the mosaics). The paper draws attention to a different solution in temporary covering system of mosaics and sectilia (easy to put and remove, waterproof, transpiring, UV resistant and cheap too), so a good solution to face the waiting for definitive protecting covers, which are very often put off for economic problems.

Longo Fausto
Research on the northern limits of the city of Phaistos: The defensive walls and the topography of the funerary areas of the Hellenistic period

Recent surveys and the interpretation of aerial photographs have shed further light on the perimeter of the city walls of Phaistos and revealed, at the same time, new funerary areas previous evidence for which, limited to the northern versant, came exclusively from the chamber tombs of Phalangari in the narrow valley north of the Hieropotamos river. Some more recent finds have raised again the issue of the topography of the urban necropolis of Phaistos, which very probably extended over the slopes of the Palace Hill, where earlier burials already stood in the areas of the so-called Tomba della Strada and Tomba del Mulino.

Longo Fausto, Greco Alessandro, Previti Marinella
The Phaistos Project, between research and heritage promotion

Over the last few years, the Phaistos Project, besides pursuing research activities aimed at shedding light on the topography of the settlement of Phaistos, has launched a program to restore visitor access to some archaeological areas that until a few years ago were in a state of deep deterioration. The areas in question are those of Hagia Photini and Chalara, which lie on the eastern slopes of the hill of the Minoan Palace and were brought to light by Italian archaeologists between the mid-Fifties and mid-Sixties. These two areas or "neighborhoods" (as they are erroneously defined in the literature) might eventually become part of a more extensive visitor route and constitute, along with other currently not visited areas, the Archaeological Park of Phaistos. The Palace –known as such to specialists, but not to the many visitors to the site– is only a fragment of the thousands-of-years-old settlement history of the area, a history that deserves to be make known to a broader public.
In the present essay, the authors illustrate the action they have undertaken with the Italian Archaeological School of Athens and suggest some ideas for a project to promote the whole archaeological complex of Phaistos.

Morda Barbara, Grammatikakis Ioannis
Ορυκτολογική ανάλυση και χαρακτηρισμός των πρώτων υλών ομάδας ταλισμανικών σφραγίδων μέσω φασματοσκοπίας Raman

Οι ταλισμανικές σφραγίδες είναι μια ιδιαίτερη κατηγορία εγχάρακτων αντικειμένων της εποχής του χαλκού η παραγωγή των οποίων στην Κρήτη προσδιορίζεται χρονικά στη Μέση και Ύστερη Μινωική περίοδο. Η έρευνα, τα αποτελέσματα της οποίας παρουσιάζουμε, πραγματοποιήθηκε στα πλαίσια εκπόνησης διδακτορικής διατριβής με βασικό ερευνητικό αντικείμενο την επαναξιολόγηση του *corpus* των ταλισμανικών σφραγίδων και αφορούσε στην εκ νέου εξέταση της τυπολογίας ορισμένων αντικειμένων, Συγκεκριμένα, ένα ιδιαίτερο χαρακτηριστικό αυτών των σφραγίδων συνδέεται με τα υλικά που χρησιμοποιήθηκαν για την κατασκευή τους: παρά το γεγονός ότι οι περισσότερες από αυτές είναι κατασκευασμένες από σκληρά πετρώματα, κάποιες είναι από υλικά λιγότερο σκληρά.

Κατά την εξέταση του *corpus* των ταλισμανικών σφραγίδων, διαπιστώθηκαν ορισμένα προβλήματα αναφορικά με την αναγνώριση και τον χαρακτηρισμό των πρώτων υλών με συνέπεια η φύση ορισμένων σφραγίδων να παραμένει αδιευκρίνιστη ακόμα και σήμερα. Για τον καλύτερο προσδιορισμό των παραπάνω χαρακτηριστικών πραγματοποιήθηκε μια προσέγγιση με αναλυτικά μέσα σε ομάδα σφραγίδων που ανήκουν στη συλλογή του Αρχαιολογικού Μουσείου Ηρακλείου.

Ο σκοπός αυτών των αναλύσεων ήταν η αναγνώριση των χημικών ενώσεων και ακολούθως ο χαρακτηρισμός των πρώτων υλών που χρησιμοποιήθηκαν για την κατασκευή των σφραγίδων. Για τον σκοπό αυτό εφαρμόστηκε η μη καταστρεπτική, μη επεμβατική φασματοσκοπία Raman μέσω της οποίας κατέστει δυνατός ο ασφαλής προσδιορισμός της μοριακής δομής των υλικών των υπό εξέταση αντικειμένων.

Musio Maurizio
The polis of Dreros. Studies of topography and town planning of a Cretan polis from the VII to the II c. B.C. (poster)

In the period between the first explorations and the latter excavations, Dreros was the focus of attention of archaeological research within the debate about the origin of the Greek polis from the half of VIII sec B.C., paying specific attention to the Delphinion and to some public inscriptions. Unfortunately little or no attention was paid to the urbanistic transformations and to the topographic relations among sanctuaries, necropolis and built-up areas, and this generated several erroneous interpretations. This situation was the outcome of the discontinuity of the excavation trenches but also of a certain preference of Cretan post-palatial studies for an urbanistic tradition of minoan origin that, although unavoidable, should not be the key factor for the understanding of a Cretan city during the historical period.

Starting from the recent research carried out by the École française d'Athènes and the Ephorie of Agios Nikolaos, that allowed to overcome some erroneous interpretations (e.g. the form and the chronology of the agora or new studies about the chora of Dreros), today is possible to prepare the ground for the comprehension of the city and its transformations without be affected by pre-established models often not adequate. Taking into account the archaeological records and the most recent researches, the present study, also by the realization of a new base map which includes all the already published cartographic information, proposes a diachronic and synchronic reassessment of the issue of the origin of the city and proposes new interpretative and reconstructive hypotheses.

Olivieri Alberto
The Phaistos GIS: A first preliminary work (poster)

During the years 2014 and 2015 inside the "Phaistos Project" it was carried out a systematic collection and review work of all the known archaeological materials in between the XI and the early VI century B.C. Afterwards the modelled data were placed on the map of the area thus creating a GIS. The test of these materials was focused on validating the reliability of the dating and the location of the said materials, to avoid the protracted misinterpretation caused by the lack of reliability that often have the data of the area. For these reasons was created a tool that can grant deconstructed and georeferenced archaeological information as

precisely as possible, that can be updated with the continue of the research in this area and to use as a solid base for further studies and analysis.

Pautasso Antonella
The Siderospilia necropolis (Prinias) in the Geometric Period. Some preliminary remarks (poster)

The Siderospilia necropolis is no doubt one of the most extensively investigated necropoleis of Crete, in spite of the fact that very little has been published thus far. Excavations carried out by the Italian Archaeological Mission between 1969 and 1978 resulted in the discovery of several hundreds of tombs representing a continuous sequence from the Subminoan to the Archaic Period. The development of the cemetery coincides with that of the settlement on the Patela plateau and offers an invaluable tool to consider the life of a Cretan settlement within a coherent framework. Since 2012, thanks to a three years INSTAP Grant (2012-2014), the study of the necropolis is being carried out through the examination of burial methods, architecture, assemblages, and spatial context, with the aim to understand the socio-political and cultural meanings suggested by mortuary variability within the necropolis and to give a complete publication of that cemetery.

Main aim of the proposed poster is to offer a preliminary overview of the Geometric phase, focusing on the typology of tombs - typically urned cremations supported by stones and carefully placed under rubble so as to form one, single uniform mass of stone (like a stone floor) -, funerary practices and assemblages (especially pottery). Particular attention will be paid to the cinerary urns (pithoi and other shapes) and their variation in shape, style and technique within the different phases of the Geometric period.

Perna Katia
New archaeological evidences of Minoan age in the surroundings of Prinias (Poster)

A small-scale survey conducted in 1990 by the Italian Archaeological Mission in the surroundings of Prinias led to the identification of some sites with scattered Minoan pottery. The most important of these are located at each side of Highway 97, connecting Heraklion to the southern coast of Crete. They are: a settlement on a large plateau, the Aghiostomiani Patela, opposite the Patela of Prinias, site of the well known Iron Age settlement, and a burial area at the base of a towering rock, locally called Votiro. The aim of this work is to submit the pottery from these two sites, which contribute to outline a more complete picture of the occupation of the area between Phaistos and Knossos during the Minoan period.

Perna Roberto
Gortyn between 4th and 8th century AD. Results of archaeological investigations conducted by the University of Macerata

The paper aims to investigate the evolution of the urban settlement model of the city of Gortyn from the end of the 4th century to the early 8th century AD, on the basis of the recent researches in the quarter of the byzantine houses, of the study of southern building that border its southern side and of topographic investigations.

In this period the area organized itself starting from the crossroads between the northern and the western roads and equipped itself of the main public buildings with civilians and service functions becoming one of the most important of the settlement.The southern building and the system of water distribution of the city, that formed by an articulated network of canals, cisterns and fountains, developed itself and lived up to serve the last occupants of the settlement, are significant archaeological traces within the urban area and in its surrounding. These are in fact absolutely essential to understand the transformations of the city until the final organization on the basis of scattered settlements and final ruralization.

Ricciardi Maria
The urban ancient planning study based on the Gortys Archaeological Map: main result

In the first Congress AEK of 2008, I submitted the first results of the study based on the Gortys archaeological map to show its potentialities concerning ancient urban planning. In the last few years, the methods of archaeological and monumental survey have substantially changed due to the wide spreading of aerial remote-control shots.

Waiting the publishing of the whole research, I like to present the main results of the study obtained through a recognition based on punctual controls in situ of all the emergencies collected in many years of excavations of the Archaeological Italian School at Athens and the 13th EBA. This classical method allows a high level of details for a punctual evaluation of the urban plan and its evolution notwithstanding the huge alterations brought to the territory and environment over the years.

Rizza Salvatore
Spatial and architectural analysis of the Siderospilia necropolis (Prinias): First results (poster)

The Siderospilia necropolis (Prinias) was identified in 1969 about 500 m north west of the settlement, on a wide, south-east facing slope, separated from the Patela by a deep valley. The cemetery is cut roughly in two parts (Eastern and Western) by the modern Prinias-Asites road. Excavations carried out by the Italian Mission between 1969 and 1978 brought to the light about 500 tombs. Thus far, three main phases have been distinguished with certainty from the 13th to 6th cent. From the first phase of use (LM IIIC-SM) come a few simple cremations placed in oval, rock-cut pits covered with stone slabs. The second phase (SM to PGB) consisted of pseudo-tholoi (chamber tombs) with inhumations. Burials of the third phase (PGB-O) were typically urned cremations supported by stones and carefully placed under rubble. A further phase, of Roman era, is dated to the first or second century A.D. and spread along the western part of the cemetery.

The publication project of the whole necropolis begun in 2012, thanks to an INSTAP Grant (2012-2014) and the study is still going on. The proposed poster aims to present the first results both of the architectural analysis of the built tombs (pseudo-tholos or chamber tombs) and the study of their position within the necropolis. Spatial organization study and architectural analysis are being carried out with the help of the new digital technologies. In this regard, the poster will include a few examples of three-dimensional reconstruction of tombs and assemblages.

Rossi Amedeo
Remote sensing and geophysical researches applied in Phaistos Survey Project (poster)

Since 2007, a joint scientific partnership has been established between the Italian Archaeological School in Athens, directed by Emanuele Greco, and the local Ephoria, in order to improve our understanding of the Phaistos settlement area. The objective was to draw up a land exploration plan based on surface surveys, archive research, analysis of archaeological materials, and geological-geomorphological and geophysical researches. The field work is was to be carried out by a team directed by Fausto Longo of the Salerno University. The final purpose is to investigate the history of the ancient landscape and environment of Phaistos since the beginning of human settlement in the area.

This poster will present the results of geophysical research conducted in the Hagia Photini, where it is part of the Minoan and Geometric settlement, and the results from the surveys conducted in the area where is the agora of the Greek city. Integrated remote sensing and geophysical methods can provide detailed information about buried cultural heritage. We used electromagnetic (GPR; ground-penetrating radar), magnetic and remote sensing (aerial photo and satellite images) to image and characterize buried targets of potential archaeological interest in the depth range between 50 and 300 cm. We identified various geometrically coherent anomalies, possibly related to subsurface structures, through data of aerial photo processing and found them in good agreement with the elements reported in the Phaistos archaeological map obtained from documentary evidence and excavations performed in the last time. Ground-penetrating Radar

(GPR) and magnetic surveys confirmed the photo aerial data results and allowed imaging and mapping of buried structure related to different Greeks and Minoans remains (residential buildings foundations, roads).

Salzano Anna
Ancient military harbours of Crete: The cities and the sea

The purpose of this research is to examine the territorial connections between the Cretan coast and the most important settlements in the hinterland, through the images of the military harbours, since Archaic age. Some military installations were found, for example, in Rethymnon at the foot of the Venetian Fortress, in Sitia, on the Trypitos promontory, and in Matala, near the Roman caves: they are remains of slipways, probably shipsheds of Classical/Hellenistic age, but the evidence, about their chronology and architectural structure, is uncertain, so their function is arguable. These installations were also naval stations of foreign cities like Rhodes, and we can study the military relationships between Crete and the Aegean, especially with literary sources and archaeological evidence. From recent and underwater investigations, we have some dates in order to determine the harbour aspects of the Cretan coast and the reasons behind the choices of specific areas for the military installations.

Sarris Apostolos, Papadopoulos Nikos, Cantoro Gianluca, Manataki Meropi, Cuenca-García Carmen, Kalayci Tuna, Simon Francois-Xavier, Donati Jamieson, Simirdanis Kleanthis, Fisher Peter, Vött Andreas, Baika Kalliopi, Röth Joschka, Reicherter Klaus, Tzigounaki Anastasia, Karamaliki Nota, Giapitsoglou Kostantinos
Geophysical and Photogrammetric Measurements at Fortezza Castle of Rethymnon (poster)

Experimental measurements were carried out along various sections of the Fortezza Castle of Rethymnon (Crete) in order to investigate the applicability of various geophysical and geoinformatic technologies. The fieldwork campaign was focused a) in the bastion square of St Lukas where some Hellenistic architectural residues have been identified by previous excavations, b) to the SE part of the fortress and the bastion of St. Paul and the cortina between the bastions of St. Paul and St. Luka and c) outside of the fortress in the western foot of the hill where remains of several slipways, most probably of the Hellenistic period, have been identified.

In the area of St. Lucas Bastion the combined employment of electrical tomography (ERT) and ground penetrating radar (GPR) was suggestive of the existence of traverse retaining walls and the continuation of Hellenistic walls. Similar indications of architectural foundations and traverse retaining walls located at depths of 2.5-3.0 meters below the surface arose at the rampart of the Saint Paul.

The photogrammetric documentation in the area of the slipways indicated that the inclination of the slipway (R3), located in the modern parking area, measured on the upper part is steeper than at the lower part. ERT data managed to compile the subsurface terrain model, representing the shape, direction and depth variation of the bedrock. In order to further confirm the direction of the obvious and the hypothesized slipways, the long GPR transects were rectified and the individual strong reflectors (reaching even the depth of 4m below surface) were digitized on a GIS map of the region. Based on this, it was possible to connect the particular reflectors and join them with the remains of the rock-cut ramp continuing into the sea. The integrated geophysical and geoinformatic/remote sensing approach proved successful and location of two more probable slipways were suggested then previously known.

Sarris Apostolos, Codini Giorgia Benedetta, Donati Jamieson, Simon François-Xavier, Manataki Meropi, Zanini Enrico, Sythiakaki Vasso
Ground Based and Satellite Imaging Technologies for Mapping the Ancient Settlement of Gortyn, Crete (poster)

A variety of ground based and satellite imaging technologies have been carried out in the multi-facet settlement of Gortyn in central Crete. The research campaign that was carried out by GeoSat ReSeArch Laboratory of FORTH, under the aegis of POLITEIA project, aimed towards the mapping of the near-surface architectural relics and land use patterns that could address questions related to the organization and evolution of the urban space of Gortyn and the possibility to detect the various phases of habitation of the settlement.

Despite the obvious challenges related to the particular campaign, mainly originating by the thick olive grove, anthropogenic interventions and urban sprawl, the geophysical methodology that was implemented was successful in pinpointing the outline of structural remains and roads. The comparison of the high-resolution multispectral GeoEye-1 satellite imagery to the cadastral map also provided some useful information in terms of the relation of the cadastral units and the density of the terrain features with the archaeological evidence. Keeping in mind the extensive spread of the settlement and the fact that the majority of its relics remains still unexplored, the suggested approach seems to open a new frontier in exploring the urban space of the ancient city and offer a detailed map of the built environment guiding excavations to precise locations for the further exploration of specific sections of the city.

Simandiraki-Grimshaw Anna
The Petras male figurine Group: a first presentation and assessment

The cemetery of Petras Siteias, systematically excavated in the last few years, has already proven to be an extremely important site for the exploration of ritual and social relationships in (especially) Pre- and Protopalatial Crete. One of the most intriguing and significant artefactual finds of recent seasons has been a group of identical male figurines from such a funerary context, dating to the Protopalatial period. This paper presents this group of figurines for the first time, giving emphasis not only to their physical characteristics, but also to their ergonomic properties and possible ritual and social connotations. On the basis of close examination, it is suggested in this paper that this is a unique assemblage of artefacts and concepts. It is also suggested that they provide a way of reconsidering our interpretations of anthropomorphic representation in Protopalatial Crete.

Smejda Ladislav, Semerad Matous, Βασιλάκης Αντώνης, Aluzik Tomas
Επιφανειακή αρχαιολογική έρευνα στο Πορτί Μεσαράς το 2015: Κατάσταση διατήρησης των ακίνητων αρχαιοτήτων και γεωχημική μελέτη του εδάφους

Η αρχαιολογική έρευνα περιλάμβανε επιπλέον στόχευση σε επιλεγμένες πλευρές της ακίνητης πολιτιστικής κληρονομιάς στην περιοχή με δυο ειδικές μελέτες. Η μια ειδική μελέτη αφορούσε τη λεπτομερή εξέταση του πεδίου για τον εντοπισμό κατάλοιπων από τεχνητές διαμορφώσεις και αρχιτεκτονικά ερείπια. Η δεύτερη μελέτη αφορούσε μια μεγάλης κλίμακας ανάλυση της γεωχημείας του επιφανειακού εδάφους, με την διερεύνηση των διαφορών στη στοιχειακή σύνθεση της επιφάνειας του εδάφους σε όλη την έκταση 800Χ800 μ. της περιοχής έρευνας. Η μελέτη των μεταβολών του πεδίου και των αρχιτεκτονικών κατάλοιπων βοήθησε στην κατανόηση της κατάστασης διατήρησης της αρχαιολογικής θέσης στην επιφάνεια και σε καθορισμένα σημεία, όπου στο παρελθόν είχαν συμβεί καταστροφικές επεμβάσεις. Καταγράφτηκαν και αποτυπώθηκαν καθαρά τα ίχνη αρχαίας λατόμευσης λίθων σε μια γειτονική βραχώδη πλαγιά καθώς και ένα ταφικό σπήλαιο στο οποίο βρέθηκαν πολυάριθμη αποσπασματική κεραμική και κάμποσα ανθρώπινα οστά. Η γεωχημεία εδάφους έδωσε παρατηρήσεις για τις εδαφολογικές συνθήκες στην περιοχή και πιθανές αλλοιώσεις του εδάφους που προκλήθηκαν κατά τις τελευταίες χιλιετίες από ανθρώπινες δραστηριότητες.

Strasser Thomas, Murray Sarah

The Petroglyphs at Asphendou Cave, Crete: A Photogrammetric Analysis of a Stone Palimpsest

The rock engravings at Asphendou Cave in the White Mountains of West Crete have been known to the scholarly world for over fifty years. Their date however, remains enigmatic because scientific methods for absolute dates are not available while stylistic analysis has so far failed to generate a clear consensus. In support of an early date is the fact that some of the engravings appear to be consistent with an Upper Palaeolithic or Mesolithic date. This line of enquiry views the engravings as a palimpsest, where later engravings obscure the previous, and earliest, carvings. The latter represent a herd of quadrupeds (*Candiacervus*?) that are stylistically similar to other circum-Mediterranean cave petroglyphs and paintings that date to the late Pleistocene and/or early Holocene. Despite these stylistic affinities, previous reports have tended to conflate all the engravings to the same, late period, despite the complex topography of the cave surface. The absence of precise information about the relationship of each layer of engraving to the next has therefore been the primary obstacle to understanding these artistic depictions.

A careful restudy of the flowstone 'canvas' on which the engravings are found reveals new and important information about these glyphs. This restudy is accomplished using traditional methods of detailed manual draftsmanship in tandem with advanced 3D imaging (both photogrammetry and RTI) that reveals micro-topographic relationships between the engraving 'events' present on the cave surface. The result is a series of visual representations of the cave surface at each phase of its history. When the clearly deeper and later incisions are erased, twenty-one quadrupeds in a herd are clearly recognizable. Their iconography is similar to Terminal Pleistocene/Early Holocene depictions elsewhere in the Mediterranean. The quadrupeds may be representations of *Candiacervus* – the extinct dwarf Cretan deer that existed during the Pleistocene. Among the eight morphotypes of *Candiacervus*, the smallest form was a diminutive forty centimeters in its adult height. The large spatula-shaped horns, slight build, short legs, and miniscule tail are very similar to this extinct species.

The existence of this kind of symbolic art from pre-Neolithic Crete should not come as a surprise given the ever-increasing evidence for the presence of pre-Neolithic peoples on the Mediterranean islands. The Asphendou petroglyphs have been misunderstood because scholars have failed to recognize the complex history of the formation processes that generated the images visible on the existing cave wall, which provides an excellent smooth 'canvas' for engravings and would have been an obvious target for reuse over time. Based on an improved understanding of the history and relative chronology of the engravings, it is clear that the Asphendou petroglyphs may represent the earliest prehistoric art for Crete. The subject and style are not incongruous for Terminal Pleistocene or Early Holocene art. With the newly found evidence of pre-Neolithic humans on the Mediterranean islands, scholars should re-evaluate the evidence for symbolic behavior, and entertain earlier dates for portions of the Asphendou petroglyphs.

Todaro Simona, Greco Alessandro, Betto Andrea, Spampinato Laura

The linear section on the southeast slope of the Christos Effendi hill and the urban development of Phaistos in the Protopalatial period: a contextual re-assessment

During ten years of survey on the territory surrounding the palace of Phaistos, the "Project Phaistos", directed by Fausto Longo, under the aegis of the Italian Archaeological School of Athens and in collaboration with the Universities of Padua (Armando De Guio and Andrea Betto), Rome (Alessandro Greco) and Catania (Simona Todaro), has completed the survey (which also included some targeted trial excavations, restoration projects and the study of materials) of the territory surrounding the palace complex. The new data gathered allows the formulation of an updated picture of the 'urban phenomenon' of the settlement and its development from the Neolithic to the Hellenistic phases.

The primary purpose of this paper is to present a case study of particular interest for the understanding of 'urban development' of Protopalatial Phaistos: the linear section that opens along the Phaistos - Matala road on the southeast slopes of Christos Effendi, documenting the presence of an important housing area in situ.

The section will be examined in its topographical context (Alessandro Greco), from an archaeological and stratigraphic point of view (Andrea Betto), while the pottery excavated will also be presented (Simona Todaro and Laura Spampinato).

Our primary aim is to present a study of this strategic part of the "urban area" of Phaistos, to be integrated and compared with other better known "urban areas" of the site, such as Chalara and Hagia Photini, taking into account both the previous literature and the new theoretical models of development of the urban phenomenon in the Minoan Era (possibility of a unitary architectural/urban development project vs random progressive additions; study of the formation processes of the so-called foundation deposits and identification of precise "ritual and technological practices" and the possible application of these models in order to read and understand the urban phenomenon of Phaistos.

Wazny Tomasz, Tzigounaki Anastasia, + Rackham Oliver, Moody Jennifer, Helman-Wazny Agnieszka, Pearson Charlotte, Giapitsoglou Kostantinos, Fraidaki Athina, Troullinos Michalis, Apostolaki Natasa
Trees, Timber and Tree-rings in Historic Crete, Byzantine to Ottoman Western Crete

In the communication we will present the first results from the scientific program "Trees, timber and Tree-rings in Historic Crete, Byzantine to Ottoman in Western Crete, that is conducted by the Cretan Dendro Group and the Ephorate of Antiquities of Rethymno. The study focused on establishing dedrochronological series of sequence from Cretan trees (cypress, oak, pine) for dating wooden objects and timbers; identifying years of favorable and unfavorable weather, and years of other unusual natural phenomena; obtaining data of the history of climate change and of major weather patterns; determining the demography and ecological history of trees.

Werner Vera, Baika Kalliopi, Tzigounaki Anastasia, Tsigkou Aggeliki, Fischer Peter, Reicherter Klaus, Papanikolaou Ioannis, Vött Andreas
The 365 AD tsunami imprint on the coasts of southwestern Crete – Sougia and Palaiochora case studies

The southwestern coast of Crete, one of the most seismically active regions in Europe, is supposed to have been uplifted by up to 9 m during the mega-earthquake that struck the eastern Mediterranean world on July 21, 365 AD. An associated tsunami event is known to have caused thousands of fatalities and destroyed many coastal settlements and infrastructure between the Levant in the east and the Adriatic Sea in the northwest. Since this event, the entire southwestern coast of Crete has experienced strong erosion so that near-coast geological archives showing relevant Holocene sedimentary records are rare. So far, distinct palaeotsunami fingerprints from coastal archives in this region were unknown.

A multi-proxy study including sedimentological, geochemical, geochronological and micro-faunal methods was conducted at Sougia, within the presumed ancient harbour basin, and around the promontory of Palaiochora. Detailed multi-electrode geoelectrical studies and several near-coast vibracores helped to detect promising local sedimentary archives. In addition, prominent elevated shorelines, evidenced by notches and algal rims, were measure with DGPS.

Sedimentary archives found at Sougia and Palaiochora revealed distinct sedimentological, geochemical and geomorphological traces of high-energy inundation from the marine side. At Sougia, we found a sheet of allochthonous marine sand, partly cemented, intersecting silt-dominated harbour deposits. At Palaiochora, we found high-energy channels eroded in the local bedrock and filled with marine-borne sand and gravel on top of the Palaiochora isthmus, today some 400 m inland. Based on geochemical and microfaunal fingerprints and on sedimentary features, high-energy deposits are interpreted as tsunamites. 14C-AMS- and OSL dating approaches revealed that the tsunami sequences from both Sougia and Palaiochora were deposited during the 365 AD tsunami event. We also present and discuss con-ceptual tsunami landfall scenarios for both study sites.

Αγγελαράκης Αναγνώστης, Κάντα Αθανασία
Το Νεολιθικό Νεκροταφείο Αποσελέμη

Αλετράς Ζαχαρίας
Τα πρώτα αποτελέσματα της έρευνας τεσσάρων μεσοβυζαντινών λουτρών στο κέντρο του Ηρακλείου

Στην ανακοίνωση παρουσιάζονται τα πρώτα συμπεράσματα της έρευνας στα πλαίσια διδακτορικής διατριβής, που αφορά τη μελέτη τεσσάρων μεσοβυζαντινών λουτρών στο κέντρο του Ηρακλείου. Πρόκειται για τα λουτρά που βρέθηκαν κατά τη διάρκεια σωστικών ανασκαφικών ερευνών στα οικόπεδα «Δοκιανάκη-2009», «Ξενικάκη-2008», «Ξεκαρδάκη-1997» και «Παραβολιασάκη-1990». Αν και οι πληροφορίες ήταν αποσπασματικές, αφού μελετήθηκαν τα ημερολόγια, έγινε διόρθωση και ψηφιοποίηση των σχεδίων και των φωτογραφιών καθώς και εντοπισμός και μελέτη ευρημάτων που φυλάσσονται σε αποθήκες της Εφορείας και στο Ιστορικό Μουσείο Κρήτης προέκυψαν αρκετές σημαντικές πληροφορίες. Ο συνδυασμός της μελέτης των αρχιτεκτονικών και των κινητών ευρημάτων, κυρίως νομισμάτων, οδήγησε στα πρώτα αποτελέσματα για τη χρονολόγηση και τη διάρκεια χρήσης των κτηρίων. Η τοποθέτηση των λουτρών χρονικά στα μεσοβυζαντινά χρόνια επαληθεύει τη μαρτυρία των πηγών για την ύπαρξη και τη λειτουργία λουτρών στο Χάνδακα και συντείνει στη γνώση μας για την ιστορία της θεματικής πρωτεύουσας της Κρήτης.

Αναστασιάδου Μαρία, Παναγιωτόπουλος Διαμαντής
Το Κόρπους των Μινωικών και Μυκηναϊκών Σφραγίδων στη Χαϊδελβέργη: 2012-2016

Το Κόρπους των Μινωικών και Μυκηναϊκών Σφραγίδων είναι ένα μακροχρόνιο πρόγραμμα που στοχεύει στη συστηματική τεκμηρίωση και δημοσίευση των αιγαιακών σφραγίδων και των αρχαίων αποτυπωμάτων τους. Το πρόγραμμα εδραιώθηκε στο Μάρμπουργκ και λειτούργησε εκεί από το 1958 έως το 2011 υπό την αιγίδα της Ακαδημίας Επιστημών και Φιλολογίας του Μάιντς. Με την περαίωση του προγράμματος του Μάιντζ τον Δεκέμβριο του 2011 το αρχείο του CMS μεταφέρθηκε από το Μάρμπουργκ στο Ινστιτούτο Κλασικής Αρχαιολογίας στη Χαϊδελβέργη και την επίβλεψή του ανέλαβαν οι ομιλητές. Το 2016 οι επιβλέποντες των εργασιών στο αρχείο έλαβαν τρίχρονη χρηματοδότηση από τη Γερμανική Εταιρεία Ερευνών (DFG) για να ξεκινήσουν το πρόγραμμα ξανά.

Στα πλαίσια της ομιλίας θα γίνει αρχικά μια σύντομη παρουσίαση των εργασιών που έγιναν στο αρχείο του CMS από το 2012 έως το 2016. Στη συνέχεια θα παρουσιαστούν οι στόχοι και ο προγραμματισμός του νέου προγράμματος το οποίο θα ξεκινήσει τον Σεπτέμβρη του 2016. Ο κύριος στόχος του προγράμματος είναι η δημοσίευση πάνω από 900 σφραγίδων από θέσεις στον Νομό Ηρακλείου σε νέο τόμο του CMS και στη βάση δεδομένων του CMS στην ARACHNE. Η τεκμηρίωση του υλικού θα γίνει με συνδυασμό παραδοσιακών μεθόδων και πρωτοποριακών τεχνικών από τις φυσικές επιστήμες. Η γλώσσα του προγράμματος θα είναι τα αγγλικά έτσι ώστε η μελέτη της αιγαιακής σφραγιδογλυφίας να είναι προσιτή στη διεθνή επιστημονική κοινότητα. Η καινούρια δημοσίευση θα πραγματοποιηθεί σε στενή συνεργασία με τους ανασκαφείς των σφραγίδων, το Αρχαιολογικό Μουσείο Ηρακλείου και την Εφορεία Αρχαιοτήτων Ηρακλείου. Οι μακροπρόθεσμοι στόχοι του προγράμματος εκτείνονται πέρα από τη δημοσίευση νέου υλικού στη σειρά του CMS στη δημιουργία των προϋποθέσεων που θα επιτρέψουν τη μελλοντική εδραίωση στη Χαϊδελβέργη ενός Κέντρου για τη Μελέτη της Αιγαιακής Σφραγιδογλυφίας.

Αναστασόπουλος Αντώνης
Ισλαμικές επιτύμβιες στήλες της οθωμανικής περιόδου από την Κρήτη

Κατά την τελευταία δεκαπενταετία έχουν καταγραφεί και μελετηθεί περισσότερες από πεντακόσιες ισλαμικές επιτύμβιες στήλες της οθωμανικής περιόδου από την Κρήτη. Η μελέτη των επιτύμβιων στηλών έχει γίνει στο πλαίσιο αφενός ερευνητικού προγράμματος του Ινστιτούτου Μεσογειακών Σπουδών του Ιδρύματος Τεχνολογίας και Έρευνας (Ι.Μ.Σ./Ι.Τ.Ε.) και αφετέρου του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών στην Τουρκολογία, που συνδιοργανώνουν το Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας του Πανεπιστημίου Κρήτης και το Ι.Μ.Σ./Ι.Τ.Ε., με την άδεια και την πολύτιμη συνδρομή των Εφορειών Αρχαιοτήτων Ρεθύμνου, Ηρακλείου

και Χανίων. Τα δεδομένα των επιτύμβιων στηλών του Ρεθύμνου είναι προσβάσιμα σε μορφή ηλεκτρονικής βάσης δεδομένων που δημιουργήθηκε ως δράση του έργου «Ψηφιακή Κρήτη» (http://digitalcrete.ims.forth.gr/) του Ι.Μ.Σ./Ι.Τ.Ε., ενώ έχουν υπάρξει και ετοιμάζονται επιστημονικές δημοσιεύσεις για τις στήλες. Στόχος της ανακοίνωσης είναι να παρουσιαστεί το έργο που έχει συντελεστεί σχετικά με τις επιτύμβιες στήλες της οθωμανικής περιόδου στην Κρήτη, καθώς και να αναλυθούν τα κύρια χαρακτηριστικά τους, σε ό,τι αφορά τόσο τις στήλες ως τέχνεργα όσο και τις επιγραφές τους. Τέλος, θα επιχειρηθεί οι στήλες της Κρήτης να τοποθετηθούν και να αξιολογηθούν στο ευρύτερο πλαίσιο της διεθνούς βιβλιογραφίας για τις ισλαμικές επιτύμβιες στήλες της οθωμανικής περιόδου.

Ανδριανάκης Μιχάλης
Το έργο της Επιστημονικής Επιτροπής Ανάδειξης Τειχών Κρήτης

Ανδριανάκης Μιχάλης
Μια εικόνα

Βακάλογλου Κυριακή
Ο φάρος του Αγίου Ιωάννη ή Αφορεσμένου Κάβου στο Λασίθι. Ιστορική τεκμηρίωση και πρόταση αποκατάστασης

Βασιλάκης Αντώνης, Aluzik Tomas, Χαραμής Πέτρος, Smejda Ladislav, Semerad Matous, Κρητικοπούλου Ειρήνη
Επιφανειακή αρχαιολογική έρευνα στο Πορτί Μεσαράς το 2016: πρόγραμμα, μεθοδολογία, αρχαιολογικά αποτελέσματα

Η έρευνα της Εφορείας αρχαιοτήτων Ηρακλείου, με τη διεύθυνση του Επίτιμου εφόρου αρχαιοτήτων Δρ. Αντώνη Βασιλάκη, με τη συνεργασία του Δρ. Τόμας Άλουζικ, εκπροσώπου του Τσεχικού Κέντρου Μεσογειακής Αρχαιολογίας και ειδικών επιστημόνων, πραγματοποιήθηκε τον Αύγουστο του 2015. Περιλάμβανε τον καθαρισμό του τάφου και την περισυλλογή όλων των ορατών κινητών αρχαίων σε περιοχή έκτασης 800Χ800 μ. γύρω από τον ανασκαμμένο, από τον Στέφανο Ξανθουδίδη, προανακτορικό θολωτό τάφο στη θέση «Μπαϊράμη Παπούρι». Η έρευνα έγινε με βάδισμα ομάδας πέντε ατόμων σε τετράγωνα πλάτους 100 μ. και -στην κεντρική περιοχή- πλάτους 25 μ. Εντοπίστηκαν τα όρια του μινωικού οικισμού που απλωνόταν στη νοτιοδυτική πλαγιά του λόφου. Η κεραμική που συλλέχθηκε χρονολογείται από την πρώιμη προανακτορική (ΠΜΙ) μέχρι την πρώιμη νεοανακτορική (ΥΜ Ι). Συλλέχτηκε μια ταλισμανική σφραγίδα (ΥΜ Ι) και ένα πήλινο ειδώλιο βοοειδούς (ΜΜ ΙΙΙ). Συλλέχτηκαν δεκάδες λίθινα τέχνεργα (μυλόλιθοι, τριπτήρες, πελέκεις) από τοπικό λίθο και μικρολιθικά εργαλεία (λεπίδες από οψιανό). Εντοπίστηκαν ακόμη και αποτυπώθηκαν ένα μινωικό ταφικό σπήλαιο με συλημένες ταφές σε πίθους και λάρνακες της ΜΜΙ - ΙΙΙ περιόδου και ένα ανοικτό λατομείο πωρόλιθου πιθανόν ιστορικών χρόνων, στη βραχώδη ζώνη δυτικά από τον λόφο.

Οι εξειδικευμένες μελέτες περιλάμβαναν τη ψηφιακή τοπογραφική αποτύπωση του τάφου και των ορατών ερειπίων και τη δημιουργία ορθοχάρτη του τάφου, μελέτη της κατάστασης διατήρησης των ερειπίων και εδαφολογική γεωχημική μελέτη, που έδειξε τις αλλαγές στη σύσταση του εδάφους στο διάστημα των 4.500 χρόνων από την εποχή χρήσης του χώρου. Για τις ειδικότερες μελέτες θα υπάρξουν στο συνέδριο χωριστές ανακοινώσεις.

Βασιλάκης Ζαχάρης, Μαυράκη-Μπαλάνου Μαρία, Τσιμπούκης Γιώργος
Νέα αρχαιολογικά στοιχεία στην ευρύτερη περιοχή Καταλαγάρι – Χουδέτσι του Δήμου Αρχανών – Αστερουσίων στον Νομό Ηρακλείου (poster)

Τα έτη 2014 και 2015 υπό την επίβλεψη της Εφορείας Αρχαιοτήτων πραγματοποιήθηκαν εκσκαφικές εργασίες στο πλαίσιο του έργου διάνοιξης και διαπλάτυνσης της εθνικής οδού Ηρακλείου – Πύργου – Βιάννος και του τμήματος του συνδετήριου άξονα Χουδέτσι – Πύργος. Μέχρι την παράδοση του έργου τον Ιούνιο του 2016 στη διάρκεια της διευρυμένης επιφανειακής έρευνας, εντοπίστηκαν δεκατέσσερις νέες αρχαιολογικές θέσεις στην περιοχή των εργασιών, από τις οποίες οι δύο ερευνήθηκαν ανασκαφικά. Νέα στοιχεία προέκυψαν για τη ζωή στη μινωική περίοδο και παράλληλα επιβεβαιώθηκε ο σημαντικός εμπορικός και οικονομικός ρόλος που είχε η ευρύτερη περιοχή ανάμεσα στο Καταλάγαρι και το Χουδέτσι στους υστεροβυζαντινούς χρόνους και τη Βενετοκρατία.

Βοκοτόπουλος Λεωνίδας
Χοιρόμανδρες Ζάκρου: Το ιερό της Παλαιοανακτορικής εποχής

Η συστηματική ανασκαφή στις Χοιρόμανδρες Ζάκρου, που διεξάγεται στο πλαίσιο του Προγράμματος «Μινωικοί Δρόμοι», οδήγησε μεταξύ άλλων στη διερεύνηση ενός υπαίθριου ιερού της Παλαιοανακτορικής εποχής. Το ιερό κατελάμβανε το βραχώδες έξαρμα που υψώνεται στο μέσον της θέσης. Αρθρωνόταν σε δύο τμήματα, που εκτείνονταν εκατέρωθεν του μινωικού φυλακίου - του σημαντικότερου κτίσματος της θέσης. Οι σχετικές αποθέσεις έδωσαν κεραμεική, πήλινα βάρη, τμήματα ειδωλίων και βότσαλα. Η ανάλυση των στρωματογραφικών δεδομένων επιβεβαίωσε ότι το ιερό προϋπήρξε του φυλακίου, ενώ τα πρώτα αποτελέσματα της μελέτης των ευρημάτων υποδεικνύουν ότι οι δύο πυρήνες του εξυπηρετούσαν διακριτές λειτουργίες.

Κατά την παλαιοανακτορική εποχή παρατηρείται μια θεαματική αύξηση των τόπων λατρείας της υπαίθρου. Στην πλειονότητά τους οι θέσεις αυτές υπήρξαν μικρές και βραχύβιες. Το ιερό στις Χοιρόμανδρες αποτελεί ένα από τα λίγα ανασκαμμένα δείγματα τέτοιας θέσης. Ως προς την τοπογραφία και τα ευρήματα μοιράζεται κοινά σημεία με τα λεγόμενα ιερά κορυφής, όμως δεν διαθέτει το σύνολο των γνωρισμάτων τους – όπως τουλάχιστον αυτά ορίζονται σήμερα από την έρευνα. Από αυτή την άποψη, η θέση μπορεί να συμβάλλει στη διερεύνηση της σχέσης μεταξύ των ιερών της συγκεκριμένης κατηγορίας και του πολύ ευρύτερου φαινομένου των τόπων λατρείας που εκτείνονταν σε εξάρματα ή σημαίνοντα σημεία του τοπίου. Η παρούσα ανακοίνωση αποσκοπεί λοιπόν στην παρουσίαση των δεδομένων που αφορούν στην πρώτη αυτή περίοδο χρήσης της θέσης, αλλά και στην προσέγγιση του ευρήματος στο πλαίσιο της συζήτησης για την τυπολογία των ιερών της υπαίθρου της παλαιοανακτορικής εποχής.

Γεωργακόπουλος Κώστας, Μαλλιαράκη Στέλλα, Μαραβέλια Ειρήνη, Μυλωνάς Μάριος, Νικολοπούλου Κωνσταντίνα, Σίγουρα Έλενα
Τα νέα εκπαιδευτικά προγράμματα του Αρχαιολογικού Μουσείου Ηρακλείου με χρήση ψηφιακών τεχνολογιών

Τα νέα εκπαιδευτικά προγράμματα του Αρχαιολογικού Μουσείου Ηρακλείου (ΑΜΗ) σχεδιάστηκαν στο πλαίσιο της κοινής δράσης με το ΤΕΙ Κρήτης, με τίτλο «Βιωματικά Πολιτισμικά Περιβάλλοντα», που αποσκοπούσε στην παραγωγή καινοτόμων εκπαιδευτικών δράσεων για μαθητές όλων των βαθμίδων.
Η ενδυνάμωση της σχέσης του μουσείου με τη σχολική κοινότητα αποτελεί έναν από τους βασικούς στόχους των εκπαιδευτικών προγραμμάτων. Ο σχεδιασμός τους έγινε, κατά κύριο λόγο, με βάση τις παιδαγωγικές θεωρίες του κονστρουκτιβισμού και της πολλαπλής νοημοσύνης. Αναπόσπαστο κομμάτι της διαδικασίας διαμόρφωσής τους απετέλεσαν η πιλοτική εφαρμογή και αξιολόγησή τους από σχολεία του Ηρακλείου.

Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα «Μια γιορτή στο παλάτι» απευθύνεται σε μαθητές Γ΄ και Δ΄ Δημοτικού. Μέσα από ποικίλες δραστηριότητες οι συμμετέχοντες έρχονται σε επαφή με διαφορετικούς τομείς της ζωής στους μινωικούς χρόνους, έχοντας για παρέα τον Μηνά, έναν μικρό, ψηφιακό Μινωίτη. Το πρώτο μέρος του προγράμματος διεξάγεται στις αίθουσες του μουσείου με χρήση tablets και το δεύτερο στην ειδικά διαμορφωμένη αίθουσα εκπαιδευτικών προγραμμάτων του ΑΜΗ, όπου τα παιδιά πραγματοποιούν

δραστηριότητες σε οθόνες αφής. Οι δραστηριότητες του προγράμματος αποσκοπούν στην ανάπτυξη της παρατηρητικότητας και της κριτικής σκέψης, αλλά και στην καλλιέργεια της φαντασίας.

Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα «Ταξιδεύοντας στη Μεσόγειο» απευθύνεται σε μαθητές Γυμνασίου. Οι συμμετέχοντες πραγματοποιούν εικονικό ταξίδι σε εμπορικούς σταθμούς της Ανατολικής Μεσογείου, μέσα από την περιήγησή τους με tablets στην έκθεση. Ο σχεδιασμός των δραστηριοτήτων στοχεύει στην ανάδειξη όχι μόνο της μινωικής συλλογής του μουσείου, αλλά και αυτής των ιστορικών χρόνων, η οποία καταλαμβάνει πλέον σημαντικό κομμάτι της μόνιμης έκθεσης του ΑΜΗ. Δεδομένου ότι οι ηλικίες των συμμετεχόντων επιτρέπουν περισσότερο περίπλοκες σκέψεις και συσχετισμούς, οι μαθητές καλούνται να εντοπίσουν αντικείμενα που περιέχουν νοήματα σε διαφορετικά επίπεδα.

Τα παραπάνω προγράμματα πλαισιώνονται από δύο σύντομες τρισδιάστατες εκπαιδευτικές ταινίες. Θέμα και των δύο ταινιών αποτελούν τα μινωικά ιερά κορυφής, οι τελετουργίες που λάμβαναν χώρα εκεί και ο εντοπισμός τους από τη σύγχρονη αρχαιολογική σκαπάνη.

Γιαπιτσόγλου Κωνσταντίνος
Ένας άγνωστος ναός στην πόλη του Ρεθύμνου: τα ανασκαφικά δεδομένα

Η σωστική ανασκαφική έρευνα που διενεργήθηκε από την Εφορεία Αρχαιοτήτων Ρεθύμνου τον Μάρτιο-Απρίλιο του 2015, σε ισόγειο κτήριο στην οδό Σουλίου στην παλιά πόλη Ρεθύμνου, αποκάλυψε τα λείψανα ενός άγνωστου, έως σήμερα, ναού της περιόδου της Βενετοκρατίας. Στον ναό διακρίνονται τρεις κύριες οικοδομικές φάσεις του 15ου-18ου αιώνα. Κατά τη διάρκεια της ανασκαφής αποκαλύφθηκαν συλημένοι τάφοι και πρόχειρες ταφές, κάτω από το δάπεδό του.

Στην ανακοίνωση θα παρουσιαστούν τα αποτελέσματα της ανασκαφικής έρευνας και θα προταθεί η ένταξη του ναού στον πολεοδομικό ιστό της πόλης, καθώς και η ταύτισή του.

Επιτροπάκης Ι. Περίανδρος
Ο σταυρεπίστεγος ναός του Μιχαήλ Αρχαγγέλου Αρκαλοχωρίου (poster)

Ο παλαιότερος κοιμητηριακός ναός του Μιχαήλ Αρχαγγέλου Αρκαλοχωρίου, Δήμου Μινώα Πεδιάδας, είναι σταυρεπίστεγος και ανήκει στον πλέον διαδεδομένο στο νησί τύπο Β1 της κατάταξης του Α. Ορλάνδου. Στην κάτοψη διαγράφει το σχήμα του ελεύθερου σταυρού με μικρές ορθογώνιες προβολές της υπερυψωμένης εγκάρσιας καμάρας πέρα από τους εσωτερικά αδιάρθρωτους μακρούς τοίχους. Στην κλίμακα μεγέθους των οκτώ συνολικά παραδειγμάτων του τύπου Β΄, καταλαμβάνει τη μεσαία θέση. Η σημερινή μορφή του μνημείου είναι αποτέλεσμα τριών οικοδομικών φάσεων. Το αρχικό τοιχογραφημένο κτίσμα χρονολογείται στο τελευταίο τέταρτο του 13ου αι. Κατά τη δεύτερη οικοδομική φάση (αρχές 14ου αι.), προστέθηκε δυτικά ανοιχτό προστώο με ζεύγη οξυκόρυφων τόξων περιμετρικά. Πιθανότατα μετά το 1367, το ανοιχτό προστώο του ναού μετατράπηκε σε κλειστό νάρθηκα και τοιχογραφήθηκε. Ο αρχικός δυτικός τοίχος του ναού αντικαταστάθηκε με ένα χαμηλό ευρύ τόξο, τοιχίστηκαν τα τόξα του προστώου δημιουργώντας ένα ζεύγος τυφλών αψιδωμάτων στο εσωτερικό του βόρειου τοίχου, κατασκευάστηκε νέα κεντρική θύρα με λιθανάγλυφο χαμηλό τρίλοβο πλαίσιο εντός του βορείου τόξου της δυτικής όψης, και μεταφέρθηκε το απλό λίθινο πλαίσιο της αρχικής θύρας εντός του δυτικού τόξου της νότιας όψης. Πιθανότατα, η ιδιότυπη και μοναδική στο νησί θολωτή στέγαση του νάρθηκα να ανήκει σε αυτήν τη φάση. Εξωτερικά έχει σχήμα κανονικής τετράγωνης πυραμίδας με στρογγυλεμένες ακμές και κορυφή, ενώ εσωτερικά διαμορφώνεται με τριπλή καμπυλότητα.

Ανέκαθεν η θέση του μνημείου, αλλά και των βόρεια κείμενων ναϊδρίων της Παναγίας (Γενέθλιο και Κοίμηση) Αλιτζανής (Alizani, νυν Αρχοντικό), ήταν σημαντικές γιατί προσδιόριζαν ένα διοικητικό όριο. Σύμφωνα με την αρχική διοικητική διαίρεση του Βασιλείου της Κρήτης (Regno di Candia) ο ναός ανήκε στην Τούρμα Ριζοκάστρου (Turma di Belvedere) και αποτελούσε το όριο με την παρακείμενη ανατολικά Τούρμα της Πεδιάδας (Turma di Pediada), εντός της Εξαρχίας του Αγίου Μάρκου (Sestiere di San Marco). Ήδη πριν από το 1280, ανατολικότερα του ναού εκτεινόταν το φέουδο του βενετοκρητικού πατρικίου Ιακώβου Κουιρίνο (Iacobus Quirino) και των διαδόχων του. Και στην επόμενη διοικητική διαίρεση του νησιού, η οποία έγινε στις αρχές του 14ου αι. και διατηρήθηκε σε όλη τη διάρκεια της βενετικής, αλλά και οθωμανικής κυριαρχίας του νησιού, ο ναός βρισκόταν στην Καστελλανία Ρίζου ή Ριζόκαστρου ή Χρυσόκαστρου

(Castellania di Belvedere), στο όριο με την Καστελλανία Πεδιάδας (Castellania di Pediada), εντός του Διαμερίσματος του Χάνδακα (Territorio di Candia). Τέλος, και στο νεότερο σύστημα των Επαρχιών, που καταργήθηκε το 1997 με το σχέδιο Καποδίστριας, το μνημείο βρισκόταν στο ανατολικό της όριο της διευρυμένης Επαρχίας Μονοφατσίου (Bonifacio) με την Επαρχία Πεδιάδας εντός του Νομού Ηρακλείου.

Μέσα από την παρουσίαση του μνημείου θα επιχειρήσουμε μια ακριβέστερη ιχνηλάτηση της ιστορικής πορείας ενός από τους αρχαιότερους σταυρεπίστεγους ναούς του νησιού.

Ευσταθίου Ιωάννα, Κάντα Αθανασία, Κοντοπόδη Δανάη
Σπήλαια της Περιφερειακής Ενότητας Ηρακλείου: Οι σωστικές έρευνες κατά τα έτη 2013-2016 (poster)

Με αφορμή τη διαπίστωση λαθρανασκαφικής δραστηριότητας σε γνωστά σπήλαια της Περιφερειακής Ενότητας Ηρακλείου, όπως στο σπήλαιο Αγίας Παρασκευής ή «Σκοτεινό» Γουβών και στο σπήλαιο «Στραβομύτης» Γιούχτα Αρχανών, καθώς και την παράδοση αρχαίων αντικειμένων από ορεινό σπήλαιο στη θέση «Βρωμονερό» Κρουσώνα, διεξήχθησαν από την Εφορεία Παλαιοανθρωπολογίας – Σπηλαιολογίας σε συνεργασία με την Εφορεία Αρχαιοτήτων Ηρακλείου σωστικές έρευνες, τα πρώτα αποτελέσματα των οποίων θα παρουσιαστούν στην παρούσα επιτοίχια ανακοίνωση.

Ζερβάκη Κλειώ, Μονιάκη Κατερίνα
Προστασία και ανάδειξη αρχαιολογικού χώρου Κάτω Ζάκρου (poster)

Το έργο «Προστασία και Ανάδειξη αρχαιολογικού χώρου Κάτω Ζάκρου Ν. Λασιθίου» υλοποιήθηκε στα πλαίσια του Επιχειρησιακού Προγράμματος Κρήτης και Νήσων Αιγαίου 2007-2013, Άξονας Προτεραιότητας 7: Αειφόρος Ανάπτυξη και Ποιότητα Ζωής στην Περιφέρεια Κρήτης, με συγχρηματοδότηση από το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης. Το έργο επικεντρώθηκε στο μινωικό ανάκτορο και τον οικισμό της Κάτω Ζάκρου, τα οποία ανασκάφτηκαν από το 1961 από τον Νικόλαο Πλάτων.

Στην ανάρτηση αυτή θα παρουσιαστεί το φυσικό αντικείμενο του έργου, το οποίο διακρίθηκε σε δύο κύριους στόχους. Ο πρώτος στόχος αφορούσε την προστασία του αρχαιολογικού χώρου και περιελάμβανε τη συντήρηση τοιχοποιιών του αρχαιολογικού χώρου, επιχρισμάτων, πλίνθινων κατασκευών και το σύνολο των τοιχογραφιών στο «Δωμάτιο καθαρμών», και τέλος την κατασκευή συστήματος απομάκρυνσης των όμβριων υδάτων από το μινωικό ανάκτορο. Ο δεύτερος στόχος αποτελούσε την ανάδειξη του μνημείου, γεγονός που επιτελούνταν μέσα από τον πρώτο στόχο, σε συνδυασμό με την ανέγερση νέων κτηριακών εγκαταστάσεων για την εξυπηρέτηση των επισκεπτών, καθώς και την τοποθέτηση ενημερωτικών πινακίδων εντός του αρχαιολογικού χώρου.

Ζωγραφάκη Βασιλική, Αποστολάκου Βίλλυ
Ανασκαφική έρευνα στο σπήλαιο Τρύπα Αγίου Νικολάου

Το μικρό σπήλαιο Τρύπα Ξηροκάμπου βρίσκεται στη θέση Εμπόδιο, στις παρυφές της πόλης του Αγίου Νικολάου. Η μακρόχρονη λατρευτική του χρήση ήταν ήδη γνωστή λόγω της παλαιότερης περισυλλογής ειδωλίων από το εσωτερικό του. Το 2014 διενεργήθηκε για πρώτη φορά σ' αυτό μικρής κλίμακας σωστική ανασκαφική έρευνα. Κατά τη διάρκειά της, όχι μόνο επιβεβαιώθηκε η λατρευτική χρήση του σπηλαίου αυτού για πολλούς αιώνες, αλλά εντοπίστηκαν και ενδείξεις κατοίκησης ήδη από την αρχή της μινωικής εποχής. Θα παρουσιαστούν η ανασκαφή, καθώς και τα αποτελέσματα της προκαταρκτικής μελέτης της κεραμικής, των ειδωλίων και των λοιπών ευρημάτων.

Ζωγραφάκη Βασιλική, Ζερβάκη Κλειώ
Νέα μουσειολογική μελέτη του Αρχαιολογικού Μουσείου Αγίου Νικολάου

Το Αρχαιολογικό Μουσείο Αγίου Νικολάου συγκεντρώνει ευρήματα της ανατολικής Κρήτης από τη δεκαετία του 1960 κ.ε. Η επέκταση και αναβάθμιση του υφισταμένου κτηρίου του μουσείου με τη δημιουργία σύγχρονων υποδομών και λειτουργιών υλοποιήθηκε με την ένταξη σχετικής πράξης στο Επιχειρησιακό

Πρόγραμμα «Ανταγωνιστικότητα και Επιχειρηματικότητα», ενώ η μελέτη για την επανέκθεση ολοκληρώθηκε στο πλαίσιο άλλου έργου ΕΣΠΑ, ενταγμένου στο ίδιο Ε. Π., με τίτλο «Εκπόνηση μελέτης μόνιμης έκθεσης και εξοπλισμός Αρχαιολογικού Μουσείου Αγίου Νικολάου Κρήτης - Οργάνωση περιοδικής έκθεσης με τίτλο *Η ιστορία της πόλης του Αγίου Νικολάου*».

Στόχος της ανακοίνωσης είναι η παρουσίαση της μελέτης για την οργάνωση της νέας έκθεσης, στηριγμένης στη σύγχρονη αντίληψη της μουσειολογίας. Με τη μελέτη αυτή επιδιώκεται να αναδειχθούν τα παλιά εκθέματα του μουσείου, να ανανεωθεί η έκθεση με νέα ευρήματα από τις ανασκαφές που διενεργούνται στην περιοχή τα τελευταία χρόνια από την Εφορεία και από ξένες αρχαιολογικές Σχολές, αλλά και να παρουσιαστεί η ιστορία και η ιδιαίτερη φυσιογνωμία της Ανατολικής Κρήτης μέσα από μια ευδιάκριτη κεντρική θεματική ιδέα και μια σαφή αφηγηματική πορεία.

Θεοδούλου Θεοτόκης

Υποβρύχια και παράκτια αρχαιολογική έρευνα στην Κρήτη, κατά την τριετία 2014-2016: Πεπραγμένα του Γραφείου Εναλίων Αρχαιοτήτων Κρήτης

Κατά την τριετία 2014-2016 το Γραφείο Εναλίων Αρχαιοτήτων Κρήτης της Εφορείας Εναλίων Αρχαιοτήτων συνέχισε τη δραστηριότητα του στο διοικητικό, διαχειριστικό και ερευνητικό τομέα. Διεκπεραίωσε όλο τον όγκο της διοικητικής αλληλογραφίας που αφορά στο νησί. Πρότεινε περιοχές προς κήρυξη. Παρουσίασε στο επιστημονικό και το ευρύ κοινό την ενάλια και παράκτια αρχαιολογική δραστηριότητα. Πραγματοποίησε αυτοψίες σε διάφορα σημεία της Κρήτης για την αδειοδότηση έργων και δραστηριοτήτων. Συνεργάστηκε με το Ινστιτούτο Μεσογειακών Σπουδών για την πραγματοποίηση γεωφυσικής έρευνας στους Αγίους Θεοδώρους, το Ίστρον και την Ελούντα. Συμμετείχε σε πρόταση στο πλαίσιο του INTERREG Ελλάδα – Κύπρος 2014-2020 για την αρχαιολογική διερεύνηση και ανάδειξη του Πόρου και των Αλυκών της Ελούντας και στη διεκδίκηση υποτροφίας από το ίδρυμα Honor Frost για την αποτύπωση των ενάλιων αρχαιοτήτων του Πόρου Ελούντας.

Με την εφαρμογή του νέου Οργανογράμματος του Υπουργείου, τον Οκτώβριο του 2015, και την κατάργηση του Αρχαιολογικού Ινστιτούτου Κρητολογικών Σπουδών αναγκάστηκε να αναζητήσει νέα στέγη, ενώ παραμένουν ακόμα τα ζητήματα στελέχωσης και υλικοτεχνικής υποδομής του.

Στην παρουσίαση θα γίνει προσπάθεια συνολικής παρουσίασης των ανωτέρω δράσεων και των ζητημάτων λειτουργίας του Γραφείου.

Καβουλάκη Ελισάβετ, Γραμματικάκης Ιωάννης, Δημάδης Κωνσταντίνος Δ., Cabeza Aurelio, Leon-Reina Laura

Η χρήση των χρωμάτων στην αποτύπωση αρχιτεκτονικών στοιχείων του ανακτόρου της Κνωσού, όπως τεκμηριώνεται μέσα από την αναστήλωση - αποκατάστασή του.

Η καταγραφή και η μελέτη των επεμβάσεων αποκατάστασης των μνημείων είναι τόσο σημαντικές όσο και η τεκμηρίωση των ίδιων των δομικών τους στοιχείων ή των διαφορετικών κατασκευαστικών τους φάσεων. Όσον αφορά στο ανάκτορο της Κνωσού οι πρώτες αποκαταστάσεις, που έγιναν από τον sir A. Έβανς και τους συνεργάτες του, σκοπό είχαν την άμεση προστασία του μνημείου. Ξεκίνησαν το 1901, με υλικά συμβατά με τα αρχαία, για να κορυφωθούν μετά τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, με τη χρήση του οπλισμένου σκυροδέματος. Οι «ανασυνθέσεις», όπως χαρακτηρίστηκαν οι επεμβάσεις αυτές από τον ίδιο τον ανασκαφέα, θεωρήθηκε από ορισμένους ότι έγιναν με «απομίμηση» των αρχαίων υλικών και συμβατική απόδοση των χρωμάτων. Πράγματι, είναι φανερή η προσπάθεια όχι μόνο να προστατευθούν και να αποκατασταθούν τμήματα του μνημείου, αλλά και να αποδοθεί η αρχική μορφή και χρήση τους.

Στο πλαίσιο των πρόσφατων εργασιών συντήρησης - αποκατάστασης σημαντικό ήταν το ερώτημα που προέκυψε εάν μέσα από τη χρήση των χρωμάτων στις αναστηλώσεις και τις αποκαταστάσεις που έγιναν στο ανάκτορο της Κνωσού τόσο από τον ανασκαφέα όσο και από τους μεταγενέστερους τεκμηριώνονται, αποτυπώνονται ή ερμηνεύονται αυθεντικά αρχιτεκτονικά και δομικά του στοιχεία. Η αναλυτική προσέγγιση μέσω φυσικών και χημικών τεχνικών (οπτική και ηλεκτρονική μικροσκοπία, φασματοσκοπία Raman και FTIR και περιθλασιμετρία ακτίνων Χ) σε υλικά που χρησιμοποιήθηκαν στις διαφορετικές αυτές

αποκαταστάσεις του μνημείου είναι δυνατόν να συμβάλλει στην ολοκληρωμένη γνώση της ιστορίας της αναστήλωσής του και θα αποτελέσει χρήσιμο οδηγό για την αποφυγή λαθών σε μελλοντικές επεμβάσεις.

Κανάκη Ελένη, Δασκαλάκης Νίκος
Έρευνα στο ναό του Σωτήρα Χριστού στην Τύλισο Μαλεβιζίου (poster)

Στο πλαίσιο ανάδειξης της κεντρικής πλατείας του Δ.Δ. Τυλίσου, Μαλεβίζιου πραγματοποιήθηκε σωστική ανασκαφική έρευνα πέριξ του μονόχωρου, καμαροσκέπαστου ναού της Μεταμόρφωσης του Σωτήρος, του οποίου ο εικονογραφικός διάκοσμος χρονολογείται στο 14ο αι. μ.Χ. Κατά τη διάρκεια της μικρής κλίμακας, σωστικής ανασκαφικής έρευνας που πραγματοποιήθηκε στο δυτικό και ανατολικό τμήμα του ναού αποκαλύφθηκαν τμήματα τοίχων που σχετίζονται πιθανότατα με παλαιότερη κατασκευαστική φάση του ναού. Επίσης, εντοπίστηκαν κιβωτιόσχημοι τάφοι, καθώς και οστεοφυλάκια, τα οποία περικλείονταν από τους τοίχους των προγενέστερων χρόνων. Ενδιαφέρουσα είναι μία παιδική ταφή που ανευρέθηκε στο τμήμα στο δυτικό τμήμα του ναού, η οποία ήταν η μόνη που έφερε κτέρισμα και συγκεκριμένα ένα περιδέραιο αποτελούμενο από οστέινες και γυάλινες ψήφους μικρού μεγέθους. Στο βόρειο τμήμα του ναού αποκαλύφθηκαν επίσης κιβωτιόσχημοι τάφοι και οστεοφυλάκια, τα οποία όμως εντοπίστηκαν σε διαφορετικά επίπεδα, μεταξύ των οποίων μία ακτέριστη παιδική ταφή, πιθανότατα νεαρού αγοριού, στα πόδια του οποίου είχε εναποτεθεί κεφαλή ενήλικου ατόμου.

Κανάκη Ελένη, Νικολούδη Μαρία, Μεταξάκη Αντιγόνη
Μεταφορά αγροικίας από το Καστέλι Δήμου Φαιστού (poster)

Κατά τη διάρκεια των εργασιών κατασκευής της νέας Ε.Ο. Ηρακλείου-Μοιρών εντοπίστηκε και ανασκάφτηκε μεμονωμένη αγροικία της ύστερης αρχαιότητας, με φάση επανάχρησης στη Βενετοκρατία, κοντά στον οικισμό Καστέλι Δήμου Φαιστού. Το 2014 η αγροικία μεταφέρθηκε και ανασυστάθηκε σε νέα θέση κοντά στον κόμβο των Μοιρών. Στόχος της ανακοίνωσης είναι η παρουσίαση, από αρχαιολογικής πλευράς, των εργασιών μεταφοράς και τα νέα αρχαιολογικά δεδομένα που προέκυψαν κατά τη διάρκεια της διαδικασίας αυτής.

Κανάκη Ελένη, Χαριτόπουλος Ευάγγελος
Νεότερα στοιχεία για τον αρχαιολογικό χώρο στο Μπεντενάκι και τον περιβάλλοντα χώρο του Αγίου Πέτρου των Δομηνικανών (poster)

Στο πλαίσιο του ΕΣΠΑ 2007-2013 υλοποιήθηκε η διαμόρφωση του αρχαιολογικού χώρου στο Μπεντενάκι και του περιβάλλοντα χώρου του Αγίου Πέτρου των Δομηνικανών, στην περιοχή του παράκτιου τείχους του Ηρακλείου. Κατά τη διάρκεια των εργασιών ολοκληρώθηκε η ανασκαφική έρευνα των προηγούμενων ετών στον ναό της Αγίας Αικατερίνης στο Μπεντενάκι. Εντοπίστηκαν νέα στοιχεία για την πορεία του βυζαντινού τείχους και τον τρόπο σύνδεσής του με το νεότερο εξωτερικό τείχος, καθώς και της οργάνωσης των ταφών και τη σχέση του ναού με τις προγενέστερες δομές. Οι εργασίες στον περιβάλλοντα χώρο του Αγίου Πέτρου των Δομηνικανών ολοκλήρωσαν την εικόνα των προηγούμενων ετών για την οργάνωση της Μονής.

Κανελλόπουλος Χρύσανθος
Η αρχιτεκτονική του Ασκληπιείου στη Λισό (poster).

Τα αποτελέσματα της πανεπιστημιακής έρευνας μεταξύ των ετών 2012 και 2016 παρουσιάζονται σε poster με διαστάσεις 90 x 60 εκατοστά. Προσφέρεται η κάτοψη του ιερού μετά τις εργασίες τοπογράφησης, αποκατάσταση του ρυθμού του ναού, καθώς και φωτογραφίες από το αρχείο του Νικολάου Πλάτωνος. Οι εικόνες συνοδεύονται από κείμενο. Γίνεται μνεία των χορηγών.

Κάντα Αθανασία, Κοντοπόδη Δανάη, Λυριντζής Ανδρέας, Νικολοπούλου Κωνσταντίνα, Πατεράκη Αντωνία, Χατζηδάκης Νίκος
Ανασκαφική έρευνα στο Μεγάλο Θέατρο Γόρτυνας, 2011-2015

Η συστηματική ανασκαφή του Μεγάλου Θεάτρου Γόρτυνας, στη βραχώδη πλαγιά του λόφου του Αγίου Ιωάννη, ξεκίνησε τον Ιούλιο του 2011 και έφερε στο φως το μεγαλύτερο τμήμα του κοίλου με τρεις σειρές καθισμάτων και διαδρόμους, την πεταλόσχημη ορχήστρα, το προσκήνιο και σημαντικό τμήμα του σκηνικού οικοδομήματος. Πραγματοποιήθηκε επίσης σύντομη δοκιμαστική ανασκαφική έρευνα στον χώρο μεταξύ θεάτρου και Ληθαίου ποταμού, η οποία αποκάλυψε την παρουσία κτηρίου, η μορφή και η χρήση του οποίου μένει να διερευνηθούν.

Στην τελευταία ανασκαφική περίοδο ερευνήθηκε εκτεταμένο στρώμα καταστροφής με πλήθος πεσμένων αρχιτεκτονικών μελών που προέρχονται από την πρόσοψη του σκηνικού οικοδομήματος, ο πλούσιος διάκοσμος του οποίου μαρτυρείται από τα ποικίλα, ακριβά και πιθανώς εισηγμένα υλικά (μάρμαρα και γρανίτης) και την ποικιλομορφία στις ανάγλυφες φόρμες. Η εικόνα της διακόσμησης του θεάτρου συμπληρώνεται από τα γλυπτά που εντοπίστηκαν ανάμεσα και κάτω από τα αρχιτεκτονικά μέλη της σκηνής και απεικονίζουν ιστορικά πρόσωπα, μυθικά θέματα κ.α. Γλυπτά βρέθηκαν επίσης στους διαδρόμους του κοίλου και στην επίχωση της ορχήστρας. Η αποκάλυψη εκτεταμένου στρώματος λατύπης στον χώρο της σκηνής και η παρουσία καμινιού στο νότιο τμήμα της παρέχουν σημαντικά στοιχεία για τη χρήση του χώρου μετά την εγκατάλειψη του θεάτρου και την αποδόμησή του σε μεταγενέστερη εποχή.

Η συνέχεια της ανασκαφικής έρευνας στον χώρο του Μεγάλου Θεάτρου Γόρτυνας και της μελέτης του υλικού, παράλληλα με τις εργασίες συντήρησης και αποκατάστασης, θα επιτρέψουν την αρχαιολογική ανασύνθεση του θεάτρου και την ένταξή του στη μνημειακή τοπογραφία της περιοχής.

Καπράνος Επαμεινώντας, Βογιατζής Μιχάλης
Σωστική ανασκαφή νεκροταφείου των κλασικών χρόνων στον Σταυρωμένο Ρεθύμνου

Το 2015 διενεργήθηκε ανασκαφική έρευνα στο Σφακάκι Ρεθύμνης από την Εφορεία Αρχαιοτήτων Ρεθύμνου, με χρηματοδότηση του ιδιοκτήτη. Κατά την ανασκαφή ήρθε στο φως εκτενές τμήμα νεκροταφείου των ύστερων αρχαϊκών και πρώιμων κλασικών χρόνων. Συνολικά αποκαλύφθηκαν 65 ταφές. Στις περισσότερες οι νεκροί είχαν εναποτεθεί σε λακκοειδείς τάφους, ενώ βρέθηκαν ακόμη ταφές σε πίθους και εγχυτρισμοί σε αμφορείς και μικρά πιθοειδή αγγεία. Η εύρεση του νεκροταφείου αυτού είναι ιδιαίτερα σημαντική γιατί υποδηλώνει την ύπαρξη ισχυρής πόλης στην ευρύτερη περιοχή Σταυρωμένου - Χαμαλευρίου - Παγκαλοχωρίου - Σφακακίου ήδη από την ύστερη αρχαϊκή - πρώιμη κλασική περίοδο, ενώ παρέχει ασφαλή μαρτυρία για τη οργάνωση και τη χωροθέτηση των νεκροταφείων στην περίοδο αυτή.

Καραμαλίκη Νότα
Τα ειδώλια από το ιερό στο Νησί

Οι ανασκαφικές εργασίες του Πανεπιστημίου Κρήτης από τον Τομέα ΙΙ-Κεντρικό, υπό τη διεύθυνση του καθηγητή Θανάση Καλπαξή, στη θέση Νησί της Ελεύθερνας, έφεραν στο φως περίβολο, φτιαγμένο από μεγάλους τετραγωνισμένους ογκόλιθους. Ο περίβολος οριοθετούσε ιερό, στο μνημειακό πρόπυλο του οποίου είχαν χαραχτεί επιγραφές δημόσιου χαρακτήρα. Από τον χώρο του ιερού προέρχεται μεγάλο σύνολο πήλινων ειδωλίων. Τα περισσότερα ειδώλια είναι ζωόμορφα και απεικονίζουν κυρίως ταύρους, ενώ πολύ λιγότερα αριθμητικά αλλά εξαιρετικά ενδιαφέροντα, είναι τα ανθρωπόμορφα ειδώλια.

Στην ανακοίνωση θα γίνει μια πρώτη παρουσίαση του υλικού, το οποίο ανήκει σε ευρύ χρονολογικό φάσμα από τα υπομινωικά έως και τα ελληνιστικά χρόνια.

Καραναστάση Παυλίνα
Οι αρχαιολογικές έρευνες του Πανεπιστημίου Κρήτης την τριετία 2014-2016

Καραναστάση Παυλίνα
Ρωμαϊκή Κρήτη: Παλαιά δεδομένα, νέες προοπτικές

Η δημοσίευση νέων ευρημάτων και κάποιες πρόσφατες θεωρητικές προσεγγίσεις ζητημάτων που αναφέρονται στη ρωμαϊκή Κρήτη έχουν δημιουργήσει τις προϋποθέσεις για μια συνολικότερη μελέτη και καλύτερη κατανόηση των εκφάνσεων που έλαβε η ρωμαιοκρατία στο νησί. Το πλήθος των νέων στοιχείων και των ήδη γνωστών δεδομένων υπογραμμίζει παράλληλα την αναγκαιότητα δημιουργίας ενός ευρύτερου ερευνητικού προγράμματος με αντικείμενο τη ρωμαϊκή περίοδο στην Κρήτη και με τη συμμετοχή περισσότερων μελετητών, προερχόμενων τόσο από τις αρμόδιες αρχαιολογικές εφορείες, όσο και από τα Πανεπιστήμια και άλλους ερευνητικούς φορείς.

Κατάκη Ευθυμία
Αττικές λήκυθοι από τις Βουκολιές Κισάμου (poster)

Το 2012 μια ομάδα επτά μελανόμορφων ληκύθων παραδόθηκε στην Υπηρεσία μας από την Κάτω Κεφάλα Βουκολιών Δήμου Πλατανιά. Πρόκειται για αττικά αγγεία γνωστού τύπου, με ταφική χρήση και ανάλογα δείγματα εντοπισμένα και σε άλλα μέρη του Νομού Χανίων. Αν και στη συγκεκριμένη περίπτωση δε διασώθηκε καμία αρχιτεκτονική κατασκευή, η μελέτη των αγγείων, σε συνδυασμό και με άλλα ευρήματα (όστρακα παρόμοιων ληκύθων και κομμάτια ταφικών πίθων) από παραδόσεις ή σωστικές έρευνες παρελθόντων ετών σε κοντινές θέσεις, διευρύνει τη γνώση μας για την τοπογραφία της περιοχής των Βουκολιών και την κατάληψη του χώρου κατά την αρχαιότητα.

Κατσαλής Γεώργιος, Κοκκίνη Μαρία
Οι πρωτοβυζαντινές ταφές στον Άγιο Μηνά Επισκοπής Δήμου Χερσονήσου

Ο δίκλιτος ναός του Αγίου Μηνά βρίσκεται στην κεντρική πλατεία του οικισμού Επισκοπής του Δήμου Χερσονήσου. Σύμφωνα με την κτητορική επιγραφή ανεγέρθηκε το 1882 – 1884. Υψώνεται στη θέση πρωτοβυζαντινού ναού αφιερωμένου στην Παναγία της Βηθλεέμ ή Μεγάλης Παναγίας, τμήμα θεμελίων του οποίου αποκαλύφθηκε στην πρώτη σωστική ανασκαφή που διεξήχθη το 2009.

Η πρόσφατη ανασκαφική διερεύνηση πραγματοποιήθηκε το 2015 περιμετρικά του ναού με αφορμή την αντικατάσταση της διαταραγμένης πλακόστρωσης. Στο νότιο τμήμα αποκαλύφθηκαν δεκαέξι συνολικά χριστιανικοί τάφοι. Οι περισσότεροι είναι λακκοειδείς, ενώ σώζονται και τρεις κιβωτιόσχημοι. Σε πέντε τάφους σώθηκε κάλυψη από ασβεστολιθικές ή πήλινες πλάκες. Από αυτούς, άλλοι περιείχαν ένα νεκρό, σε ύπτια θέση με τα χέρια στην κοιλιακή χώρα και άλλοι περιείχαν ανακομιδές.
Εννέα από τους δεκαέξι τάφους ήταν κτερισμένοι με πολλά και ποικίλα αντικείμενα. Μεταξύ των κτερισμάτων υπερτερούν οκτώ ακέραιες πήλινες προχοΐσκες, ένα κύπελλο, ένα ζεύγος περίτεχνων ασημένιων ενωτίων μηνοειδούς μορφής και δυο πόρπες από τις οποίες η μια επίχρυση και η άλλη αργυρή. Από την τυπολογία και τη διακόσμηση των αγγείων διαφαίνεται σχέση με τα μεγάλα κέντρα, όπως η Γόρτυνα και η Χερσόνησος.

Κοντοπόδη Δανάη, Γκαλανάκη Καλλιόπη, Σιδηρόπουλος Κλεάνθης, Θάνος Νίκος, Παπαδάκη Χριστίνα, Ζυγούρη Βασιλική
Στα ίχνη της Απολλωνίας: πυρήνες της αρχαίας νεκρόπολης (poster)

Κατά τις εργασίες ανέγερσης δημοσίου κτηρίου στον οικισμό της Αγίας Πελαγίας Μαλεβιζίου, 500 μ. ΝΔ του ακρωτηρίου της Σούδας, όπου σώζονται λείψανα της αρχαίας πόλης, ήρθε στο φως τμήμα εκτεταμένης νεκρόπολης με καύσεις της ύστερης αρχαϊκής - πρώιμης κλασικής και ταφές της ύστερης κλασικής - πρώιμης ελληνιστικής περιόδου. Με τα μέχρι πρότινος ανασκαφικά δεδομένα ο κεντρικός πυρήνας του νεκροταφείου της "Απολλωνίας", μίας από τις σημαντικότερες πόλεις - λιμάνια της βόρειας κεντρικής ακτογραμμής, τοποθετούνταν στη θέση Κλαδισσός, ΒΔ του Ακρωτηρίου της Σούδας. Τα

πρόσφατα, ωστόσο, ευρήματα υποδεικνύουν ότι η νεκρόπολη εκτεινόταν και ΝΔ του ακρωτηρίου, εκατέρωθεν παλαιάς κοίτης ποταμού, ενδεχομένως μέχρι και την παραλία.

Η ανακοίνωση εστιάζει στην ύστερη κλασική - πρώιμη ελληνιστική φάση της νεκρόπολης με στόχο την πληρέστερη καταγραφή των ταφικών εθίμων της εποχής, σε σύγκριση με αντίστοιχα ταφικά σύνολα της Κεντρικής Κρήτης.

Κοντοπόδη Δανάη, Κάντα Αθανασία, Ευσταθίου Ιωάννα, Λυριντζής Ανδρέας, Παπαδάκη Χριστίνα, Πρατικάκης Αλέξανδρος, Δασκαλάκης Νίκος, Τζωράκης Γιώργος, Σπυριδάκης Μιχάλης
Το προϊστορικό Μαλεβίζι: Νέες αρχαιολογικές έρευνες και ανασκαφές (poster)

Τα τελευταία χρόνια στο πλαίσιο υλοποίησης έργων ιδιωτών και υποδομής στον Δήμο Μαλεβιζίου, η ΕΦ.Α.Η. πραγματοποίησε αρχαιολογικές εργασίες, τα αποτελέσματα των οποίων συμβάλλουν στην ανασύνθεση της αρχαιοτοπογραφίας της περιοχής κατά τους προϊστορικούς χρόνους. Καταγράφηκαν και διερευνήθηκαν οικιστικές, λατρευτικές και ταφικές θέσεις σε άμεση συνάφεια με γνωστά κέντρα της Εποχής του Χαλκού (Τύλισος, Μπαΐρια, Καστροκεφάλα, Αγία Πελαγία κ.ά.). Ειδικότερα:

Κατά τη διάνοιξη της επαρχιακής οδού Τυλίσου – Ανωγείων εντοπίστηκε στις ανατολικές υπώρειες του όρους Στρούμπουλα εκτενής οικισμός γεωργοκτηνοτροφικού χαρακτήρα των προανακτορικών - πρώιμων νεοανακτορικών χρόνων.

Στο πλαίσιο ολοκλήρωσης της επαρχιακής οδού Κρουσώνα – Γαζίου, στη θέση «Λαρδιάς» δυτικά των Καλεσσών, ήρθε στο φως τμήμα οικιστικού συγκροτήματος με εργαστηριακούς χώρους, των νεοανακτορικών, ΥΜ ΙΙΙΒ και πρώιμων ΥΜ ΙΙΙΓ χρόνων.

Τον σημαντικό ρόλο της περιοχής του Κρουσώνα, κατά τους μετανακτορικούς κυρίως χρόνους, διασαφήνισαν σωστικές ανασκαφές στα υψώματα Κούπου και Κάστελλα που απέδειξαν την ύπαρξη τειχισμένης ακρόπολης των μυκηναϊκών χρόνων. Επίσης στη θέση Αμμουδάρα ανασκάφηκε κτιστός θολωτός τάφος με βόθρο προσφορών του 12ου π.Χ. αιώνα.

Νοτιοδυτικά του οικισμού της Μονής, στη θέση "Μετόχια", χαρτογραφήθηκε εκτεταμένη οικιστική εγκατάσταση των παλαιοανακτορικών - νεοανακτορικών χρόνων, ενώ κατά την παρακολούθηση των εργασιών κατασκευής δικτύου άρδευσης και αποχέτευσης εντοπίστηκαν και ανασκάφηκαν δύο θαλαμοειδείς λαξευτοί ΥΜ ΙΙΙΑ-Β τάφοι. Ίχνη κατοίκησης της μετανακτορικής περιόδου καταγράφηκαν δυτικά και εντός των ορίων του σύγχρονου οικισμού.

Κατά την ανασκαφή εκτεταμένου ελληνιστικού νεκροταφείου στον σύγχρονο οικισμό της Αγίας Πελαγίας εντοπίστηκαν εναποθέσεις κεραμικής των προανακτορικών και νεοανακτορικών χρόνων. Επίσης, στο ύψωμα Κατουδάρη διερευνήθηκε εκτενής οικιστική εγκατάσταση της νεοανακτορικής περιόδου.

Παράλληλα, χαρτογραφήθηκαν θέσεις της Εποχής του Χαλκού στην ευρύτερη περιοχή του Γαζίου, στην Τύλισο, καθώς επίσης στον Στρούμπουλα, το Αστυράκι, τις Γωνιές και τον Κρουσώνα σε συνεργασία και με την Εφορεία Παλαιοανθρωπολογίας – Σπηλαιολογίας. Η διερεύνηση των νέων αυτών θέσεων βρίσκεται σε εξέλιξη και αναμένεται να φωτίσει περαιτέρω την κατάληψη και τις χρήσεις της περιοχής του Μαλεβιζίου κατά τους προϊστορικούς χρόνους.

Κόπακα Κατερίνα, Θέου Ευθύμης
Αγγεία και πήλινα σκεύη της Εποχής του Χαλκού από τα Καταλύματα στη Γαύδο

Η εκπαιδευτική ανασκαφή του Πανεπιστημίου Κρήτης στο κτηριακό συγκρότημα στη θέση Καταλύματα της Γαύδου αποδίδει άφθονη και ποικίλη κεραμεική της 3ης και της 2ης χιλιετίας π.Χ., ιδίως της πρώιμης Ύστερης Εποχής του Χαλκού – της ΥΜ Ι περιόδου στην Κρήτη. Στην ανακοίνωση επιχειρείται μια προκαταρκτική παρουσίαση της πρώτης αυτής στρωματογραφημένης κεραμεικής που έχει μελετηθεί συστηματικά από το νησί. Το σύνολο περιλαμβάνει αρκετά λεπτά και περισσότερα κοινά και χονδρά αγγεία – πόσης και τροφοκατανάλωσης, μετάγγισης και μεταφοράς, προετοιμασίας και όπτησης της τροφής, αποθήκευσης αντικειμένων και αγαθών... –, κατά κανόνα καλής ποιότητας και πολύ συχνά διακοσμημένα. Αναφορά γίνεται επίσης σε πήλινα σκεύη, π.χ. για τη φωτιά, για τη διαχείριση του νερού, για βιοτεχνικές εργασίες και άλλες δραστηριότητες. Αγγεία και σκεύη είναι στην πλειονότητά τους κατασκευασμένα από

χαρακτηριστικούς ντόπιους πηλούς, υπάρχουν όμως και εισαγωγές, κυρίως από τη γειτονική μεγαλόνησο. Η συγκεκριμένη παραγωγή στοιχίζεται γενικά με τη σύγχρονή της μινωική, έχει ωστόσο και αρκετές αιγαιακές επιδράσεις. Διαθέτει προπαντός αρκετές τοπικές/γαυδιώτικες ιδιαιτερότητες, τις οποίες διατηρεί με επιμονή στη μακρά προϊστορική διάρκεια. Αποτελεί, έτσι, ένα καλό παράδειγμα τεχνολογικών και αισθητικών επιλογών που διαμορφώνουν ενδιαφέρουσες επιμέρους ταυτότητες στο πλαίσιο ενός πολυσυλλεκτικού «εκμινωισμού», αυτή τη φορά στην άμεση κρητική μικρονησιωτική περιφέρεια.

Κουσουλάκου Μαρία
Τα ζωγραφιστά ταβάνια στον καλόν οντά της οικίας Χρονάκη στην παλιά πόλη του Ηρακλείου

Λαζάρ Δήμητρα, Κόπακα Κατερίνα
Υφαντικά βάρη και σφοντύλια από τη νήσο Γαύδο

Στην ανακοίνωση παρουσιάζονται προκαταρκτικά οι αγνύθες και τα σφοντύλια που προήλθαν από την επιφανειακή έρευνα και, πολύ περιορισμένα, από την εκπαιδευτική ανασκαφή στη Γαύδο. Προσεγγίζονται συνθετικά τα χαρακτηριστικά των υπό μελέτη τεχνέργων (προέλευση, υλικό, μορφολογία, χρήση, διακόσμηση και άλλες ενδείξεις της επιφάνειας, κρητικά και αιγαιακά παράλληλα, προτεινόμενη χρονολόγηση). Οι άφθονες αγνύθες και η ευρεία χωρική κατανομή τους στο νησί τεκμηριώνουν τη μακρά χρήση του κάθετου αργαλειού με βάρη και μια εντατική υφαντική δραστηριότητα κατά τους προϊστορικούς και τους ιστορικούς –έως και τους ρωμαϊκούς– χρόνους. Ενώ, σχετικά λίγα σφοντύλια παραπέμπουν στο γνέσιμο και τη νηματουργία με χρήση αδραχτιού κατά την Εποχή του Χαλκού.

Τα γαυδιώτικα αυτά σύνεργα εγγράφονται καλά στην οικεία τεχνολογική παράδοση της παραγωγής υφαντών στην Κρήτη και το υπόλοιπο Αιγαίο. Υπενθυμίζουν επίσης, έμμεσα, τις στενές διαχρονικές σχέσεις των μεσογειακών νησιών, μικρών και μεγάλων, με τη μόνιμη ή εποχική γεωργική και ιδίως κτηνοτροφική πρακτική. Οι αγνύθες και τα σφοντύλια της Γαύδου φέρνουν επιπλέον στον νου την ομηρική εικόνα της Καλυψώς να υφαίνει τραγουδώντας στον αργαλειό της, στη μακρινή «ολίγη νησίδα» της, την Ωγυγία.

Κρίγκα Δήμητρα
Το ιδιότυπο μορφολογικά κτήριο Τομέας Α («Αποθήκη των Πίθων») στο Ακρωτήρι Θήρας και τα εισηγμένα από την Κρήτη αγγεία που βρέθηκαν σε αυτό. Μια παλιά ανασκαφή, μια καινούρια μελέτη

Η ανασκαφή του προϊστορικού οικισμού του Ακρωτηρίου Θήρας ξεκίνησε την άνοιξη του 1967 και αμέσως αποκαλύφθηκαν τα κατάλοιπα ενός κτηρίου που έσωζε εκτός από τους τοίχους και την εσωτερική του αρχιτεκτονική διαμόρφωση, μεγάλο αριθμό αγγείων εγχώριας κατασκευής, αλλά και αρκετά εισηγμένα από άλλα νησιά του Αιγαίου και περιοχές της Πελοποννήσου. Το ακμάζον λιμάνι του Ακρωτηρίου της Υστεροκυκλαδικής Ι Περιόδου (σύγχρονη με τη Νεοανακτορική, Υστερομινωική ΙΑ φάση) γέμιζε από σκεύη και προϊόντα που έρχονταν από άλλες γειτονικές ή μακρινές περιοχές και αντίστοιχα τα πλοία των Θηραίων συνέχιζαν φορτωμένα με όλα αυτά τα προϊόντα και τα σκεύη για να τα μεταφέρουν σε άλλες περιοχές και να τα ανταλλάξουν με άλλα. Η βόρεια ακτή της Κρήτης είναι κοντά από το νότιο άκρο της Θήρας, όπου βρίσκεται το Ακρωτήρι, και όπως ήταν φυσικό επηρέαζε το μικρό νησί με το κοσμοπολίτικο λιμάνι, σχεδόν σε όλα τα επίπεδα της ζωής. Τα εισηγμένα από την Κρήτη αγγεία συναντώνται σε όλα τα κτήρια του οικισμού μεν, διαφέροντας ως προς τον τύπο δε.

Με μόνα εφόδια τα βιβλιογραφικά παράλληλα και τη μακροσκοπική μελέτη αναζητούνται προελεύσεις αγγείων και διατυπώνονται υποθέσεις για τη χρήση και λειτουργία των σκευών αυτών. Ήταν η ίδια με εκείνη που έχουν τα αντίστοιχα με αυτά αγγεία στην Κρήτη, στον τόπο κατασκευής τους; Έρχονταν γεμάτα στη Θήρα, οπότε έμεναν μετά εκεί και ξαναχρησιμοποιούνταν ή μήπως έρχονταν άδεια, ως όμορφα αντικείμενα που θα στόλιζαν τα θηραϊκά σπίτια; Ποιοι τύποι προτιμούνται και ποιοι όχι στο κτήριο Τομέας Α; Αυτή είναι η πλευρά στην οποία εστιάζει η παρούσα μελέτη, οι τύποι των εισηγμένων κρητικών αγγείων που εμφανίζονται στον Τομέα Α.

Λέτσιος Βασίλειος
Λίθινο ανθρωπόμορφο ειδώλιο από το σπήλαιο Τάφος στον Κρούστα Αγίου Νικολάου Κρήτης (poster)

Το ειδώλιο εντοπίσθηκε στο σπήλαιο Τάφος, 16 χλμ. νότια του χωριού Κρούστας Αγίου Νικολάου Κρήτης, από τον σπηλαιολόγο Καλούστ Παραγκαμιάν, ο οποίος εν συνεχεία ενημέρωσε την Εφορεία Παλαιοανθρωπολογίας Σπηλαιολογίας Ν. Ελλάδας. Ο γράφων πραγματοποίησε την αυτοψία την 4η Ιουλίου του 2010 με τη συνοδεία της προϊσταμένης της Εφορείας Λασιθίου κας Β. Αποστολάκου. Ως σημείο εύρεσης του ειδωλίου υποδείχθηκε μια κόγχη στο νότιο τοίχωμα του σπηλαίου χωρίς να υπάρχουν σε άμεση συσχέτιση άλλα αρχαιολογικά ευρήματα. Κατά την αυτοψία εντοπίσθηκαν στο βραχώδες και χωρίς επίχωση βόρειο πρανές της μοναδικής αιθούσης του σπηλαίου όστρακα λύχνων και μικρά αγγεία ρωμαϊκών χρόνων (1ος – 2ος αι. μ.Χ.), όστρακα λύχνων του λεγόμενου αφρικανικού τύπου, (5ος – 6ος μ.Χ. αι.), καθώς επίσης αδιακόσμητες τροχήλατες χύτρες που μπορεί να χρονολογηθούν την ίδια περίοδο, και όλα αυτά αναμεμειγμένα με κατάλοιπα πυρών. Ευρήματα που να χρονολογούνται στους προϊστορικούς χρόνους δεν εντοπίσθηκαν, εκτός από ένα χειροποίητο όστρακο από το χείλος και τη γένεση της λαβής αγγείου, το οποίο μάλιστα εντοπίσθηκε προ της εισόδου του σπηλαίου και λόγω των ιχνών στίλβωσης της επιφανείας του μπορεί να χρονολογηθεί στους νεολιθικούς ή και τους ΠΜ χρόνους.

Το λίθινο ανθρωπόμορφο ειδώλιο του Τάφου είναι μοναδικό, χωρίς ακριβή τυπολογικά παράλληλα τόσο στον ελλαδικό χώρο όσο και τις όμορες περιοχές. Η έσχατη αφαίρεση στην απόδοση της ανθρώπινης μορφής και η ύπαρξη της οπής ανάρτησης, μας παραπέμπουν με σχετική βεβαιότητα στη μικρογλυπτική παράδοση της Νεολιθικής εποχής, κατά την οποία πρέπει να δημιουργήθηκε το ειδώλιο του Τάφου, χωρίς όμως να είναι δυνατή η ακριβής χρονολογική κατάταξή του.

Λιακόπουλος Ηλίας
Νέα δεδομένα από τα σπήλαια Αποκορώνου Χανίων (poster)

Στην ανακοίνωση θα παρουσιαστεί μία σειρά από σπήλαια της περιοχής του Αποκόρωνα, στα οποία πραγματοποιήθηκαν αυτοψίες από κλιμάκια της Εφορείας Παλαιοανθρωπολογίας-Σπηλαιολογίας κατά τη χρονική περίοδο 2014-2016.
Από τα δεκάδες σπήλαια που φιλοξενεί η περιοχή του Αποκόρωνα έγινε επιλογή κάποιων που δεν είναι ιδιαιτέρως γνωστά. Αναλυτικότερα, θα γίνει αναφορά στα σπήλαια: Δαφνών, Καλαμάτο, Σπηλιάρα στα Γουργούθια, Λεντάκας, Σκόλακας, στα Χαλασμένα. Οι θέσεις των σπηλαίων θα συνοδεύονται από γεωγραφικές συντεταγμένες και θα τοποθετηθούν επί χάρτου. Για το κάθε σπήλαιο θα υπάρχει περιγραφή και χάρτης -όπου αυτό είναι εφικτό- και φυσικά αναφορά για τα αρχαιολογικά και ιστορικά ευρήματα.

Σε όλα τα παραπάνω σπήλαια δεν έχουν διεξαχθεί αρχαιολογικές έρευνες. Επιπλέον, οι όποιες πληροφορίες έχουμε για αυτά προέρχονται από σύντομες δημοσιεύσεις που έγιναν πριν από πενήντα χρόνια από τον Paul Faure. Οι αυτοψίες που πραγματοποιήθηκαν την τελευταία διετία από το έμπειρο και εξειδικευμένο στην εξερεύνηση των σπηλαίων προσωπικό της Εφορείας Παλαιοανθρωπολογίας-Σπηλαιολογίας απέδωσαν πολλά ενδιαφέροντα συμπεράσματα σχετικά με το είδος της χρήσης των σπηλαίων αυτών από τον άνθρωπο και τις χρονικές περιόδους κατά τις οποίες χρησιμοποιήθηκαν.

Λιακόπουλος Ηλίας
Τα σπήλαια στην περιοχή της Αγίας Μαρίνας Δήμου Χανίων (poster)

Στην ανακοίνωση θα παρουσιαστούν τα σπήλαια Γεροσπήλιαρος της νησίδας Θοδωρού, Γερόσπηλιος, Νεροσπηλιά και Ανθρωπότρυπα που βρίσκονται στην περιοχή της Αγίας Μαρίνας, Δήμου Χανίων. Η παρουσίαση των σπηλαίων θα περιλαμβάνει χάρτη της περιοχής, με τις θέσεις των σπηλαίων, καθώς και τις χαρτογραφήσεις τους -όπου αυτό είναι εφικτό-. Τα σπήλαια της Αγίας Μαρίνας, αν και αναφέρονται στη βιβλιογραφία, είναι στην ουσία ανεξερεύνητα, καθώς δεν έχουν διεξαχθεί σε αυτά αρχαιολογικές έρευνες. Η αυτοψία κλιμακίου της Εφορείας Παλαιοανθρωπολογίας-Σπηλαιολογίας που διενεργήθηκε τον Σεπτέμβριο του 2014 απέδωσε πολλά ενδιαφέροντα συμπεράσματα σχετικά με τη χρήση τους.

Μανδαλάκη Στέλλα
Το έργο που επιτελέσθηκε στο Αρχαιολογικό Μουσείο Ηρακλείου τα έτη 2014-2016

Το Αρχαιολογικό Μουσείο Ηρακλείου άνοιξε ξανά τις πύλες του για το κοινό τον Μάιο του 2014, μετά την ολοκλήρωση του προγράμματος κτηριακής ανακαίνισης και επανέκθεσης των Συλλογών του. Οι εργασίες ωστόσο που προβλέπονταν στο φυσικό αντικείμενο του έργου της επανέκθεσης συνεχίστηκαν και κατά το 2015. Στο πλαίσιο του έργου εγκαταστάθηκαν πολυμεσικές εφαρμογές που υποστηρίζουν την εκθεσιακή αφήγηση, καθώς και δύο ενημερωτικές πινακίδες, ενώ παράλληλα εκδόθηκαν ένα φυλλάδιο για τους επισκέπτες του Μουσείου και ένα αρχαιολογικό λεύκωμα αφιερωμένο στον μινωικό πολιτισμό.

Το 2015 υλοποιήθηκαν επίσης σε συνεργασία με το ΤΕΙ Κρήτης δύο ολοκληρωμένα εκπαιδευτικά προγράμματα που αξιοποιούν την ψηφιακή τεχνολογία και απευθύνονται σε μαθητές του Δημοτικού και του Γυμνασίου, στο πλαίσιο του έργου ΕΣΠΑ "Βιωματικά Πολιτισμικά Περιβάλλοντα". Ενισχύθηκαν επιπλέον οι υποδομές του Μουσείου με τη διαμόρφωση του χώρου του βεστιαρίου, της αίθουσας εκδηλώσεων και του χώρου περιοδικών εκθέσεων.

Το 2016 δόθηκε ιδιαίτερη βαρύτητα σε δράσεις εξωστρεφούς χαρακτήρα (διοργάνωση ημερίδας για τα εκπαιδευτικά προγράμματα του ΑΜΗ, θεματικές ξεναγήσεις από τους αρχαιολόγους του Μουσείου, διαλέξεις και επισκέψεις σε αρχαιολογικούς χώρους, διαδραστική - βιωματική έκθεση για την υφαντική τέχνη, μουσικές εκδηλώσεις, παρουσίαση υλικού από τις αποθήκες στο πλαίσιο της θεματικής ενότητας "Αθέατο Μουσείο", πιλοτική εφαρμογή εκπαιδευτικού προγράμματος για τις μινωικές γραφές κ.ά.), σε μια προσπάθεια σύγκλισης με τις ανάγκες της τοπικής κοινωνίας. Πραγματοποιήθηκαν επίσης εργασίες συντήρησης στον χώρο της Επιγραφικής Συλλογής και στο κτήριο της αρχαιολογικής έκθεσης, ενώ παράλληλα αναβαθμίστηκαν τα συστήματα ασφαλείας.

Μανδαλάκη Στέλλα, Βελεγράκη Μαρίνα, Κουκουράκη Ανθή, Νικολοπούλου Κωνσταντίνα, Σαμωνάκη Δέσποινα
Γούρνες – Χερσόνησος. Ανασύνθεση ενός αρχαιολογικού τοπίου

Στην παρούσα ανακοίνωση επιχειρείται η ανασύνθεση του αρχαιολογικού τοπίου στα βόρεια παράλια του Νομού Ηρακλείου και ειδικότερα στην περιοχή Γουρνών – Γουβών – Αγριανών – Χερσονήσου, με βάση τα νέα αρχαιολογικά δεδομένα που προέκυψαν κατά την παρακολούθηση των εκσκαφών στο πλαίσιο έργων αποχετευτικών δικτύων και αναβάθμισης του Β.Ο.Α.Κ, τα οποία υλοποιήθηκαν τα έτη 2014-2016. Αξιοποιούνται επίσης τα αποτελέσματα δύο ανασκαφικών ερευνών μικρής κλίμακας σε ιδιόκτητα ακίνητα στα Αγριανά και στη Σταλίδα. Η προσέγγιση της αρχαιολογικής τοπογραφίας επικεντρώνεται κυρίως στη μινωική εποχή, χωρίς ωστόσο να αγνοούνται τεκμήρια των ιστορικών χρόνων. Στην παλαιοανακτορική περίοδο εντάσσονται εκτεταμένος μινωικός οικισμός στην περιοχή των Αγριανών, μικρό τμήμα του οποίου ανασκάφτηκε σε ιδιόκτητο οικόπεδο και στο πλαίσιο του έργου αναβάθμισης του Β.Ο.Α.Κ., καθώς επίσης υπαίθρια εγκατάσταση στην περιοχή της Σταλίδας, δυτικά ακριβώς από το ξενοδοχείο «NANA BEACH» και σε πιθανή συνάφεια με τείχος παλαιοανακτορικών χρόνων που έχει ανασκαφεί στο παρελθόν εντός του συγκεκριμένου ξενοδοχειακού συγκροτήματος. Άφθονα είναι τα αρχαιολογικά τεκμήρια που χρονολογούνται στην ΥΜ ΙΙΙΑ/Β υποδηλώνοντας ιδιαίτερη ακμή της περιοχής κατά την περίοδο αυτή. Απαντούν κυρίως στη θέση «Προφήτης Ηλίας» Γουβών και στην περιοχή των Γουρνών, νότια της παλαιάς εθνικής οδού, ενώ εξαιρετικής ποιότητας κεραμεική της συγκεκριμένης περιόδου περισυλλέχθηκε σε φερτές επιχώσεις, πιθανότατα προερχόμενες από τα προαναφερόμενα ΥΜ ΙΙΙΑ/Β κέντρα, στην περιοχή Άνω Γουβών. Ιδιαίτερα ενδιαφέρον είναι επίσης το γεγονός ότι εντοπίστηκε το νότιο όριο του γνωστού ΥΜ ΙΙΙΑ οικισμού των κεραμέων στις Κάτω Γούβες. Εντοπίστηκαν επιπλέον ένας πιθανός μινωικός «σωρός» στη θέση «Κοπράνα» Αγριανών, δύο μινωικοί οικισμοί στην περιοχή Χερσονήσου και σε σχέση με την κοιλαδογέφυρα του ποταμού Αποσελέμη, καθώς και διάσπαρτες άλλες μινωικές θέσεις μικρότερης εμβέλειας. Από τα ευρήματα των ιστορικών χρόνων αναφέρονται μία ελληνιστική εγκατάσταση στη θέση «Προφήτης Ηλίας» Κάτω Γουβών, μία ρωμαϊκή (;) δεξαμενή νερού στην περιοχή Άνω Γουβών, δύο ρωμαϊκοί οικισμοί στα Αγριανά και στην περιοχή Χερσονήσου, στις ίδιες θέσεις όπου εκτείνονται οι προαναφερόμενοι μινωικοί οικισμοί.

Μαρή Μαρία
Ο τοιχογραφικός διάκοσμος του Ιερού Ναού της Παναγίας Γαλακτούσας στον Απομαρμά του Δήμου Γόρτυνας (poster)

Ο τοιχογραφημένος ναός της Παναγίας Γαλακτούσας βρίσκεται στον οικισμό του Απομαρμά του Δήμου Γόρτυνας. Πρόκειται για μονόχωρο καμαροσκέπαστο ναό, με δύο ενισχυτικά σφενδόνια και δίρριχτη στέγη που επικαλύπτεται με νεωτερικά κεραμίδια. Η τοιχοποιία του είναι κατασκευασμένη από αργούς λίθους και πλίνθους, σε σημεία της οποίας διαμορφώνεται ατελές πλινθοπερίκτιστο σύστημα δόμησης, ενώ τις γωνίες ενισχύουν καλύτερα επεξεργασμένοι γωνιόλιθοι. Στη νότια όψη του ναού διαρθρώνεται κεραμοπλαστικός διάκοσμος με ζώνη από συνεχόμενα, τετράγωνα διάχωρα που περικλείουν γράμματα της ελληνικής αλφαβήτου. Δύο θύρες εισόδου ανοίγονται στο δυτικό και στο νότιο τοίχο πάνω από τις οποίες διαμορφώνονται ανακουφιστικά τόξα κατασκευασμένα με πλίνθους. Σύμφωνα με τα μορφολογικά του στοιχεία ο ναός μπορεί να χρονολογηθεί στους μεσοβυζαντινούς χρόνους, πιθανόν στον 12ο αι. Κατά τη διάρκεια του 20ου αι., ο ανατολικός τοίχος και η κόγχη καθαιρέθηκαν, ο ναός επεκτάθηκε και κατασκευάστηκε νέα κόγχη.

Κατά τις εργασίες συντήρησης αποκαλύφθηκε ο τοιχογραφικός διάκοσμος του ναού μεγάλα τμήματα του οποίου έχουν απολεσθεί, εντούτοις οι σωζόμενες παραστάσεις διακρίνονται για την καλλιτεχνική τους ποιότητα. Το εικονογραφικό πρόγραμμα διαρθρώνεται σε επάλληλες ζώνες και αντλείται από τον Χριστολογικό και Αγιολογικό κύκλο. Συγκεκριμένα, στους πλάγιους τοίχους, στην κατώτερη ζώνη, εικονίζονται μορφές αγίων, με εξέχουσες αυτή του Αγ. Γεωργίου με έξεργο φωτοστέφανο και ενός ακόμη αδιάγνωστου αγίου που παριστάνεται στο αβαθές τυφλό αψίδωμα του νότιου τοίχου. Μορφές αγίων σε μετάλλια ή σε πλαίσια παριστάνονται στην επάνω ζώνη και στα σφενδόνια. Στην καμάρα του ναού παριστάνονται οι σκηνές της Γέννησης, της Υπαπαντής, της Βάπτισης, της Έγερσης του Λαζάρου, της Σταύρωσης, του Ειρήνη Υμίν, ενώ στο δυτικό σώζεται αποσπασματικά η παράσταση της Δευτέρας Παρουσίας.

Μαυράκη-Μπαλάνου Μαρία, Καστανάκης Αλέξανδρος
Ανασκαφή δυο γεωμετρικών τάφων στις Μεσαμπελιές Ηρακλείου (poster)

Τον Σεπτέμβριο του 2015 υπό την επίβλεψη της Εφορείας Αρχαιοτήτων Ηρακλείου ανασκάφθηκε ένα τμήμα του γεωμετρικού νεκροταφείου στην ευρύτερη περιοχή της Κνωσού, κατά τη διάρκεια των εργασιών για την τοποθέτηση του μεγάλου αγωγού που θα οδηγεί το νερό του Φράγματος Αποσελέμη στην πόλη του Ηρακλείου. Οι εργασίες επικεντρώθηκαν στην ανασκαφή δύο τάφων- ενός λακκοειδούς και ενός θαλαμοειδούς- στους οποίους αποκαλύφθηκαν πολλά ενδιαφέροντα ευρήματα, όπως: α) από τον τάφο 1 συλλέχθηκαν 6 ταφικά αγγεία (αμφορείς και πιθαμφορείς) με οστά και κυρίως με στάχτη που τα συνόδευαν μικρότερα κτερισματικά αγγεία, β) από τον τάφο 2 προήλθαν οστά από δυο τουλάχιστον ενταφιασμούς και 4 καύσεις σε αντίστοιχα τεφροδόχα αγγεία. Συνολικά στον τάφο 2 βρέθηκαν 59 αγγεία. Από αυτά 21 ήταν μεγάλα αγγεία, όπως αμφορείς, πιθαμφορείς, πίθοι, αγγεία πόσης και πολλά μικρά κτερισματικά αγγεία, όπως πυξίδες κ. α. Άλλα ενδιαφέροντα ευρήματα ήταν ένα σιδερένιο μαχαίρι και τμήματα από άλλα μαχαίρια, ένας πήλινος κυκλικός κέρνος με μικρά αγγεία προσκολλημένα σε αυτόν, πολλές πήλινες χάντρες, μία σιδερένια λόγχη, ένα σιδερένιο σπαθί, πολλά τμήματα από σιδερένια και χάλκινα αντικείμενα κ.α.

Η μελέτη των τάφων αυτών προσφέρει στοιχεία για την έκταση και την τοπογραφία του γεωμετρικού νεκροταφείου, διάσπαρτοι τάφοι από το οποίο έχουν ανασκαφεί στο παρελθόν από τον Στ. Αλεξίου, τον Κ. Δαβάρα και πιο πρόσφατα την Α. Καρέτσου. Η περιοχή αυτών των τάφων απλώνεται στο τμήμα του βόρειου νεκροταφείου της Κνωσού, ανάμεσα στα όρια του κυρίως τμήματος της γεωμετρικής πόλης και των κυρίως περασμάτων προς την παράκτια ζώνη και τα λιμάνια στα βόρεια της πόλης.

Οι δύο τάφοι της οδού Σπερχειού, που βρισκόταν περίπου 3 χιλιόμετρα βορείως της θέσης του ανακτόρου της Κνωσού σε μία περιοχή με χαμηλούς λόφους από κούσκουρα και ανάμεσα στις σύγχρονες λεωφόρους Παπαναστασίου, Ανθέων και Κνωσού, ήταν λαξευμένοι στον μαλακό και συμπαγή βράχο της περιοχής. Από την τυπολογία της κεραμικής και τη διακόσμησή της η χρονολόγηση των τάφων μπορεί να τοποθετηθεί περίπου στη γεωμετρική περίοδο. Βασικοί στόχοι της μελέτης είναι κυρίως μία πρώτη παρουσίαση των αρχαιολογικών πληροφοριών, η ακριβέστερη χρονολόγηση των ευρημάτων, η τοποθέτηση

των τάφων αυτών σε σχέση με το βόρειο νεκροταφείο της Κνωσού και η προσέγγιση της κοινωνίας που ανήκαν οι νεκροί που τάφηκαν σε αυτούς.

Μιλιδάκης Μιχάλης, Παπαδοπούλου Ελένη
Ταφικά και τελετουργικά στοιχεία της ΥΜ ΙΙΙ περιόδου από τη θέση «Κερά» Καλυβών Χανίων

Η ανασκαφική έρευνα που πραγματοποιήθηκε το 2015 σε ιδιωτικό ακίνητο, στη θέση "Κερά" Καλυβών, έφερε στο φως αξιόλογα ταφικά και τελετουργικά στοιχεία των υστερομινωικών χρόνων. Οι ενενήντα, τουλάχιστον λάκκοι-ορύγματα που αποκαλύφθηκαν, λαξευμένοι στον φυσικό βράχο, καλύπτουν ένα ευρύ τυπολογικό φάσμα ως προς το σχήμα, τις διαστάσεις και το περιεχόμενό τους. Συγκροτείται έτσι ένα ιδιαίτερα ενδιαφέρον σύνολο με σαφή τελετουργικό χαρακτήρα, το οποίο φαίνεται να εξυπηρετεί διαφορετικές λειτουργικές χρήσεις προς τη συγκεκριμένη κατεύθυνση.

Η ταφική, επίσης, λειτουργία του χώρου με τους δύο μικρούς λαξευτούς θαλαμοειδείς τάφους και τους τουλάχιστον δύο εγχυτρισμούς, που ανασκάφηκαν, αποκαλύπτουν τμήμα νεκροταφείου, το οποίο με βάση την προκαταρκτική μελέτη των ευρημάτων του, χρησιμοποιήθηκε κατά την ΥΜ ΙΙΙΒ και ΥΜ ΙΙΙΓ περίοδο. Η χρήση της θέσης στην "Κερά" ως νεκροταφείου, σε διαδοχικές περιόδους και με διαφοροποιημένους ταφικούς τύπους, αλλά και ο τελετουργικός χαρακτήρας των λάκκων-ορυγμάτων, μπορούν να αποτελέσουν γόνιμη αφετηρία, για την έρευνα και τη μελέτη πολυσήμαντων πτυχών ως προς τις θρησκευτικές δοξασίες και τις ταφικές πρακτικές της ΥΜ ΙΙΙ περιόδου.

Μίνως Νικόλαος, Καβουλάκη Ελισάβετ, Κλάδου Μαρία
Η ολοκλήρωση του Έργου της Επιστημονικής Επιτροπής Κνωσού

Με την ευθύνη της Επιστημονικής Επιτροπής Κνωσού και με φορέα υλοποίησης το «Ταμείο Διαχείρισης Πιστώσεων για την Εκτέλεση Αρχαιολογικών Έργων» εντάχθηκε στο τέλος του 2010 στο Επιχειρησιακό Πρόγραμμα ΕΠ.ΑΝ. του ΕΣΠΑ το έργο «Αποκατάσταση - Ανάδειξη ανακτόρου και αρχαιολογικού χώρου Κνωσού». Οι επεμβάσεις συντήρησης, αναστήλωσης και ανάδειξης τόσο στο μινωικό ανάκτορο όσο και σε μνημεία του ευρύτερου αρχαιολογικού χώρου ολοκληρώθηκαν στο τέλος του 2015, με φορέα υλοποίησης την Εφορεία Αρχαιοτήτων Ηρακλείου, συμπληρώνοντας παλαιότερες, που έγιναν στο πλαίσιο του Γ΄ ΚΠΣ (2000-2008).

Από το 2001 την ευθύνη και των δύο αυτών έργων είχε η Επιστημονική Επιτροπή Κνωσού. Βασική μέριμνά της ήταν ο συντονισμός όλων των ενεργειών, με σκοπό την αποκατάσταση του μνημείου και την ανάδειξη της πολιτιστικής του αξίας. Η σύσταση της Επιτροπής Κνωσού ήταν ουσιαστικής σημασίας, καθώς τις τελευταίες δεκαετίες δεν είχε υλοποιηθεί ένα ολοκληρωμένο πρόγραμμα συντήρησης του μινωικού ανακτόρου.

Στο πλαίσιο του έργου της Επιστημονικής Επιτροπής, αφού εντοπίστηκαν οι ποικίλες φθορές και τα σημαντικά προβλήματα του ανακτόρου και μνημείων του ευρύτερου αρχαιολογικού χώρου, έγινε η άμεση και αποτελεσματική αντιμετώπισή τους. Δημιουργήθηκε έτσι σημαντική υποδομή για την επιστημονική διαχείριση του χώρου και την παραγωγή τεχνογνωσίας για την εκτέλεση ανάλογων εργασιών στο μέλλον.

Μονιάκη Αικατερίνη
Αρχαιοβοτανικές μαρτυρίες από την Ανατολική Κρήτη

Οι αρχαιοβοτανικές έρευνες στην Κρήτη έχουν εμπλουτιστεί με ευρήματα από συστηματικές και σωστικές ανασκαφές που διενεργούν οι Εφορείες Αρχαιοτήτων, ξένα και ημεδαπά ιδρύματα τα τελευταία χρόνια. Στην Ανατολική Κρήτη, νέα αρχαιοβοτανικά σύνολα ήρθαν στο φως κατά τη διάρκεια ανασκαφικών ερευνών σε οικισμούς και ιερά των μινωικών και ιστορικών χρόνων. Μέχρι πρόσφατα η πλειονότητα των φυτικών καταλοίπων προέρχονταν από προϊστορικές θέσεις, ενώ οι θέσεις ιστορικών χρόνων αντιπροσωπεύονταν από πενιχρά ευρήματα, εφόσον δεν συλλέγονταν συστηματικά δείγματα για βιο-αρχαιολογικές μελέτες, καθώς οι ανασκαφείς βασίζονταν κυρίως στις πληροφορίες που αντλούσαν από τις

γραπτές πηγές. Σε σπάνιες περιπτώσεις, αν τα φυτικά κατάλοιπα ήταν ορατά με γυμνό μάτι, συλλέγονταν σπάνια όμως μελετούνταν από ειδικό.

Η παρούσα μελέτη στοχεύει να ερευνήσει τον ρόλο των φυτικών πηγών στην αρχαιότητα, βασιζόμενη στα αρχαιοβοτανικά κατάλοιπα που συλλέχθηκαν κατά τις πρόσφατες έρευνες. Μέσα από τα αρχαιοβοτανικά δεδομένα δύναται η ανασύσταση των διατροφικών συνήθειων, αγροτικών πρακτικών και δραστηριοτήτων που σχετίζονται με την οικονομία διαβίωσης ενός οικισμού. Παράλληλα, αξιοσημείωτος είναι ο ρόλος που κατέχουν κατά τη διάρκεια των λατρευτικών τελετών, αντιπροσωπεύοντας προσφορές ή θυσίες στους θεούς. Τα νέα ευρήματα επιχειρείται να ρίξουν φως στις πολύπλευρες πτυχές που ενσωματώνουν τα φυτικά κατάλοιπα.

Μοσχόβη Γεωργία, Στεφανής Δημήτρης
Νέα στοιχεία για το καθολικό της Μονής Παληανής: Η αρχιτεκτονική του ναού και οι εργασίες αποκατάστασης

Η γυναικεία μονή της Παναγίας Παληανής βρίσκεται βόρεια του Ηρακλείου, κοντά στο χωριό Βενεράτο. Στο καθολικό της μονής, κατά τα έτη 2011-2015 πραγματοποιήθηκαν εργασίες αποκατάστασης, με χρηματοδότηση του ΕΣΠΑ (ΠΕΠ Κρήτης). Κατά τις εργασίες διερεύνησης ήλθαν στο φως νέα στοιχεία για την ιστορική διαδρομή του μνημείου. Επίσης αποκαλύφθηκαν σημαντικά στατικά προβλήματα, τα οποία αντιμετωπίστηκαν με την εκπόνηση ειδικής μελέτης. Στην παρούσα ανακοίνωση θα επιχειρηθεί η παρουσίαση των παρατηρήσεων που προέκυψαν κατά τη διάρκεια των εργασιών και αφορούν στη θεμελίωση, την τοιχοποιία, τα ανοίγματα και τη στέγη του ναού. Τέλος θα γίνει σύντομη αναφορά στις εργασίες που πραγματοποιήθηκαν για τη στατική ενίσχυση και την αποκατάσταση του μνημείου.

Μοσχόβη Γεωργία
Νέα στοιχεία για το καθολικό της μονής Αγίου Γεωργίου Βραχασώτη, στο Βραχάσι Λασιθίου: Η αρχιτεκτονική και ο τοιχογραφικός διάκοσμος του ναού.

Η μονή του Αγίου Γεωργίου του Βραχασώτη βρίσκεται περίπου 2 χιλιόμετρα από το Βραχάσι Λασιθίου, στον παλαιό οδικό άξονα που οδηγούσε στο Οροπέδιο Λασιθίου. Η μονή ήκμασε κατά την ύστερη Βενετοκρατία και την Τουρκοκρατία και έπαιξε ενεργό ρόλο στις κρητικές επαναστάσεις του 19ου αι. Το καθολικό είναι διπλός ναός, σχετικά μεγάλων διαστάσεων, με πυργοειδές κωδωνοστάσιο (15ος-16ος αι.). Κατά τα έτη 2011-2015 πραγματοποιήθηκαν στο καθολικό εργασίες αποκατάστασης, με χρηματοδότηση του ΕΣΠΑ (ΠΕΠ Κρήτης) και ήλθαν στο φως νέα στοιχεία για τις κατασκευαστικές φάσεις του μνημείου. Στην ανακοίνωση θα αναπτυχθούν τα αποτελέσματα της διερεύνησης και θα σχολιαστούν τα ιδιαίτερα μορφολογικά χαρακτηριστικά του ναού. Τέλος θα παρουσιαστούν οι τοιχογραφίες που αποκαλύφθηκαν και σώζονται αποσπασματικά στο νότιο κλίτος.

Μπαξεβάνη Καλλιόπη
Σπήλαιο Στραβομύτη: Το χρονικό της σπηλαιοεξερεύνησης και χαρτογράφησης

Κατόπιν σχετικής άδειας της Εφορείας Παλαιοανθρωπολογίας-Σπηλαιολογίας, σπηλαιολογική ομάδα της ΕΣΕ Τμήμα Κρήτης, αποτελούμενη από τους: Πόπη Μπαξεβάνη, Νίκο Αγγελάκη, Ζάνια Σμυρνάκη, Μελετία Αλεβυζάκη, Γιώργο Μακρυδάκη, Μαρία Σταματάκη, Αντώνη Δεττοράκη, Βασίλη Καρακατσάνη, Γιάννη Μανδελενάκη και Μαριλένα Καρπαθιωτάκη εξερεύνησε, χαρτογράφησε και φωτογράφησε το σπήλαιο Στραβομύτη, στα ΝΔ του όρους Γιούχτα Αρχανών. Απαιτήθηκαν αρκετές επισκέψεις κατά τα έτη 2012 έως 2014 για την ολοκλήρωση των εργασιών χαρτογράφησης, τόσο λόγω της δαιδαλώδους και πολυεπίπεδης ανάπτυξης του σπηλαίου όσο και εξαιτίας των δυσκολιών της σπηλαιοεξερεύνησης (στενά περάσματα, χαμηλές οροφές, χρήση σχοινιών, ύπαρξη βαράθρων).

Στην ανακοίνωση θα παρουσιαστούν το χρονικό και οι δυσκολίες της χαρτογράφησης, φωτογραφικό υλικό (ενδεικτικά) από τις επισκέψεις μας στο σπήλαιο, καθώς και δείγματα κατόψεως και τομών του σπηλαίου αποτυπωμένα σε σπηλαιολογικό χαρτογραφικό πρόγραμμα Visual Topo.

Μυλωνά Δήμητρα
Ζωο-αρχαιολογικές έρευνες στην Περιφερειακή Ενότητα Λασιθίου

Η παρουσίαση εστιάζει στις ζωο-αρχαιολοκικές έρευνες που έλαβαν χώρα στην Περιφερειακή Ενότητα Λασιθίου. Περιγράφει τον χαρακτήρα των μελετών αυτών, τα σημαντικότερα αποτελέσματά τους, καθώς και τη σημασία τους για την ευρύτερη αρχαιολογική έρευνα στην περιοχή.

Νικηφόρος Κωστής, Χαλκιαδάκη Μαρία, Τσαγανός Ηλίας, Αλέρτας Νίκος
Συντήρηση των αντικειμένων της προσωρινής έκθεσης του Αρχαιολογικού Μουσείου Ρεθύμνου (poster)

Στο πλαίσιο υλοποίησης του έργου «Προσωρινή Έκθεση Αρχαιολογικού Μουσείου Ρεθύμνου», το τμήμα Συντήρησης της ΕΦΑ Ρεθύμνου, πραγματοποίησε πλήθος εργασιών που αφορούν τη συντήρηση και την προληπτική συντήρηση των κεραμικών, λίθινων και μεταλλικών ευρημάτων, καθώς και τοιχογραφιών και ψηφιδωτών. Τα περισσότερα αντικείμενα εκτίθονταν στο πενταγωνικό κτήριο στον λόφο της Φορτέτζας, ενώ συμπεριλήφθησαν και αρκετά από νέες ανασκαφικές θέσεις. Σημαντικό τμήμα τους αποτελούν τα βυζαντινά, μεταβυζαντινά και βενετσιάνικα τέχνεργα που εκτίθενται για πρώτη φορά. Χωρίζοντάς τα ανάλογα με το υλικό που είναι κατασκευασμένα, παρουσιάζονται οι μέθοδοι και οι τεχνικές επεμβάσεων καθαρισμού, σταθεροποίησης, στερέωσης και προστασίας που ακολουθήθηκαν.

Νικηφόρος Κωστής, Χαλκιαδάκη Μαρία, Τσαγανός Ηλίας, Αλέρτας Νίκος, Κυδωνάκης Φραγκίσκος, Τρουλλινού Φωτεινή
Συσκευασία και μεταφορά αντικειμένων της Προσωρινής Έκθεσης του Αρχαιολογικού Μουσείου Ρεθύμνου (poster)

Στο πλαίσιο υλοποίησης του έργου «Προσωρινή Έκθεση Αρχαιολογικού Μουσείου Ρεθύμνου», λόγω αλλαγής των εγκαταστάσεων της έκθεσης, τα αρχαιολογικά ευρήματα μεταφέρθηκαν από το υφιστάμενο αρχαιολογικό μουσείο και το εργαστήριο συντήρησης στην αίθουσα του Αγίου Φραγκίσκου, στην παλιά πόλη Ρεθύμνου, όπου θα φιλοξενηθεί η προσωρινή έκθεση του Αρχαιολογικού Μουσείου. Στο *poster* παρουσιάζεται η διαδικασία συσκευασίας των αντικειμένων της μουσειακής συλλογής με μουσειακά εγκεκριμένα και ουδέτερα υλικά, ώστε να κρατηθούν σταθερά και ασφαλή για τη μεταφορά τους.

Νικολούδη Μαρία
Αγάλματα από την αρχαία Γόρτυνα της Κρήτης

Ι. Ο Ερμής του θεάτρου της Γόρτυνας:
Ο εικονιζόμενος ανδρικός κορμός βρέθηκε το 2011 κατά τις εργασίες ανασκαφής και ανάδειξης του θεάτρου της Γόρτυνας, που βρίσκεται νότια του επισκέψιμου αρχαιολογικού χώρου. Σώζεται σε ύψος 0,93 μ., είναι ελλιπές ως προς την κεφαλή, ως προς το αριστερό χέρι από τον θεατή στο ύψος πάνω από τον ώμο και ως προς τον πήχη και τον καρπό του δεξιού χεριού. Πρόκειται για άγαλμα ρωμαϊκών χρόνων, αντίγραφο έργου της πρώιμης κλασικής ελληνικής περιόδου, που χρονολογείται στις αρχές του 2ου αι. μ.Χ. και την περίοδο του αυτοκράτορα Αδριανού.

ΙΙ. Άγαλμα νεαρού στοχαστή που βρέθηκε κοντά στον αρχαίο ιππόδρομο της Γόρτυνας:
Όρθια μαρμάρινη ανδρική μορφή πάνω σε βάση. Είναι ενδεδυμένη εσωτερικά με χιτώνα και εξωτερικά με ιμάτιο, το οποίο καλύπτει και την κεφαλή. Σώζεται ακέραιο, σε ύψος 1,30 μ. Λιγοστές, επιφανειακές είναι οι φθορές από την απρόσμενη επίσκεψη του μηχανήματος στον αγρό που βρέθηκε: εντοπίζονται κυρίως στο κεφάλι, στο δεξιό από το θεατή χέρι και στην πίσω όψη. Το άγαλμα χρονολογείται στιλιστικά στο τέλος του 2^{ου} αι. μ.Χ.

Νινιού-Κινδελή Βάννα
Αστική ρωμαϊκή οικία στην Απτέρα Χανίων (poster)

Παρουσιάζονται τα μέχρι τώρα δεδομένα της ανασκαπτόμενης ρωμαϊκής οικίας, που βρίσκεται στον πυκνό πολεοδομικό ιστό της Απτέρας. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στα στοιχεία που έχουν προκύψει από τις πρόσφατες ανασκαφές.

Ντάρλας Ανδρέας
Το έργο της Εφορείας Παλαιοανθρωπολογίας-Σπηλαιολογίας στην Κρήτη κατά την τριετία 2014-2016

Η Εφορεία Παλαιοανθρωπολογίας-Σπηλαιολογίας είναι ειδική περιφερειακή υπηρεσία του ΥΠΠΟΑ, αρμόδια για την προστασία και τη μελέτη των σπηλαίων και των παλαιοντολογικών καταλοίπων που συνδέονται με την ανθρώπινη ύπαρξη, σε όλη την επικράτεια. Πολύ μεγάλο μέρος του συνολικού της έργου επιτελείται στην Κρήτη, τη διοικητική περιφέρεια της χώρας με τη μεγαλύτερη πυκνότητα σπηλαίων. Πράγματι, στην Κρήτη, λόγω της λιθολογικής της σύστασης, της τεκτονικής δράσης και του παλαιοκλίματος, έχει δημιουργηθεί εξαιρετικά μεγάλος αριθμός σπηλαίων. Συνολικά, σε όλο το νησί είναι γνωστά πάνω από 3.000 σπήλαια (ή άλλες καρστικές μορφές) διαφόρων τύπων και μεγεθών, πολλά από τα οποία έχουν χρησιμοποιηθεί και διασώζουν κατάλοιπα από όλες τις περιόδους της αρχαιότητας, καθώς και τους νεότερους χρόνους, ενώ τέσσερα από αυτά έχουν αξιοποιηθεί και λειτουργούν ως επισκέψιμα μνημεία.

Κατά την τριετία 2014-2016 η Εφορεία Παλαιοανθρωπολογίας-Σπηλαιολογίας συνέχισε τον έλεγχο των αξιοποιημένων σπηλαίων, ενώ πραγματοποίησε μεγάλο αριθμό αυτοψιών σε περισσότερα από 100 σπήλαια, σε όλη την έκταση του νησιού, είτε στο πλαίσιο γνωμοδοτήσεων για την έγκριση έργων είτε με αφορμή λαθρανασκαφές, παραδόσεις αρχαίων, εποπτεία ερευνών ή και προτάσεις για αξιοποίηση σπηλαίων. Με το συνολικό έργο της συνέβαλε στην προστασία των μνημείων αρμοδιότητάς της και έφερε στο φως πολύτιμες αρχαιολογικές μαρτυρίες για όλες τις περιόδους του παρελθόντος, με σημείο αναφοράς τη χρήση των σπηλαίων.

Παναγιωτόπουλος Διαμαντής
Ανασκαφή του μινωικού οικισμού και νεκροταφείου της Κουμάσας (2014-2016)

Πάνω από 100 χρόνια μετά την πρώτη αρχαιολογική έρευνα στη μινωική Κουμάσα από τον Στέφανο Ξανθουδίδη και 20 σχεδόν χρόνια μετά από μια μικρής κλίμακας ανασκαφή στον οικισμό από τις Αθανασία Κάντα, Αλεξάνδρα Καρέτσου και Αναστασία Τζιγκουνάκη, ξεκίνησε το 2012 ένα νέο πενταετές ερευνητικό πρόγραμμα με στόχο τη συστηματική ανασκαφή του οικισμού, του 'ιερού' και του νεκροταφείου, την ενδελεχή μελέτη της μακράς ιστορίας της θέσης στα μινωικά χρόνια και τέλος την ανασύνθεση του μινωικού τοπίου στην ευρύτερη περιοχή της Κουμάσας. Ο μεθόριος χαρακτήρας του μινωικού κέντρου μεταξύ του ορεινού όγκου των Αστερουσίων και της πεδιάδας της Μεσαράς σε συνδυασμό με τα πλούσια αρχαιολογικά δεδομένα από τις παλαιές και νέες ανασκαφές δίνουν τη δυνατότητα μιας νέας ματιάς στην εξέλιξη του μινωικού πολιτισμού από τη σκοπιά ενός εύρωστου 'περιφερειακού' κέντρου. Η παρούσα ανακοίνωση εστιάζει στα αποτελέσματα των ανασκαφών του 2014-2016 και επιχειρεί μια προκαταρτική αποτίμησή τους.

Παπαδοπούλου Ελένη
Το έργο της Εφορείας Αρχαιοτήτων Χανίων κατά τα έτη 2014-2016

Η παρουσίαση του έργου της Εφορείας Αρχαιοτήτων Χανίων από την ίδρυσή της τον Νοέμβριο του 2014 έως και το τέλος του 2016, περιλαμβάνει τις πολυσχιδείς δραστηριότητές της, που καλύπτουν τους τομείς της έρευνας, αναστήλωσης, προστασίας, διαχείρισης και ανάδειξης των μνημείων, καθώς και τον συντονισμό της επικοινωνιακής και εκπαιδευτικής της πολιτικής.

Παρθένιος Παναγιώτης, Ανδρουλάκη Θεανώ, Γερεουδάκη Ευαγγελία, Βιδάλης Γιώργος
Τρισδιάστατη ψηφιακή απεικόνιση μνημείων με χρήση απλής ψηφιακής φωτογραφικής μηχανής και ειδικού λογισμικού: Οι περιπτώσεις τρισδιάστατης μοντελοποίησης του Γιαλί Τζαμί στο Ενετικό Λιμάνι των Χανίων και του Ιερού Ναού της Μεταμόρφωσης του Σωτήρα στα Μεσκλά Χανίων.

Τα τελευταία χρόνια η δημιουργία τρισδιάστατων ψηφιακών μοντέλων αλλάζει τον τρόπο που οι επιστήμονες μελετούν, αναδεικνύουν και διαχειρίζονται την παγκόσμια πολιτιστική κληρονομιά. Παρόλο που αρχικά αναπτύχθηκαν για εφαρμογές στη βιομηχανία και την ψυχαγωγία, οι τεχνολογίες αυτές είναι ιδανικές για να βοηθήσουν στην αποτύπωση, την αρχειοθέτηση, τη μελέτη, την παρουσίαση, τη διατήρηση και την αποκατάσταση αρχαιολογικών χώρων, μνημείων και αντικειμένων.

Στη μελέτη μας παρουσιάζεται η τρισδιάστατη απεικόνιση δύο μνημείων του Νομού Χανιών με διαφορετικά δεδομένα, μέγεθος και απαιτήσεις ως προς την αποτύπωση και την παραγωγή του τρισδιάστατου μοντέλου. Πρόκειται για το τζαμί του Κιουτσούκ Χασάν ή Γιαλί Τζαμί, το Οθωμανικό Τέμενος που βρίσκεται στο κέντρο του Ενετικού Λιμανιού και χρονολογείται στο β' μισό του 17ου αιώνα και τον μονόχωρο τοιχογραφημένο Ναό της Μεταμόρφωσης του Σωτήρα που βρίσκεται στα Μεσκλά, 20 χλμ νοτιοδυτικά της πόλης των Χανίων και χρονολογείται στα μέσα του 13ου αιώνα.

Τα δύο μνημεία φωτογραφήθηκαν εσωτερικά και εξωτερικά με απλές ψηφιακές μηχανές και σύμφωνα με τους κανόνες της CIPA 3x3. Με τη χρήση του λογισμικού Agisoft Photoscan έγινε η μετατροπή των φωτογραφιών σε τρισδιάστατα μοντέλα του εσωτερικού και του εξωτερικού χώρου. Η μέθοδος ήταν γρήγορη, ευέλικτη και χαμηλού κόστους, ενώ μπορεί να χρησιμοποιηθεί για ψηφιακή αποτύπωση και καταγραφή μνημείων χωρίς να απαιτείται ειδικό τεχνικό υπόβαθρο. Τα τρισδιάστατα μοντέλα είναι ακριβή και λεπτομερή. Επομένως μπορούν να χρησιμοποιηθούν για τη μελέτη της παθολογίας εξ αποστάσεως, για εκπαιδευτικούς, ερευνητικούς και τουριστικούς σκοπούς.

Παρθένιος Παναγιώτης, Ανδρουλάκη Θεανώ
Ειδικές εφαρμογές των ψηφιακών τεχνολογιών στις εργασίες συντήρησης και αποκατάστασης της πολιτιστικής κληρονομιάς (poster)

Η ανάπτυξη και η εξέλιξη των ψηφιακών τεχνολογιών βρίσκει σημαντική εφαρμογή στη διαχείριση, προβολή, ανάδειξη και αξιοποίηση της πολιτιστικής κληρονομιάς. Στο πεδίο των αρχαιολογικών ερευνών οι χρήσεις των ψηφιακών μέσων εφαρμόζονται για εργασίες αποτύπωσης, καταγραφής και αρχειοθέτησης αρχαιολογικών χώρων, μνημείων και ευρημάτων. Σημαντική και συνεχώς εξελισσόμενη είναι η χρήση των σύγχρονων τεχνολογιών στα εργαστήρια και στα εργοτάξια, όπου εκτελούνται έργα συντήρησης και αποκατάστασης αρχαιολογικών ευρημάτων και μνημείων.

Ανάμεσα στις εφαρμογές πολυάριθμες έρευνες ασχολούνται με τις αυτόματες μεθόδους σύνδεσης και αποκατάστασης σπαραγμάτων αρχαιολογικών ευρημάτων, όπως σύνολα κεραμικής, τοιχογραφιών, ψηφιδωτών και αγαλμάτων για τη δημιουργία της αρχικής μορφής συνόλων και αντικειμένων. Για τους συντηρητές αποτελεί πρόκληση η αυτοματοποιημένη επίτευξη της ακριβούς ανασύστασης αρχαιολογικών θραυσμάτων και της δημιουργίας της αρχικής μορφής των αντικειμένων. Μια εργασία που μέχρι σήμερα γίνεται αποκλειστικά χειρονακτικά, απαιτεί μεγάλη προσοχή και εξειδίκευση και είναι ιδιαίτερα χρονοβόρα και ανιαρή.

Σε παγκόσμιο επίπεδο πολλαπλές ερευνητικές εργασίες με εφαρμογές σε πραγματικά αντικείμενα διαφορετικής κλίμακας μεγέθους, από πολύ μικρά (κοσμήματα ή προϊστορικά λίθινα εργαλεία) έως πολύ μεγάλα (αρχιτεκτονικά μέλη), προσπαθούν να επιλύσουν την αυτόματη συναρμολόγηση ευρημάτων από σπαράγματα. Η πλήρης αυτοματοποίηση δεν είναι ακόμα εφικτή, αλλά υπάρχει συνεχής εξέλιξη. Η εφαρμογή των ψηφιακών τεχνολογιών στα εργαστήρια δεν έχει σκοπό να αντικαταστήσει το επιστημονικό προσωπικό, αλλά αντίθετα να αποτελέσει δυναμικό εργαλείο στις επίπονες και χρονοβόρες εργασίες.

Παρουσίαση εφαρμογών από παραδείγματα σε αρχαιολογικά ευρήματα.

ΠατεράκηςΝεκτάριος
Από τις ανασκαφές της ρωμαϊκής Κισάμου: δυο νέοι ρωμαϊκοί λουτρώνες

Τα δυο τελευταία χρόνια κατά τη διενέργεια των σωστικών ανασκαφών στην κωμόπολη της Κισάμου σύμφωνα με το πρόγραμμα της Εφορείας Αρχαιοτήτων Χανίων ήρθαν στο φως τμήματα δυο λουτρώνων των ρωμαϊκών χρόνων. Πρόκειται για τα οικόπεδα φερόμενης ιδιοκτησίας Κουφάκη και Χαιρετάκη, τα οποία βρίσκονται στο δυτικό τμήμα της κωμόπολης σε απόσταση λιγότερο από 100 μ. μεταξύ τους. Στην ευρύτερη περιοχή έχουν γίνει πολλές ανασκαφές, γεγονός που μας επιτρέπει να συνθέσουμε περισσότερο τον πολεοδομικό ιστό της ρωμαϊκής Κισάμου. Στο πρώτο οικόπεδο ήλθε στο φως η κάτοψη των χώρων του *tepidarium* και του *frigidarium*, ενώ τα κινητά ευρήματα ήταν ελάχιστα. Η εγκατάσταση χρονολογείται στους ύστερους αυτοκρατορικούς χρόνους.

Στο δεύτερο αποκαλύφτηκε τμήμα του *caldarium* σε σχετικά καλή κατάσταση και μια δεξαμενή με ορθομαρμάρωση. Τα κινητά ευρήματα ήταν αρκετά με ιδιαίτερο ενδιαφέρον να παρουσιάζει μαρμάρινος κορμός Αρτέμιδος που βρέθηκε πεσμένος στο δάπεδο δυτικά του *caldarium*. Το λουτρό χρονολογείται από τα πρώιμα αυτοκρατορικά χρόνια και διακρίνονται επάλληλες επισκευαστικές φάσεις μέχρι και τα τέλη της αρχαιότητας – πιθανότατα το 363 μ.Χ.

Πιτσινός Νείλος
Το έργο ανάδειξης της οχυρής νησίδας Σπιναλόγκας 2014-2015

Στη νησίδα Σπιναλόγκα κατά τα έτη 2014-2015 συνεχίστηκε και ολοκληρώθηκε το έργο: «Ανάδειξη οχυρής νησίδας Σπιναλόγκας, Β΄ Φάση» με χρηματοδότηση του ΕΣΠΑ (ΕΠΑΝ). Στο πλαίσιο αυτού του έργου πραγματοποιήθηκαν στερεωτικές εργασίες σε κτήρια του οικισμού και έγιναν εκτεταμένες αποκαταστάσεις σε τμήματα των οχυρώσεων. Συγκεκριμένα στερεώθηκαν κατοικίες που βρίσκονται πάνω στους κεντρικούς οδικούς άξονες της νησίδας και έγιναν αναστηλωτικές επεμβάσεις στον δυτικό και ανατολικό οχυρωματικό περίβολο. Στη δυτική οχύρωση οι εργασίες πραγματοποιήθηκαν στα πλευρά Genese και Perino, ενώ ανατολικά αποκαταστάθηκαν οι οχυρώσεις από την ημισέληνο Michiel έως και την πυλίδα Molin και έγιναν στερεώσεις στο orecchione Scaramella.

Στην παρούσα ανακοίνωση θα αναφερθούμε εν συντομία στις παραπάνω εργασίες και θα παρουσιάσουμε τα νέα στοιχεία που ήρθαν στο φως κατά τις εργασίες διερεύνησης για τις οχυρώσεις και τον οικισμό της νησίδας. Τέλος θα επιχειρηθεί μια παρουσίαση παρατηρήσεων σχετικά με επί μέρους μορφολογικά στοιχεία των οχυρώσεων.

Πολιτάκη Ελπίδα, Ανδριαδάκη Ευαγγελία, Περγάμαλη Βανέσσα
Η συντήρηση γυψολίθου στο ανάκτορο και στον αρχαιολογικό χώρο της Κνωσού

Στα πλαίσια του έργου «Αποκατάσταση- ανάδειξη ανακτόρου και αρχαιολογικού χώρου Κνωσού», με την ευθύνη της Επιστημονικής Επιτροπής Κνωσού και με φορέα υλοποίησης αρχικά το «Ταμείο Διαχείρισης Πιστώσεων για την Εκτέλεση Αρχαιολογικών Έργων» και στη συνέχεια την ΕΦΑ Ηρακλείου ξεκίνησε η συντήρηση του γυψολίθου στον αρχαιολογικό χώρο της Κνωσού. Το έργο εντάχθηκε στο Γ΄ ΚΠΣ (2000-2008) και στο τέλος του 2010 στο Επιχειρησιακό Πρόγραμμα ΕΠ.ΑΝ. του ΕΣΠΑ.

Ο γυψόλιθος αποτελεί βασικό δομικό υλικό στον αρχαιολογικό χώρο της Κνωσού. Χρησιμοποιήθηκε ευρέως σε τοιχοποιίες ως δομικό ή διακοσμητικό υλικό, σε δάπεδα, βάσεις κιόνων, πεσσών και παραστάδων, καθίσματα, κλίμακες κ.ά. Πρόκειται για υλικό που λόγω της παλαιότητας και της σύστασής του είναι ιδιαίτερα ευαίσθητο. Στο πλαίσιο του έργου της Επιστημονικής Επιτροπής, αφού έγινε καταγραφή των φθορών σε λίθους του ανακτόρου και του ευρύτερου αρχαιολογικού χώρου, η ομάδα συντήρησης προχώρησε στην άμεση και αποτελεσματική αντιμετώπισή τους. Το σοβαρό πρόβλημα της ραγδαίας φθοράς του ευπαθούς γυψολίθου αντιμετωπίστηκε σε συνεργασία με το Κέντρο Λίθου και τη συνδρομή της Διεύθυνσης Συντήρησης.

Ύστερα από εργαστηριακή έρευνα που πραγματοποιήθηκε, όπου εξετάστηκαν οι μορφές φθοράς και ο συσχετισμός τους με τους μηχανισμούς διάβρωσης, καταλήξαμε σε μεθόδους και υλικά συντήρησης, τα

οποία εφαρμόστηκαν στους λίθους του ανακτόρου. Κρίθηκε αναγκαία η διαφορετική αντιμετώπιση κάθε λίθου λόγω της ιδιαιτερότητάς του. Οι επεμβάσεις συντήρησης, τόσο στο μινωικό ανάκτορο όσο και σε μνημεία του ευρύτερου αρχαιολογικού χώρου ολοκληρώθηκαν στο τέλος του 2015.

Πούλου Ναταλία, Κωνσταντινίδου Σόνια
Η νησίδα του Μόχλου στη βυζαντινή περίοδο: τα αρχαιολογικά δεδομένα

Ρουσάκη Μαρία, Βολικού Μαρία, Αναγνωστάκη Γεωργία, Φυγετάκη Δέσποινα - Ευγενία, Νικολοπούλου Κωνσταντίνα, Δασκαλάκη Εμμανουέλα
Μια πρώτη ματιά στον μεγάλο μινωικό αποθέτη του Αγίου Ιωάννη Κνωσού (poster)

Από τον Μάιο του 2012 ως το τέλος του 2015 και στο πλαίσιο ανέγερσης του 64ου Νηπιαγωγείου Δήμου Ηρακλείου, στην περιοχή του Αγίου Ιωάννη Κνωσού (στην οδό Αντωνίου Βορεάδη), πραγματοποιήθηκαν ανασκαφικές εργασίες, που έφεραν στο φως μεγάλων διαστάσεων αποθέτη με πλήθος κεραμικής και κινητών ευρημάτων, η πλειονότητα των οποίων τοποθετείται χρονολογικά από τη ΜΜΙΙΙΒ έως την ΥΜ ΙΑ περίοδο, χωρίς να απουσιάζουν και ευρήματα της ΜΜΙΙ και ΜΜΙ περιόδου. Πρόκειται για εκτεταμένη εναπόθεση εντός, πάνω και γύρω από δύο μεγάλους λάκκους, λαξευμένους στο μαργαϊκό ασβεστολιθο-φυσικό έδαφος της περιοχής, η οποία περιείχε, εκτός από πλήθος οστράκων, χαλίκια και βότσαλα, καθώς και μεγάλο αριθμό μικροαντικειμένων, οστών και όστρεων, σε πολύ πυκνή διάταξη, πακτωμένα και συχνά, σε μεγαλύτερη αναλογία συγκριτικά με το χώμα που βρισκόταν ανάμεσά τους.

Εκτός από την κεραμική του αποθέτη, η οποία περιλαμβάνει πληθώρα αγγείων, και κυρίως οστράκων, διακοσμημένων και μη (εξαιρετικά μεγάλο αριθμό από κύπελλα πόσης διαφόρων τύπων, σκύφων, πρόχων, μαγειρικών σκευών, πιθοειδών και άλλων), αξίζει να αναφερθεί η παρουσία ιδιαίτερα μεγάλου αριθμού τμημάτων λίθινων αγγείων, σε ποικιλία σχημάτων, τύπων και πρώτης ύλης. Αξιόλογος είναι, επίσης, ο αριθμός των πήλινων ειδωλίων και ζωδίων, καθώς και πήλινων ομοιωμάτων που έχουν έρθει στο φως (τα περισσότερα αποσπασματικά σωζόμενα). Μεταξύ των ευρημάτων, καταγράφονται επίσης, σφραγιδόλιθοι, πολλά τμήματα πηλοκονιάματος και ασβεστοκονιάματος, συχνά με ίχνη χρώματος, μεγάλος αριθμός λεπίδων οψιανού, καθώς και πυρήνες από το ίδιο υλικό, πολλά όστρεα (ανάμεσά τους αρκετές πορφύρες – *murextrunculus*) και οστά ζώων.

Η συγκεκριμένη ανακοίνωση θα ασχοληθεί με μια πρώτη παρουσίαση του αποθέτη στον Άγιο Ιωάννη Κνωσού, καθώς το υλικό, εκτός από μικρό τμήμα του (κυρίως μικροαντικειμένων), δεν έχει συντηρηθεί. Αξίζει, πάντως, να σημειωθεί ότι ο εν λόγω αποθέτης αποτελεί τη μοναδική ως σήμερα εντοπισμένη, τέτοιας μορφής και μεγέθους, συγκέντρωση κεραμικής, οστών και μικροαντικειμένων στην ευρύτερη περιοχή της Κνωσού. Στόχος είναι, μελλοντικά, και μετά την ολοκλήρωση της συντήρησης του υλικού, να εξεταστεί ο τρόπος και ο χρόνος δημιουργίας του αποθέτη, ο χαρακτήρας και η μορφή της εναπόθεσης, καθώς και η σχέση του με δραστηριότητες καθημερινές ή μη (τελετουργικές πρακτικές, πρακτικές λατρευτικού ή άλλου χαρακτήρα).

Ρουσάκη Μαρία, Μπροκαλάκης Γιώργος, Τριανταφυλλίδη Ιωάννα
Νέες ανασκαφικές έρευνες στο ελληνορωμαϊκό νεκροταφείο Κνωσού, στον χώρο του Βενιζελείου Νοσοκομείου.

Οι πρώτες ανασκαφές στον χώρο όπου επρόκειτο να ανεγερθεί το λεγόμενο Σανατόριο, και μετέπειτα ονομαζόμενο «Γενικό Νοσοκομείο Ηρακλείου Βενιζέλειο-Πανάνειο», ξεκίνησαν στη δεκαετία του ’50 από την Αγγλική Αρχαιολογική Σχολή και συνεχίστηκαν, κατά διαστήματα, στις επόμενες δεκαετίες από την Αγγλική Σχολή και κυρίως από την τότε ΚΓ΄ ΕΠΚΑ. Στο πλαίσιο της επικείμενης επέκτασης του Βενιζελείου Νοσοκομείου, οι νέες σωστικές ανασκαφικές εργασίες, οι οποίες ξεκίνησαν το 2014 και βρίσκονται σε εξέλιξη, πραγματοποιούνται από την Εφορεία Αρχαιοτήτων Ηρακλείου.

Η θέση του Βενιζελείου Νοσοκομείου είναι ιδιαίτερα καίρια καθώς ταυτίζεται με το βόρειο όριο της ελληνορωμαϊκής πόλης της Κνωσού και αποτελεί βασικό τμήμα του ήδη γνωστού Βόρειου Νεκροταφείου Κνωσού. Η πρόσφατη ανασκαφική έρευνα, με την παρουσίαση των αποτελεσμάτων της οποίας ασχολείται η

παρούσα ανακοίνωση, έφερε στο φως σημαντικό αριθμό τάφων που χρονολογούνται κυρίως από τον 2ο αι. π.Χ. έως τον 3ο αι. μ.Χ. Παρουσιάζεται συνοπτικά η τυπολογία των ελληνιστικών και των ρωμαϊκών τάφων, ο τρόπος οργάνωσής τους, τα χαρακτηριστικά, οι ταφικές πρακτικές και οι κατηγορίες των κτερισμάτων. Εξετάζεται, επίσης, τμήμα μεγάλου, λιθόστρωτου δρόμου στο ΝΑ άκρο της ανασκαφής, καθώς και αρχιτεκτονικές δομές, εργαστηριακού χαρακτήρα, στο ΝΔ τμήμα αυτής.

Τέλος, παρουσιάζονται τα πρώτα συμπεράσματα από την έως τώρα μελέτη του νέου τμήματος του Βόρειου Νεκροταφείου Κνωσού και τίθενται προβληματισμοί και ερωτήματα για τη συνέχεια των ταφικών εθίμων, αλλά για την οικονομική και κοινωνική οργάνωση του πληθυσμού της Κνωσού των ελληνορωμαϊκών χρόνων.

Σάλιακα Ευανθία
Παίζοντας το παιχνίδι των πέντε γραμμών στην κορυφή της Νότιας Ακρόπολης στον Αζοριά Καβουσίου

Την άνοιξη του 1900 η Harriet Boyd διενέργησε ανασκαφική έρευνα στην κορυφή της Νότιας Ακρόπολης στον Αζοριά Καβουσίου. Αποτέλεσμα των εργασιών ήταν η αποκάλυψη μιας σειρά κτηρίων. Ανάμεσα στα αρχιτεκτονικά κατάλοιπα βρέθηκε δόμος από σιδερόπετρα, διαστάσεων 45 Χ 20-28 Χ 15εκ., ο οποίος φέρει ένα πολύ ενδιαφέρον εγχάρακτο σχέδιο στην άνω του επιφάνεια. Πρόκειται για έναν διαγραμμισμό αποτελούμενο από τρεις παράλληλες γραμμές χαραγμένες κατά πλάτος της επιφανείας του δόμου, των οποίων οι δύο άκρες απολήγουν σε μικρά κοιλώματα. Επίσης υπάρχουν τέσσερα επιπρόσθετα κοιλώματα δύο σε κάθε πλευρά, τα οποία δεν συνδέονται με γραμμές. Οι τρεις γραμμές διχοτομούνται από μια κάθετη γραμμή μήκους 28 εκ. της οποίας η μια άκρη απολήγει σε ένα ελλειψοειδή κύκλο. Αυτό το σύμπλεγμα γραμμών και κοιλωμάτων απευθύνεται στο επιτραπέζιο παιχνίδι Πέντε Γραμμαί.

Σαπουνά-Σακελλαράκη Έφη
Ζώμινθος 2015(poster)

Όπως έδειξε η έρευνα του Γ. Σακελλαράκη αρχικά και συνεχίσθηκε μετά τον θάνατό του, το συγκρότημα που αποκαλύφθηκε είναι ένα ιδιότυπο κέντρο με Κεντρικό κτήριο και οικισμό. Στο Κεντρικό κτήριο το οποίο ερευνάται τα τελευταία χρόνια εδρεύουν αρχές τόσο με πολιτικές εξουσίες (ανάκτορο) όσο και θρησκευτικές (ιερό). Οι πολιτικές αρχές είχαν τον έλεγχο του πλούτου του Ψηλορείτη, του μαλλιού, των αρωματικών φυτών και της ξυλείας. Σαν θρησκευτική ηγεσία είχαν τον έλεγχο του Ιδαίου άντρου, το οποίο λόγω των καιρικών συνθηκών δεν λειτουργούσε πολλούς μήνες τον χρόνο. Επομένως, όπως έδειξαν οι έρευνες, τον υπόλοιπο χρόνο το πολυώροφο κτήριο με μεγάλες υπόστυλες αίθουσες, κλιμακοστάσια, πολύθυρα, τοιχογραφημένα δωμάτια, αποτελούσε ιερό χώρο, όπου διέμενε το ιερατείο. Αφιερώματα, όπως σφραγίδες, περιδέραια, διπλοί πελέκεις, χάλκινα ειδώλια και άλλα σκεύη λατρείας, επιβεβαιώνουν τη χρήση αυτή. Το ιερό λειτούργησε από τα παλαιοανακτορικά χρόνια.

Το 2015, κάτω από τους νεοανακτορικούς τοίχους αποκαλύφθηκαν αρχαιότερα πολύθυρα στους χώρους 50/51 και 56α/β.Τοιχογραφίες με θαλασσινά μοτίβα βρέθηκαν στον χώρο 35α και 35β. Ρυτά και άλλα σημαντικά πήλινα προήλθαν από τον άνω όροφο του χώρου 37. Αποκαλύφθηκε πλήρως μεγάλος κεραμεικός κλίβανος, ενώ χώροι με θρανία εντοπίσθηκαν στους χώρους 57 στο κέντρο του οποίου βρέθηκε εστία, στους πλακόστρωτους επίσης χώρους 25 και42. Ο τελευταίος προφανώς είναι χώρος γυναικών. Αποκαλύφθηκαν επίσης οι κάθετοι στον κεντρικό διάδρομο 10 διάδρομοι. Ενδιαφέρον παρουσιάζουν τα αρχιτεκτονικά στοιχεία, η μελέτη των οποίων βοήθησε πολύ στην ερμηνεία της μορφής των χώρων μαζί με τις αναλύσεις των υλικών (πχ του ξύλου των κιόνων που σώθηκε και των δοκών), αλλά και των οστών, των οστρέων κλπ. που βρέθηκαν στους διάφορους χώρους.

Σαρρής Απόστολος

Εξερευνώντας το αχαρτογράφητο αρχαιολογικό και ιστορικό τοπίο της Κρήτης. Ερευνητικές δραστηριότητες του Εργαστηρίου Γεωφυσικής – Δορυφορικής Τηλεπισκόπησης και Αρχαιοπεριβάλλοντος του Ι.Μ.Σ. - Ι.Τ.Ε., 2014-2016

Το Εργαστήριο Γεωφυσικής – Δορυφορικής Τηλεπισκόπησης και Αρχαιοπεριβάλοντος του Ι.Τ.Ε. έκλεισε φέτος ένα 20ετές ταξίδι καινοτόμου βασικής και εφαρμοσμένης έρευνας. Στο μεγάλο αυτό ταξίδι του, και μέσα από πάνω από 200 προγράμματα έρευνας, διερεύνησε έναν μεγάλο αριθμό αρχαιολογικών θέσεων στην Ελλάδα, στις ΗΠΑ, στην Ιταλία, στην Αίγυπτο, στην Τουρκία, στην Ουγγαρία, στην Νότια Κορέα, στη Γεωργία και αλλού. Είναι προφανές όμως ότι ένα μεγάλο τμήμα των δραστηριοτήτων του εστιάζεται στην ευρύτερη περιοχή της Κρήτης.

Την τελευταία τριετία (2014-2016) το Εργαστήριο έχει εξερευνήσει με γεωφυσικές διασκοπήσεις τους αρχαιολογικούς χώρους Σίσι, Γόρτυνας, Ζωμίνθου, Ελεύθερνας, Παγκαλοχωρίου και Φορτέτζας Ρεθύμνου. Ταυτόχρονα, αναπτύχθηκαν καινοτόμες μεθοδολογίες για τη γεωφυσική διερεύνηση των παράκτιων υποθαλασσίων αρχιτεκτονικών μνημείων και εφαρμόστηκαν με επιτυχία στην Ελούντα, Καραβοστάσι, Καλό Χωριό, Στόμιο (Λασίθι), Άγιοι Θεόδωροι (Ηράκλειο) και Άγιο Ανδρέα (Ρέθυμνο). Τεχνικές ψηφιακής απεικόνισης με φωτογραμμετρικές τεχνικές, laserscanning και UAVs επιχείρησαν με επιτυχία την τρισδιάστατη τεκμηρίωση του φρουρίου του Κουλέ στο Ηράκλειο, το Magasins Dessenne στα Μάλια, τις τομές των ανασκαφών στο Καλό Χωράφι και τα νεώρια του αρχαίου λιμανιού του Ρεθύμνου, καθώς και την ανασύσταση της εκκλησίας του Τιμίου Σταυρού και του Αγίου Χαραλάμπους στον Χανδρά Σητείας. Οι ίδιες τεχνικές εφαρμόζονται για την αποτύπωση των ιστορικών μνημείων διαχείρισης του νερού στην ευρύτερη περιοχή του Δήμου Ρεθύμνου.

Συνεχίζοντας την πρωτοποριακή ερευνητική προσπάθεια που είχε ξεκινήσει από την αρχή της ίδρυσής του στο αντικείμενο των Πολιτιστικών Γεωγραφικών Συστημάτων Πληροφοριών, το Εργαστήριο αναβάθμισε την αρχαιολογική γεω-βάση πληροφοριών της Ψηφιακής Κρήτης μέσω της διαδικυακής εφαρμογής για το φυσικό περιβάλλον, τα τοπωνύμια και τα μνημεία του Δήμου Ρεθύμνου (Ρέθυμνο οίκηση 53 αιώνων - http://historicalcrete.ims.forth.gr/)και διενέργησε διάφορες χωρικές αναλύσεις και εφαρμογές WEB_GIS για τους πρωτοβυζαντινούς οικισμούς της Κρήτης.

Οι παραπάνω ερευνητικές δραστηριότητες υλοποιήθηκαν με ένα πλήθος συνεργασιών με τις Εφορείες Αρχαιοτήτων, το Πανεπιστήμιο Κρήτης και ξένα ερευνητικά και ακαδημαϊκά ιδρύματα υπό την αιγίδα διαφορετικών ερευνητικών προγραμμάτων (ΑΡΙΣΤΕΙΑ-DYNBYZCRETE, ΚΡΙΠΗΣ-ΠΟΛΙΤΕΙΑ, ΚΡΙΠΗΣ-ΠΕΦΥΚΑ, SIEMENS, κ.α.), ενώ πρόσφατα ξεκίνησε άλλη μία σημαντική ερευνητική δράση στα πλαίσια του HORIZON2020 (Safeguarding Cultural Heritage, Technical and Organisational, Resources Management - STORM) με έμφαση στην ανάπτυξη τεχνολογιών για την προστασία της Ευρωπαϊκής πολιτιστικής κληρονομιάς από κλιματολογικά φαινόμενα και φυσικές καταστροφές.

Σγουράκη Χρυσούλα

Έργο του Τμήματος Συντήρησης από τη σύσταση της νέας Υπηρεσίας – Νοέμβριος 2014 μέχρι τον Δεκέμβριο 2015

Παρουσίαση συνολικού έργου του τμήματος Συντήρησης, που αναφέρεται:

Σε εργασίες αποκατάστασης και διατήρησης αρχαιολογικών ανασκαφικών ευρημάτων, της προϊστορικής και κλασικής περιόδου, που προέρχονται από σωστικές ή συστηματικές ανασκαφές, της ευρύτερης περιοχής του Νομού Χανίων. Υλη των ευρημάτων αυτών είναι κεραμικό, γυαλί, μέταλλο, λίθος, τοιχογραφίες.

Σε εργασίες συντήρησης και αποκατάστασης κινητών έργων τέχνης, της Βυζαντινής και Μεταβυζαντινής περιόδου, που πραγματοποιήθηκαν στα εργαστήρια συντήρησης της ΕΦΑ Χανίων (φορητές εικόνες, τέμπλα κλπ).

Παρουσίαση αποκατάστασης τοιχογραφικού διακόσμου βυζαντινών μνημείων.

Σερπετσιδάκη Ιωάννα, Μαντέλη Κάτια, Παπαδάκη Χριστίνα
Νεολιθική κεραμεική από το οικόπεδο Αγγελιδάκη στον Μέσα Κατσαμπά (poster)

Στην ανακοίνωση επιχειρείται μια πρώτη παρουσίαση της νεολιθικής κεραμεικής από τη σωστική ανασκαφή της πρώην ΚΓ΄ ΕΠΚΑ ταφικών εγκοίλων στο οικόπεδο Αγγελιδάκη στη συνοικία Μέσα Κατσαμπά του Δήμου Ηρακλείου, όπου ο Στυλιανός Αλεξίου, το 1953-1954, είχε ανασκάψει σπηλαιώδη τάφο και οικία των νεολιθικών χρόνων. Προσεγγίζονται τυπολογικά, τεχνολογικά και τεχνοτροπικά γνωρίσματα του σχηματολογίου, το οποίο συνίσταται κυρίως σε μονόχρωμα, εξαιρετικής ποιότητας, επιμελώς στιλβωμένα ανοικτά αγγεία, συχνά με εγχάρακτη ή και στιγμωτή διακόσμηση, παραπέμποντας άμεσα, παρά τις τοπικές τους ιδιαιτερότητες, στο ευρύτερο εργαστηριακό περιβάλλον της Κνωσού, της οποίας ο Κατσαμπάς, λόγω της γεωγραφικής θέσης και γεωμορφολογίας του, ίσως υπήρξε επίνειο ήδη από τους πρώιμους αυτούς χρόνους.

Σκόρδου Μαρία
Λαξευτός θαλαμωτός τάφος στην Κίσαμο (poster)

Οι εργασίες του υποέργου «Διερευνητικές τομές-Ανασκαφές» στο πλαίσιο του ενταγμένου έργου «Έργα Συλλογής και Μεταφοράς λυμάτων Κισάμου» (ΕΣΠΑ 2007-2013) είχαν ως αποτέλεσμα την περαιτέρω διερεύνηση της έκτασης και οργάνωσης της πόλης, καθώς και της νεκρόπολης της Αρχαίας Κισάμου. Κατά τις εργασίες κατασκευής του δικτύου αγωγών λυμάτων στην πόλη της Κισάμου το 2015 αποκαλύφθηκε υπόγειος λαξευτός θαλαμωτός τάφος των ρωμαϊκών χρόνων. Τοπογραφικά ο τάφος εντάσσεται στο δυτικό νεκροταφείο της νεκρόπολης της Αρχαίας Κισάμου.

Ήρθε στο φως ένας ασύλητος οικογενειακός θαλαμωτός τάφος, λαξευτός στο βραχώδες πέτρωμα. Πρόκειται για υπόγειο παραλληλόγραμμο θάλαμο, τραπεζοειδούς διατομής με μεγάλες καλυπτήριες πλάκες, οριζόντια τοποθετημένες, στο άνοιγμα της οροφής του. Στη σφραγισμένη είσοδο με πλάκα οδηγεί μικρός κατωφερής δρόμος. Ο θάλαμος έχει δεχτεί αλλεπάλληλους ενταφιασμούς. Για την τοποθέτηση των νεκρών είναι κατασκευασμένα δύο ορθογώνια επιμήκη κτιστά θρανία διατεταγμένα σε σχήμα Γ. Στα κτερίσματα περιλαμβάνονται γυάλινα μυροδοχεία που ανήκουν σε κοινούς και διαδομένους τύπους που εμφανίζονται σε ολόκληρη τη μεσογειακή λεκάνη. Ξεχωρίζει ένα μοναδικό γυάλινο ανάγλυφο κύπελλο, προϊόν φοινικικού εργαστηρίου, το οποίο φέρει την επιγραφή «ΛΑΒΕ ΤΗΝ ΝΕΙΚΗΝ», εισηγμένο από το μεγάλο υαλουργικό κέντρο της ανατολικής Μεσογείου, της Συροπαλαιστίνης. Ανάμεσα στα πήλινα ευρήματα ξεχωρίζει αγγείο τύπου μελανοδοχείου και ειδώλιο πτηνού. Μια σημαντική κατηγορία ευρημάτων αποτελούν τα χάλκινα, σιδερένια και μολύβδινα θραύσματα. Ανάμεσά τους διακρίνονται τμήματα από στλεγγίδες, επένδυση κιβωτιδίων, πλεκτής αλυσίδας, καθώς και χρυσά τρίλοβα φύλλα και κυκλικά ελασμάτινα δισκάρια.

Η μελέτη των ευρημάτων –που πρέπει να σημειωθεί ότι βρίσκεται ακόμα στο στάδιο της συντήρησης– μαρτυρούν την οικονομικοκοινωνική κατάσταση των νεκρών και δεικνύουν τη μεγάλη χρονική διάρκεια χρήσης του οικογενειακού τάφου, από τον 1ο αι μ. Χ.

Σοφιανού Χρύσα
Το έργο της Εφορείας Αρχαιοτήτων Λασιθίου κατά την τριετία 2014-2016

Σοφιανού Χρύσα
Αρχαίο θέατρο Ιεράπετρας: Πρώτη ανασκαφική περίοδος

Στην ανακοίνωση θα παρουσιαστούν τα αποτελέσματα της πρώτης περιόδου των ανασκαφών που έγιναν στο αρχαίο θέατρο της Ιεράπετρας. Η ανασκαφική έρευνα ξεκίνησε τον Μάιο του 2015 και μέχρι τον Απρίλιο του 2016 αποκάλυψε το σωζόμενο κοίλο του θεάτρου και ένα τμήμα της ορχήστρας. Η κατάσταση διατήρησής του είναι κακή, καθώς υπέστη μεγάλες καταστροφές κατά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο. Ακόμη, θα παρουσιαστεί η προσπάθεια χρονολόγησης και ταύτισης του θεάτρου σύμφωνα με τις ιστορικές πηγές και τους περιηγητές που επισκέφτηκαν την Ιεράπετρα κατά τους προηγούμενους αιώνες.

Σπανού Νικολία
Αναθήματα αρχαϊκής περιόδου από τον ναό στην Ακρόπολη της αρχαίας Ελεύθερνας

Οι ανασκαφές στον λόφο Πυργί της Ελεύθερνας τα έτη 1999-2001 υπό τη διεύθυνση του Αθανάσιου Καλπαξή, έφεραν στο φως τα θεμέλια ναού που ανεγέρθηκε στον 7ο αι. π.Χ. Η θέση στην οποία οικοδομήθηκε και ο μεγάλος αριθμός επιγραφών που έχουν βρεθεί στον ευρύτερο χώρο του πλατώματος καταδεικνύουν τη σημασία που θα είχε ο ναός για τη λειτουργία της αρχαίας πόλης. Τα δύο αναθήματα που θα παρουσιαστούν εδώ, ένα πλακίδιο γυμνής γυναικείας μορφής και τμήμα μιας χάλκινης μίτρας φαίνεται να υπογραμμίζουν την παραπάνω άποψη.

Σπυριδάκης Μιχάλης
Το τοπίο της περιοχής Φαιστού από την εποχή των παγετώνων μέχρι σήμερα

Το τέλος της εποχής των παγετώνων και η έλευση του θερμού Ολόκαινου που διανύομε σήμερα, επέτρεψε στον άνθρωπο να μεταβεί από τη νομαδική ζωή στη μόνιμη κατοίκηση περιοχών, ευνοώντας την ανάπτυξη της γεωργίας και άλλων παραγωγικών δραστηριοτήτων και την άνθιση του πολιτισμού. Το τοπίο στην ευρύτερη περιοχή της Φαιστού έχει υποστεί σταδιακά μεγάλης κλίμακας αλλαγές από την εποχή των Παγετώνων έως σήμερα. Στο τέλος της Πλειστοκαίνου οι πάγοι αρχίζουν να λιώνουν με αποτέλεσμα τη ραγδαία άνοδο της στάθμης της θάλασσας, μεταβολές στην ακτογραμμή και στο ανάγλυφο της ενδοχώρας.

Στην περιοχή της Φαιστού πιθανά μετά από κάποιο δυνατό σεισμό η αρχαιότερη κοίτη του Γεροποτάμου μετατοπίζεται βορειοδυτικά και δημιουργείται η σημερινή κοίτη του ποταμού, η οποία διαμόρφωσε σταδιακά το στενό της Φαιστού. Το αρχαίο φαράγγι του Γεροποτάμου που ξεκινάει από την περιοχή της Γόρτυνας και καταλήγει κοντά στο νησάκι Παξιμάδια άρχισε σταδιακά να γεμίζει από ποτάμιες αποθέσεις με αποτέλεσμα την άνοδο του πυθμένα του, κατά 100 έως 110 μέτρα από τη σημερινή επιφάνεια εδάφους είναι το ύψος των αποθέσεων. Σε αυτό το γεγονός βασικός παράγοντας αποτέλεσε η άνοδος της στάθμης της θάλασσας από το λιώσιμο των πάγων. Η ανάλυση και η ερμηνεία των μεταβολών που υπέστη το ανάγλυφο του τοπίου της Φαιστού και η ανίχνευση των πρωιμοτέρων ανθρώπινων δραστηριοτήτων στην περιοχή με την μέθοδο της χωρικής στατιστικής συμβάλλει στην ανασύνθεση της κατάληψης και της χρήσης του χώρου από τον άνθρωπο διαχρονικά.

Σταμπολίδης Νικόλαος
Αρχαιολογία και ήπια ανάπτυξη: το παράδειγμα του Μουσείου της Ελεύθερνας

Συθιακάκη Βασιλική, Γεωργαλή Αικατερίνη, Πατεδάκης Κωνσταντίνος
Αποκατάσταση – συντήρηση και ανάδειξη βενετικού φρουρίου Rocca a Mare (Κούλε) Ηρακλείου

Το Φρούριο Rocca a Mare ή Castello a Mare, πιο γνωστό με το οθωμανικό όνομα Κούλες, ανεγέρθηκε από τους Βενετούς μετά το 1523 στο άκρο του ΒΔ λιμενοβραχίονα για να ενισχύσει την άμυνα του λιμένα. Έχει σχεδόν τετράπλευρη μορφή, με προμαχωνικού τύπου ημικυκυκλική προβολή στη ΝΑ πλευρά και καλύπτει επιφάνεια 3.900 τ.μ. σε δυο στάθμες (ισόγειο και δώμα). Οι περιμετρικές του τοιχοποιίες διαμορφώνονται με κλίση (scarpa) και κατά τόπους φτάνουν σε πλάτος τα 9 μέτρα. Μετά την Άλωση του Χάνδακα από τους Οθωμανούς το μνημείο δέχτηκε επισκευές, καθώς και την προσθήκη επάλξεων πάνω από τη στάθμη του αρχικού ευθύγραμμου παραπέτου. Αναστηλωτικές επεμβάσεις πραγματοποιήθηκαν κυρίως στη δεκαετία του ‘70. Η έντονη διάβρωση των υλικών, αρχαίων και σύγχρονων, από το θαλάσσιο περιβάλλον επέβαλε την ολική αποκατάσταση του μνημείου. Το έργο εντάχθηκε στο Ε.Π. Επιχειρηματικότητα-Ανταγωνιστικότητα του ΕΣΠΑ 2007-2013 με φορέα υλοποίησης το ΤΔΠΑΕ. Από τα μέσα του 2013 τη διεύθυνση του έργου ανέλαβε η 13η ΕΒΑ (νυν ΕΦΑΗ), υπό την καθοδήγηση επιστημονικής επιτροπής με Πρόεδρο τον επίτιμο Έφορο Βυζαντινών Αρχαιοτήτων Μιχάλη Ανδριανάκη. Οι εργασίες που πραγματοποιήθηκαν στόχευαν α) στη στερέωση και αποκατάσταση του μνημειακού κελύφους, β) στη συντήρηση των λίθινων επιφανειών και των μαρμάρινων εμβλημάτων της Βενετίας και γ) στον

εκσυγχρονισμό των κτηριακών υποδομών και την ανάδειξη του μνημείου μέσω της εγκατάστασης νέων χρήσεων και αφορούσαν στον των τοιχοποιών, τη στερέωση της τοιχοποιίας, την ανακατασκευή των επάλξεων, τη στατική ενίσχυση και την αντικατάσταση των οροφών στα κτήρια του δώματος, τη συντήρηση των τριών μαρμάρινων εμβλημάτων, την ανακατασκευή των χώρων υγιεινής, τη συντήρηση και αντικατάσταση των κουφωμάτων, την αντικατάσταση των οξειδωμένων κιγκλιδωμάτων ασφαλείας, την αντικατάσταση των ηλεκτρολογικών και υδραυλικών εγκαταστάσεων, την εγκατάσταση μνημειακού φωτισμού στο εσωτερικό, την αντικατάσταση των καλυμμάτων των φωταγωγών, τη διαμόρφωση προσβάσεων για ΑμεΑ, την τοποθέτηση πληροφοριακού υλικού, τη δημιουργία χώρου προβολών και διαλέξεων, την εγκατάσταση πολυμεσικών εφαρμογών, τη διαμόρφωση εκθεσιακών χώρων, τη δημιουργία αναψυκτηρίου και χώρου εκδηλώσεων στο δώμα. Στην ανακοίνωση περιγράφεται η μεθοδολογία των επεμβάσεων, τα προβλήματα που ανέκυψαν και οι λύσεις που εφαρμόστηκαν για την αντιμετώπισή τους.

Συθιακάκη Βασιλική
Τα βυζαντινά γλυπτά του καθολικού της Μονής Παληανής

Η Μονή Παληανής κοντά στο Βενεράτο Ηρακλείου, ταυτίζεται πιθανότατα με τη γνωστή από παπική επιστολή του έτους 668 Μονή της Πάλας. Σήμερα διατηρείται μόνο το καθολικό, αφιερωμένο στην Παναγία τη Μυρτιδιώτισσα, που έχει τη μορφή τρίκλιτης καμαροσκέπαστης βασιλικής, με προσαρτημένο παρεκκλήσιο. Το κτίσμα στη μακραίωνη ιστορία του έχει υποστεί πολυάριθμες μετασκευές και επισκευές που έχουν αλλοιώσει την αρχική του μορφή. Η συντήρηση και καταγραφή του γλυπτού διακόσμου, τόσο εκείνου που έχει ενσωματωθεί στο μνημείο, όσο και εκείνου που έχει περισυλλεγεί και φυλάσσεται στο σκευοφυλάκιο της Μονής, στα πλαίσια των εργασιών αποκατάστασης του μνημείου από τη 13η ΕΒΑ (νυν ΕΦΑΗ), οδήγησε σε μια σειρά από ενδιαφέροντα συμπεράσματα, τα οποία, συνδυαζόμενα με τα αποτελέσματα των διερευνητικών και ανασκαφικών εργασιών επιτρέπουν μια σειρά από διαπιστώσεις αναφορικά με την οικοδομική ιστορία του μνημείου.

Συθιακάκη Βασιλική
Το έργο της Εφορείας Αρχαιοτήτων Ηρακλείου (2014-2016)

Θα παρουσιαστεί το έργο της Εφορείας Αρχαιοτήτων Ηρακλείου, η οποία προέκυψε από τη συνένωση της ΚΓ΄ ΕΠΚΑ και της 13ης ΕΒΑ (ανασκαφικές εργασίες, εργασίες ανάδειξης και αποκατάστασης μνημείων στα πλαίσια υλοποίησης του ΕΣΠΑ, ανασκαφικές έρευνες στα πλαίσια Μνημονίων Συνεργασίας και Προγραμματικών Συμβάσεων, μουσειακές εργασίες, διοργάνωση περιοδικών εκθέσεων, ερευνητικά προγράμματα, εργασίες συντήρησης κινητών και ακίνητων μνημείων κ.λπ.).

Τέγου Ευανθία
Σκέψεις για μια μουσειακή πολιτική με αφορμή τα ευρήματα από το ιερό της Αξού

Ο κατακερματισμός ενός αρχαιολογικού συνόλου, σε διάφορα μουσεία, συνιστά πρόβλημα τόσο για την άρτια παρουσίασή του στο ευρύ κοινό όσο και για την προσέγγισή του από τους μελετητές. Αφορμή για τη συζήτηση στάθηκε η πρόσφατη ενασχόλησή μου με τα ευρήματα από τις ανασκαφές της ιταλικής αποστολής, το 1899, στην Αξό. Τα ευρήματα από το ιερό, αποτελούν μια χαρακτηριστική περίπτωση ενός κατακερματισμένου αρχαιολογικού συνόλου, τα οποία αν και είχαν αμέσως μετά την ανασκαφή μεταφερθεί στο Αρχαιολογικό Μουσείο Χανίων, σήμερα βρίσκονται μοιρασμένα στα Αρχαιολογικά Μουσεία Ηρακλείου και Ρεθύμνου.

Η παρουσίαση θα ξεκινήσει με τους στόχους και τις προκλήσεις που έχει να αντιμετωπίσει ένα δημόσιο Αρχαιολογικό Μουσείο για να μπορεί να εκπληρώσει τον ρόλο του και θα συνεχίσει με την παράθεση δυνατοτήτων που μπορούν να δώσουν λύσεις με τρόπο δημιουργικό και επωφελή για τα Μουσεία στα οποία είναι κατακερματισμένα τα αρχαιολογικά σύνολα.

Τζανακάκη Κατερίνα
«Αποκατάσταση του αρχαίου θεάτρου της Απτέρας»: η ολοκλήρωση ενός μεγάλου έργου της ΕΦΑ Χανίων και οι δράσεις προβολής του

Το έργο «Αποκατάσταση του αρχαίου θεάτρου της Απτέρας», εκπονήθηκε με τη μέθοδο της αυτεπιστασίας από την Εφορεία Αρχαιοτήτων Χανίων (πρώην ΚΕΈΠΚΑ) και χρηματοδότηση από το ΕΣΠΑ 2007-2013. Το έτος 2015 εισήλθε στην τελική του φάση, κατά την οποία ολοκληρώθηκαν οι αναστηλωτικές εργασίες στον χώρο του μνημείου, μέσα από τις οποίες εξασφαλίστηκε η ορθότερη αντίληψη του σχήματος και της γεωμετρίας του, αποκαλύφθηκαν επιπλέον σημαντικές δομές στον περιβάλλοντα χώρο του και οργανώθηκε ολοκληρωμένη, κυκλική διαδρομή για τον επισκέπτη του. Στην παρούσα ανακοίνωση περιγράφεται ειδικότερα ο σχεδιασμός των δράσεων προβολής που υλοποιήθηκαν στο πλαίσιο του έργου (πολύπτυχο, δίγλωσσο ενημερωτικό φυλλάδιο, τρίγλωσση ηλεκτρονική εφαρμογή για tablet, δίγλωσσες πινακίδες ενημέρωσης και παραγωγή δίγλωσσου βίντεο), προκειμένου το σημαντικό αυτό μνημείο να γνωστοποιηθεί με εύληπτο, αλλά ταυτόχρονα άρτιο και επιστημονικό τρόπο, στο ευρύ κοινό.

Τζαχίλη Ίρις
Ιερό Κορυφής Βρύσινα: Παλαιά ευρήματα και νέες έρευνες

Η ανασκαφή του 1972-73 που διεξήγαγε ο Κωστής Δαβάρας κατέστησε τον Βρύσινα γνωστό και ως ένα από τα σημαντικά Ιερά Κορυφής, το δυτικότερο προς το παρόν στην Κρήτη. Το υλικό από την ανασκαφή αυτή είναι σε όγκο και αριθμούς μεγάλο και αποτέλεσε αντικείμενο έρευνας του Τομέα Αρχαιολογίας και Ιστορίας της Τέχνης του Τμήματος Ιστορίας και Αρχαιολογίας του Πανεπιστημίου Κρήτης.
Σε μία συνολική αντιμετώπιση, σε σύγκριση με το υλικό άλλων ιερών και υπό το φώς της ανασκαφής που έγινε τα έτη 2004-2011, αναδύονται τόσο τα γενικά όσο και τα ιδιόμορφα χαρακτηριστικά που το διέπουν. Τα Ιερά Κορυφής είναι διαφορετικά μεταξύ τους πέρα από ορισμένα γενικά χαρακτηριστικά (θέση υψηλή, αναθήματα και κεραμεική, εγγύτητα σε δίκτυα οδικών επικοινωνιών, εγγύτητα σε πηγές νερού....). Διαφέρουν στην ύπαρξη ή μη κατηγοριών τεχνέργων (π.χ. μετάλλινα ελάσματα ή λίθινα αγγεία) ή τις διαφορετικές αριθμητικές αναλογίες (π.χ. μεταξύ ανδρικών και γυναικείων ειδωλίων).

Σήμερα στον Βρύσινα διαμορφώνονται τρία ερευνητικά πεδία: το ένα είναι η ανασκαφή που παρέχει το πλαίσιο αναφοράς ως προς τη στρωματογραφία και βρίσκεται υπό δημοσίευση αυτή τη στιγμή. Το δεύτερο είναι η συνέχιση της εσωτερικής ανάλυσης και μελέτης του υλικού της ανασκαφής 1972-73, κυρίως τα ειδώλια. Το τρίτο είναι η δημοσίευση της επιφανειακής έρευνας που δίνει τα όρια του χώρου, τις προσβάσεις και τις μεταβολές του τοπίου.

Τζεδάκις Γιάννης, Κολυβάκη Βίκυ
Αρμένοι: Η Μινωϊκή πόλις και η Νεκρόπολη

Στην ευρύτερη περιοχή των Αρμένων και μετά από συστηματική ανασκαφή που ξεκίνησε στα τέλη της δεκαετίας τους ΄60 αποκαλύφθηκαν περί τους 232 μέχρι σήμερα θαλαμοειδείς τάφους. Εντυπωσιακή αρχιτεκτονική, πληθώρα κεραμεικής, λάρνακες, χάλκινα, κοσμήματα και άλλα μοναδικά ευρήματα.
Η ανάγκη εύρεσης του οικισμού ή των επιμέρους οικισμών-εφόσον έχουν συλλεχθεί 1.000 περίπου σκελετοί νεκρών από τους τάφους- οδήγησε σε νέες μορφές έρευνας. Ήδη από το 1995 ξεκίνησε συστηματική επιφανειακή έρευνα που κάλυψε την έκταση από το Βαλσαμόνερο έως το Αμπελάκι με ευρήματα που καλύπτουν πολλές χρονολογικές φάσεις έως την Οθωμανική περίοδο, εξαίροντας την ΥΜΙ κατοίκηση στο Σκλαβογιαννό.

Ταυτόχρονα με τη χρήση Geoscanning από το 2001-2010 έγινε προσπάθεια εύρεσης της πόλης γύρω από τη Νεκρόπολη και στην ευρύτερη περιοχή. Ακολούθησαν ανασκαφές στη θέση Συκολάκκοι και στον Κάστελλο. Πλησίον του σύγχρονου οικισμού του Καστέλου είχε γίνει ανασκαφή το 1984/85, όπου είχε συλλεχθεί κεραμεική από μινωϊκή οικία. Πλησίον αυτής, στη θέση «Αρμιά» και μετά από επιφανειακή έρευνα και γεωσκόπηση βρέθηκε μινωϊκή οικία, η οποία ανασκάπτηκε από το 2006. Διασώζονται τοίχοι σε

χαμηλό ύψος, κάποια δωμάτια και επιμήκης διάδρομος. Ένα από τα δωμάτια έχει μεγάλες οπές με δύο βυθισμένα πιθάρια. Η κεραμεική που συλλέχθηκε είναι σύγχρονη της Νεκρόπολης.

Το 2007 η ανασκαφή επεκτάθηκε στη θέση «Μελισσόκηπος». Το μονοπάτι νότια του οικοπέδου, ιδιοκτησίας Bedford, διατηρεί αναλημματικό τοίχο με μινωϊκούς ογκολίθους. Εντός του οικοπέδου έγιναν δοκιμαστικές τομές έως το 2011 που ανέδειξαν διώροφη οικία με σωζόμενη κλίμακα. Σε έναν από τους χώρους βρέθηκαν χρωστικές ουσίες (pigments) που χρησιμοποιήθηκαν στην κεραμεική και τις λάρνακες και πιθανόν αντιστοιχούν σε ορυκτά της περιοχής. Συλλέχθηκε μεγάλη ποσότητα κεραμεικής, αντίστοιχης της Νεκρόπολης.

Τα τελευταία χρόνια, λόγω ανάγκης απαλλοτρίωσης, οι ανασκαφές στην περιοχή έχουν σταματήσει.

Τζιγκουνάκη Αναστασία
Το έργο της ΚΕ΄ Εφορείας Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων και της 28ης Εφορείας Βυζαντινών Αρχαιοτήτων το 2014

Τζιγκουνάκη Αναστασία
Το έργο της Εφορείας Αρχαιοτήτων Ρεθύμνου από την ίδρυσή της στο τέλος του 2014 έως το 2016

Τζιγκουνάκη Αναστασία
Συστηματική Ανασκαφή στο Καλό Χωράφι Μυλοποτάμου

Στη βόρεια ακτή της κεντρικής Κρήτης ξεκίνησε για την περίοδο 2013-2017, νέα συστηματική ανασκαφή υπό τη διεύθυνση της υπογράφουσας σε αρχαιολογική θέση στον όρμο με την ονομασία «Καλό Χωράφι», δυτικά της μινωικής εγκατάστασης των Πέρα Γαλήνων. Στη θέση "Καλό Χωράφι" σώζεται παράκτια εκτεταμένη μινωική εγκατάσταση, εν μέρει στο επάκτιο μέτωπο, η οποία χρονολογείται στην ΜΜΙΙΙ-ΥΜΙ περίοδο, εγκατάσταση της ΥΜΙΙΙ περιόδου, καθώς και ίχνη κατασκευών της ενετικής περιόδου που συνδέονται με τον παρακείμενο ναό των 318 Θεοφόρων Πατέρων. Τα ανασκαφικά στοιχεία που προκύπτουν συνεισφέρουν στη συμπλήρωση των γνώσεων μας για τις παράκτιες εγκαταστάσεις του βόρειου άξονα της νήσου και τις σχέσεις τους με τις εγκαταστάσεις στην ενδοχώρα.

Τρουλλινός Μιχάλης, Frias Polixeni, Onorato Francesca
Η συντήρηση του τέμπλου στο καθολικό της μονής Μυριοκεφάλων

Παρουσιάζονται οι εργασίες που έγιναν από το 2008 στο τέμπλο και σε διάφορα ξυλόγλυπτα επίχρυσα τμήματα από το καθολικό της Μονής Μυριοκεφάλων. Οι φθορές που εντοπίζονται στο τέμπλο και τις εικόνες του είναι:
- Χαλάρωση και διασάλευση συνδέσεων και αρμόσεων.
- Οξείδωση και διόγκωση των σιδερένιων καρφιών και ως εκ τούτου ρηγματώσεις και θραύσεις στις ξύλινες επιφάνειες.
- Επικαθίσεις πάσης φύσεως.
- Αλλεπάλληλα μεταγενέστερα στρώματα βερνικιών.
- Κρακλέ ρηγματώσεις, συρρίκνωση και απολεπίσεις της ζωγραφικής επιφάνειας.
- Μηχανικές κακώσεις στην επιφάνεια.
- Εκλεκτικές υδρολύσεις στον ξύλινο φορέα.
- Βιολογικές προσβολές.
- Ακαλαίσθητες μεταγενέστερες αισθητικές επεμβάσεις.
- Εκλεκτικές αποβερνικώσεις και σύνθετες προσβολές.
- Περιττές και άχρηστες προσθήκες.
- Κάμψεις ,στρέψεις και μηχανικές καταπονήσεις της κατασκευής.

Οι εργασίες συντήρησης που πραγματοποιήθηκαν περιελάμβαναν απολυμάνσεις, καθαρισμούς στερεώσεις και προστασία των επιφανειών μετά τις απαραίτητες τεκμηριώσεις.

Τρουλλινού Αμαλία
Β΄ κύκλος εργασιών συντήρησης χάλκινων ευρημάτων Τομέα ΙΙ Αρχαίας Ελεύθερνας

Η ανακοίνωση αφορά τον Β΄ κύκλο εργασιών συντήρησης (2013–2016) των χάλκινων (κράμα χαλκού) ευρημάτων του Τομέα ΙΙ στην Αρχαία Ελεύθερνα. Πρόκειται για αντικείμενα διαφορετικών περιόδων και χρήσεων. Η κατάσταση διατήρησης των ευρημάτων δεν ήταν ιδιαίτερα καλή όμως σε όλα τα αντικείμενα διατηρούνταν μεταλλικός πυρήνας.
Μετά τις απαραίτητες τεκμηριώσεις, οι εργασίες περιελάμβαναν καθαρισμούς με σύνθετες επεμβάσεις και αντιστρέψιμα υλικά και κατά την εφαρμογή τους ήταν συνεχής ο απόλυτος έλεγχος της επιφάνειας με σύγχρονες οπτικές (μεγενθυντικές) διατάξεις. Κατά τη διάρκεια των εργασιών λήφθηκαν όλα τα μέτρα προστασίας, καθώς ο χαλκός, τα κράματα του, αλλά και τα προϊόντα διάβρωσής του είναι ιδιαίτερα τοξικά.

Τσαμπανάκη Αθηνά, Λεγάκης Αγαπητός
Ανάδειξη οχυρής νησίδας Σπιναλόγκας, 2η Φάση, 2011-2015. Η διαχρονικότητα της κατοίκησης μέσα από τα κινητά ευρήματα. Έρευνα, συντήρηση και ανάδειξη.

Στη νησίδα Σπιναλόγκα, κατά τα έτη 2011-2015 και στο πλαίσιο του έργου "Ανάδειξη οχυρής νησίδας Σπιναλόγκα, 2η Φάση", πραγματοποιήθηκαν εκτεταμένες εργασίες καθαρισμών αποχωματώσεων και διερευνήσεων, κατά τις οποίες περισυλλέχθηκε ένας μεγάλος αριθμός κινητών ευρημάτων. Ταυτόχρονα μέσα στα πλαίσια του έργου της ανάδειξης, πραγματοποιήθηκε και προσπάθεια συντήρησης και εμπλουτισμού του πληροφοριακού υλικού που παρουσιαζόταν μέσα στους στεγασμένους χώρους της κεντρικής αγοράς.

Έτσι, με αφετηρία τον εμπλουτισμό του παρεχόμενου πληροφοριακού υλικού πραγματοποιήθηκε μια συνολική προσπάθεια διαχείρισης και οργάνωσης του υπάρχοντος, αλλά και του νέου υλικού, ως προς το κομμάτι της μελέτης, της συντήρησης, της τεκμηρίωσης και τελικά της παρουσίασής τους στο κοινό. Στόχος της ανακοίνωσης είναι η παρουσίαση όλης αυτής της 'διαχείρισης' των αρχαιολογικών ευρημάτων-υλικών τεκμηρίων μέσα από μια πρώτη και συνοπτική παρουσίαση των αντικειμένων. Με αυτό τον τρόπο θα γνωρίσουμε τις καθημερινές και ανθρώπινες στιγμές των ανθρώπων που κατοίκησαν, κάτω από διαφορετικές συνθήκες, σε αυτό το μικρό βραχονήσι. Πρόκειται για αντικείμενα που χρονολογούνται σε όλες τις ιστορικές περιόδους κατοίκησης της νησίδας.

Τσιγωνάκη Χριστίνα
Ανασυνθέτοντας τη δυναμική των πρωτοβυζαντινών οικισμών της Κρήτης: ο απολογισμός ενός ερευνητικού προγράμματος

Στην ανακοίνωση παρουσιάζονται η μεθοδολογία και τα αποτελέσματα του ερευνητικού προγράμματος «Ανασυνθέτοντας τη δυναμική των πρωτοβυζαντινών οικισμών της Κρήτης: παλαιά προβλήματα - νέες ερμηνείες μέσω μιας διεπιστημονικής προσέγγισης». Μέσω μιας διεπιστημονικής μεθόδου που συνδυάζει την προσεκτική ανάγνωση των ιστορικών και αρχαιολογικών μαρτυρίων με τη χωρική ανάλυση που προσφέρει η εφαρμογή των νέων τεχνολογιών στην αρχαιολογική έρευνα (δορυφορική τηλεπισκόπηση και ανάλυση αεροφωτογραφιών), το πρόγραμμα προσπάθησε να φωτίσει τις εξελίξεις στους οικισμούς της Κρήτης κατά την πρωτοβυζαντινή περίοδο (4ος αι. – πρώιμος 9ος αι.). Στόχος ήταν η ανασύνθεση του δικτύου των κρητικών πόλεων και των επικρατειών τους, καθώς και η κατανόηση των διαφορετικών τύπων οικισμών και η αλληλοεξάρτησή τους από χαρακτηριστικά της μικρο-γεωγραφίας τους και του φυσικού περιβάλλοντος.

Μέσα από την εμπειρία της υλοποίησης του ερευνητικού προγράμματος αναδεικνύονται οι δυνατότητες ερευνητικής δραστηριότητας στην ελληνική πραγματικότητα της κρίσης, καθώς και οι συνθήκες κάτω από τις οποίες αυτή διεξάγεται. Το έργο υλοποιήθηκε στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Διά Βίου Μάθηση» (ΕΣΠΑ 2007-2013, Δράση «ΑΡΙΣΤΕΙΑ ΙΙ») και συγχρηματοδοτήθηκε από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και εθνικούς πόρους.

Τσιγωνάκη Χριστίνα
Οι ανασκαφές του Πανεπιστημίου Κρήτης στην Ακρόπολη της Ελεύθερνας (Τομέας ΙΙ, Κεντρικός): 2014-2016

Στην ανακοίνωση θα παρουσιαστούν τα αποτελέσματα των ανασκαφικών ερευνών του Τμήματος Ιστορίας και Αρχαιολογίας του Πανεπιστημίου Κρήτης στο Κεντρικό Πλάτωμα του λόφου Πυργί της Ελεύθερνας, καθώς και το γενικότερο ερευνητικό έργο του Τομέα ΙΙ κατά τα έτη 2014-2016.

Τσιμπούκης Γιώργος, Δασκαλάκης Νίκος.
Σωστική ανασκαφική έρευνα σε οικόπεδο επί της οδού 1866 αρ. 44 (Ο.Τ 204) στην εντός των βενετικών τειχών πόλη του Ηρακλείου (poster)

Κατά το διάστημα από 12/11/2014 έως 3/3/2016 διενεργήθηκε σωστική ανασκαφική έρευνα σε οικόπεδο φερόμενης ιδιοκτησίας Επιμελητηρίου Ηρακλείου επί της οδού 1866 αρ. 44 (Ο. Τ. 204). Στο οικόπεδο, συνολικού εμβαδού 306,16 τ.μ., αποκαλύφθηκαν, μεταξύ άλλων, δύο δεξαμενές της βενετικής περιόδου, υδαταγωγοί, ένα πηγάδι, απορριμματοφόροι λάκκοι, δάπεδα, καθώς και διάφορα άλλα τμήματα κτιρίων της βενετικής και οθωμανικής περιόδου.

Εκτός των αρχιτεκτονικών δομών, η ανασκαφή έφερε στο φως και πλήθος κινητών ευρημάτων, όπως καλής ποιότητας εισηγμένη και εγχώρια κεραμική του 15ου-19ου αιώνα, ένα σχεδόν ακέραιο, μικρού μεγέθους, κιονόκρανο, ένα σιδερένιο ακέραιο λυχνάρι, χάλκινα νομίσματα, ένα μετάλλινο εγχειρίδιο με οστέινη επένδυση, θραύσματα από οθωμανικές πίπες του 18ου-19ου αιώνα, χάλκινα κοσμήματα (ενώτια, περίαπτα, εξαρτήματα ένδυσης κ. ά.), ένα οστέινο ζάρι, σιδερένια βλήματα κανονιού διαφόρων διαστάσεων, τμήμα από μετάλλινη μήτρα σφαιρών τυφεκίου κ. ά.

Τα διαθέσιμα στοιχεία της διεξαχθείσας ανασκαφικής έρευνας στο οικόπεδο μαρτυρούν ότι στον χώρο υπήρξε δραστηριότητα από τους βενετικούς έως και τους νεότερους χρόνους. Η εύρεση, ειδικότερα, ενός εκτεταμένου στρώματος με έντονα ίχνη καύσης, καθώς και η παρουσία μεγάλης ποσότητας εφυαλώσεων και μετάλλων με ίχνη καύσης, υποδηλώνουν την πιθανή ύπαρξη βιοτεχνικής δραστηριότητας στον χώρο αυτό, που ίσως σχετίζεται με κάποιο εργαστήριο κεραμικής, ενώ η ύπαρξη των δεξαμενών πιθανόν θα εξυπηρετούσε τις αυξημένες ανάγκες των δραστηριοτήτων που λάμβαναν χώρα.

Τσιμπούκης Γιώργος, Κουτσοτόλη Χρυσοβαλάντω
Σωστική ανασκαφική έρευνα σε οικόπεδο επί της οδού Μελιδονίου αρ. 6 (Ο.Τ 232) εντός των βενετικών τειχών στην πόλη του Ηρακλείου (poster)

Κατά το διάστημα από 9/5/2014 έως 24/10/2014 διενεργήθηκε σωστική ανασκαφική έρευνα σε οικόπεδο φερόμενης ιδιοκτησίας Δήμου Ηρακλείου επί της οδού Μελιδονίου 6 (Ο. Τ. 232). Στο οικόπεδο, συνολικού εμβαδού 441,68 τ.μ., χαράχτηκαν έξι τομές, τέσσερις στο βόρειο τμήμα και δύο στο νότιο, στα σημεία όπου επρόκειτο να ανεγερθεί το 10ο Ολοήμερο Νηπιαγωγείο.

Στο οικόπεδο αποκαλύφθηκαν αρχιτεκτονικά κατάλοιπα που θα μπορούσαν να ενταχθούν σε τρεις φάσεις. Στην παλαιότερη φάση, η οποία χρονολογικά κυμαίνεται από τον 12ο έως τα μέσα του 17ου αιώνα, ανήκουν πιθανότατα ο Τοίχος 4 που βρέθηκε στην τομή 2 σε βάθος -3,17 μ., το πηγάδι της τομής 4 που βρέθηκε σε βάθος -3,17 μ. και ο αγωγός της τομής 5 που βρέθηκε σε βάθος -3,30 μ. Στην κύρια φάση χρήσης του οικοπέδου, που χρονικά συμπίπτει με την παρουσία των Οθωμανών στον Χάνδακα (1669-1898), ανήκει η πλειονότητα των αποκαλυφθέντων αρχιτεκτονικών καταλοίπων, με πιο χαρακτηριστικό το αποχωρητήριο της τομής 3. Σε μία τρίτη φάση, η οποία ανήκει στον προηγούμενο αιώνα, εντάσσονται ορισμένα από τα αποκαλυφθέντα κατάλοιπα, όπως οι Τοίχοι 18 και 21 της τομής 5 που βρέθηκαν σε βάθος -0,35 μ., ο αγωγός της τομής 2 που βρέθηκε σε βάθος -0,95 μ., καθώς και ένα βοτσαλωτό δάπεδο που βρέθηκε σε βάθος -0,70 μ. Εκτός από τις αρχιτεκτονικές δομές που αναφέρθηκαν παραπάνω, στο φως ήρθε επίσης και ένας μεγάλος αριθμός κινητών ευρημάτων, κυρίως όστρακα εφυαλωμένης και ακόσμητης κεραμικής, νομίσματα, αρχιτεκτονικά μέλη κ. ά.

Τσιποπούλου Μεταξία
Πρόσφατα ευρήματα από το Προ- και Παλαιοανακτορικό Νεκροταφείο του Πετρά Σητείας

Ο Πετράς προσφέρει την σπάνια ερευνητική δυνατότητα ανασκαφής και μελέτης τόσον του τόπου κατοικίας των ζώντων, όσον και αυτού των νεκρών. Ο χώρος είναι σημαντικός, όχι μόνον διότι, ήδη από την Τελική Νεολιθική αποτελούσε πύλη εισόδου πρώτων υλών, ιδεών και πληθυσμού, αλλά και για το γεγονός ότι στον Πετρά έχει ανασκαφεί το μόνο παλαιοανακτορικό ανάκτορο ανατολικά των Μαλίων. Το ασύλητο νεκροταφείο, αποτελούμενο από τάφους-οικίες και μια βραχοσκεπή, που περιέχουν δευτερογενείς ταφές (με ελάχιστες εξαιρέσεις) επιφανών οικογενειών, ανασκάπτεται τα τελευταία 15 χρόνια με εξαιρετικά αποτελέσματα. Οι σύγχρονες μέθοδοι ανασκαφής και τεκμηρίωσης, η αρχαιομετρική προσέγγιση στη μελέτη, και η 25μελής διεπιστημονική διεθνής ομάδα ειδικών, έχουν προωθήσει ουσιαστικά τις γνώσεις μας για την κοινωνική οργάνωση, τις εξωτερικές σχέσεις και τις επικοινωνίες, εντός και εκτός Κρήτης, κατά την Προ- και την παλαιοανακτορική περίοδο. Μέχρι σήμερα έχουν ανασκαφεί - πλήρως ή εν μέρει - 13 μεγάλα ταφικά κτίρια και μια ταφική βραχοσκεπή. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν όχι μόνον η αρχιτεκτονική των τάφων, αλλά και η χωροταξική οργάνωση του νεκροταφείου, με περιβόλους, διαδρόμους μεταξύ των κτιρίων και δύο μεγάλους, οργανωμένους χώρους τελετουργιών. Το 2015 καθορίσθηκε με ασφάλεια η ύπαρξη τάφων-οικιών και στην ΠΜ ΙΙ, οι οποίοι όμως καταστράφηκαν για να δώσουν τη θέση τους σε άλλα ταφικά κτίρια από την ΠΜ ΙΙΙ και εξής, αντικατοπτρίζοντας ταραχές και καταστροφές της ΠΜ ΙΙΒ, γνωστές από πολλές άλλες θέσεις στην Κρήτη, το Αιγαίο γενικότερα, καθώς και από τον οικισμό του Πετρά. Οι συνεχιζόμενες μελέτες του σκελετικού υλικού και των τρόπων διαχείρισής των σωμάτων εντός των ταφικών κτιρίων, από ομάδα του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, με επικεφαλής την καθηγήτρια Σέβη Τριανταφύλλου, έχουν ήδη προσφέρει εξαιρετικά αποτελέσματα. Συμπερασματικά οι ταφικές πρακτικές και οι τελετουργίες στο νεκροταφείο του Πετρά, οι οποίες εμφανίζονται ως ιδιαίτερα σύνθετες και χωρισμένες σε πολλά στάδια, χρησίμευαν για την ενίσχυση των κοινωνικών ταυτοτήτων, της κοινωνικής προβολής, αλλά και για την επικοινωνία πολλαπλών μηνυμάτων και σχέσεων μεταξύ των μελών, είτε ολόκληρης της κοινότητας, είτε συγκεκριμένων τμημάτων της, ιδιαίτερα από το τέλος της προανακτορικής, και κατά τη διάρκεια της παλαιοανακτορικής.

Φανουράκης Ιωσήφ
Το έργο της Υπηρεσίας Νεοτέρων Μνημείων και Τεχνικών Έργων Κρήτης κατά την τριετία 2014-2016

Φιολιτάκη Αναστασία
Εργαστήριο υαλουργίας στην Αργυρούπολη Ρεθύμνου

Το διάστημα από το 2005 έως και το 2007 πραγματοποιήθηκε σωστική ανασκαφή στο οικόπεδο φερόμενης ιδιοκτησίας Ε. Νουχάκη, στην Αργυρούπολη Ρεθύμνου. Η ανασκαφή ξεκίνησε από την ΚΕ΄ ΕΠΚΑ και συνεχίστηκε από την 28η Ε.Β.Α., όταν διαπιστώθηκε ότι τα ευρήματα ανήκουν στην πρωτοβυζαντινή περίοδο. Η συντήρηση της κεραμικής που πραγματοποιήθηκε τα τελευταία τρία χρόνια, αλλά και των υπόλοιπων ευρημάτων, η οποία συνεχίζεται, επιτρέπει τη μελέτη του χώρου και τον συσχετισμό των οικοδομικών φάσεων. Καθώς ωστόσο η μελέτη του υλικού βρίσκεται σε αρχικό στάδιο, θα επιχειρήσουμε μια πρώτη ανάγνωση των ευρημάτων και μια προκαταρκτική ερμηνεία του χώρου.

Το οικόπεδο βρίσκεται σε άνδηρο του περιφερειακού δρόμου, που οδηγεί στο Κατωχώρι του οικισμού της Αργυρούπολης. Το ανατολικό όριο του οικοπέδου ορίζει τοίχος της πρώτης βυζαντινής περιόδου, που διατηρείται σε αρκετά μεγάλο ύψος. Αρχικά διερευνήθηκε ο χώρος μπροστά από τον τοίχο και στη συνέχεια η έρευνα επεκτάθηκε σε όλο τον χώρο του οικοπέδου. Η παρούσα ανακοίνωση θα επικεντρωθεί στα ευρήματα μπροστά από τον τοίχο της πρώτης βυζαντινής περιόδου. Η έρευνα έφερε στο φως πέντε δωμάτια κατασκευασμένα στη βάση του τοίχου και διατεταγμένα γύρω από έναν ανοικτό χώρο. Τα άφθονα θραύσματα από γυάλινα αγγεία, πάνω από 1.500, και τα απορρίμματα υαλουργικής επεξεργασίας που ήρθαν στο φως, οδήγησαν στην ερμηνεία του χώρου ως εργαστηρίου υαλουργίας. Η εικόνα του εργαστηριακού χώρου συμπληρώνεται με την αποκάλυψη κυκλικής θολωτής κατασκευής, η οποία ερμηνεύεται ως υαλουργικός κλίβανος.

Φραγκοπούλου Τατιάνα
Οι παράκτιες και ενάλιες αρχαιολογικές θέσεις στη νότια, κεντρική και νοτιοανατολική ακτή της Κρήτης (ελληνιστική και ρωμαϊκή περίοδος).

Η ανακοίνωση αυτή αποσκοπεί σε μια συνοπτική επισκόπηση των χερσαίων και ενάλιων αρχαιολογικών θέσεων στην παράκτια ζώνη της νότιας Κρήτης, η οποία ορίζεται από τη Λασαία στα δυτικά και από το Λιβάρι στα ανατολικά, συμπεριλαμβανομένων και των νησίδων Χρυσή και Λεύκη.

Η γεωγραφική απομόνωση (πλην ελάχιστων εξαιρέσεων) της νότιας ακτής της Κρήτης, η οποία οφείλεται στην ύπαρξη της ορεινής ραχοκοκαλιάς που διατρέχει την ενδοχώρα του νησιού, έχει συμβάλει στη διαμόρφωση ενός ιδιαίτερου παράκτιου τοπίου που, στο μεγαλύτερο μέρος του, χαρακτηρίζεται από περιορισμένη προσβασιμότητα και προσπελασιμότητα. Αυτό το στοιχείο είχε καταλυτική σημασία όχι μόνο στα χαρακτηριστικά της διαχρονικής κατάληψης αυτού του χώρου κατά τις προϊστορικές και ιστορικές περιόδους (περιορισμένος αριθμός και μέγεθος θέσεων), αλλά και στη δυνατότητα μελέτης του, η οποία είναι επίσης περιορισμένη.

Η παρούσα ανακοίνωση, και η ευρύτερη μελέτη στην οποία αυτή ανήκει, επιδιώκει την άμβλυνση αυτής της απομόνωσης, όσον αφορά στο κεντρικό και ανατολικό τμήμα της νότιας ακτής της Κρήτης, μέσα από την παρουσίαση των σχετικών αρχαιολογικών θέσεων. Η καταγραφή αυτών των θέσεων, βασισμένη σε μια ευρεία και διεπιστημονική ως προς την προσέγγισή της βιβλιογραφική έρευνα, καθώς και σε ένα πλούσιο και πρόσφατο φωτογραφικό αρχείο, φιλοδοξεί να συνεισφέρει τόσο στην –ενδεχόμενη- περαιτέρω πληροφόρηση των αρχαιολόγων και μελετητών που ασχολούνται με αυτήν την περιοχή, όσο και στην ενημέρωσή τους σχετικά με την παρούσα κατάσταση των αρχαιολογικών θέσεων, δεδομένης της τρωτότητας του παράκτιου περιβάλλοντος.

Φραϊδάκη Αθηνά
Σωστική ανασκαφή τμήματος ιδιοκτησίας Χρ. Ευκαρπίδου στο Πάνορμο Ρεθύμνου: Πρώτη παρουσίαση

Το χρονικό διάστημα από τον Δεκέμβριο του 2014 έως τον Μάρτιο του 2015 πραγματοποιήθηκε από την Εφορεία Αρχαιοτήτων Ρεθύμνου η σωστική ανασκαφή του ανατολικού τμήματος του οικοπέδου φερόμενης ιδιοκτησίας Χρ. Ευκαρπίδου, εντός του οικισμού Πανόρμου Δ.Δ. Μυλοποτάμου. Το τμήμα εμβαδού 45 τ.μ. αποτελεί το ανατολικό όριο της συγκεκριμένης φερόμενης ιδιοκτησίας, η σωστική ανασκαφή της οποίας, κατά τα έτη 2008-2009, από την 28ηΕΒΑ, αποκάλυψε τα θεμέλια ιδιωτικού κτηρίου του 7ου αι. μ.Χ. Στον εξεταζόμενο χώρο του οικοπέδου διερευνήθηκε τμήμα αποχετευτικού αγωγού, ο οποίος διερχόταν από νότια προς βόρεια και καλυπτόταν από ασβεστολιθικές πλάκες. Στο ανατολικό όριο του εξεταζόμενου χώρου αποκαλύφθηκε χώρος δωματίου, με τμήμα επιμελημένου δαπέδου από ασβεστολιθικές πλάκες και πλίνθους, ενώ βορειοδυτικά αποκαλύφθηκε τμήμα προγενέστερου τοίχου.

Στην ανακοίνωση θα επιχειρηθεί μια πρώτη παρουσίαση της κεραμικής από το στρώμα καταστροφής του χώρου, η οποία από την έως τώρα μελέτη του υλικού, αντιπροσωπεύεται από θραύσματα πινακίων παραγωγής της Βορείου Αφρικής, καθώς και παραγωγής Μικράς Ασίας, από ορισμένα θραύσματα χυτρών και αμφορέων. Το στρώμα καταστροφής του χώρου απέδωσε επίσης χάλκινους φόλλεις της πρώτης βυζαντινής περιόδου, ένα χάλκινο σταθμίο, καθώς και άλλα χάλκινα αντικείμενα.

Χαραμής Πέτρος, Βασιλάκης Αντώνης, Aluzik Tomas
Επιφανειακή αρχαιολογική έρευνα στο Πορτί Μεσαράς το 2015: τοπογραφική και φωτογραμμετρική αποτύπωση προανακτορικού θολωτού τάφου και περιοχής του

Οι εργασίες ξεκίνησαν με έρευνα επιφανείας σε μια περιοχή 800Χ800μ. γύρω από τον προανακτορικό θολωτό τάφο. Με τη χρήση GPS, δημιουργήθηκε ένας νοητός κάναβος από τετράγωνα πλευράς 100 μ., μέσα στα οποία έγινε η συλλογή των ευρημάτων που εντοπίστηκαν επί του εδάφους. Στην εγγύτερη περιοχή του τάφου, έγινε δειγματοληψία με βάση νοητά τετράγωνα πλευράς 25 μ. Στη συνέχεια έγινε η τοπογραφική αποτύπωση του θολωτού τάφου. Αποτυπώθηκαν επίσης πρανή, τοίχοι που διασώζονται, λάκκοι και τρύπες στο έδαφος κλπ. Κατόπιν, πραγματοποιήθηκε η φωτογραμμετρική ψηφιοποίηση. Αρχικά

τοποθετήθηκαν στόχοι επί του θολωτού τάφου, οι οποίοι μετρήθηκαν με τοπογραφικό όργανο (Total Station). Οι θέσεις που στήθηκε το όργανο μετρήθηκαν με GPS για να γίνει γεωαναφορά του ψηφιακού μοντέλου και των παραγώγων του στο κρατικό δίκτυο. Στη συνέχεια πραγματοποιήθηκε η φωτογράφιση του χώρου. Ακολούθως στο γραφείο έγινε η ψηφιακή κατασκευή του φωτογραμμετρικού μοντέλου, ο έλεγχος της αξιοπιστίας του και η παραγωγή της ορθοεικόνας κάτοψης, επάνω στην οποία δημιουργήθηκε γραμμικό σχέδιο.

Χρονάκη Δάφνη
Ο ναός του Αγίου Γεωργίου Βραχασώτη: Εργασίες στερέωσης και αποκατάστασης

Ο ναός του Αγίου Γεωργίου Βραχασώτη στο Βραχάσι Νομού Λασιθίου, καθολικό της ομώνυμης μονής, αποτελείται από δύο κλίτη και το πυργοειδές κωδωνοστάσιο, τα οποία έχουν κατασκευαστεί αντίστοιχα σε τρεις φάσεις από τον 15ο μέχρι τα τέλη του 16ου αιώνα. Το μνημείο παρουσίαζε σημαντικά δομικά προβλήματα και ποικίλες φθορές και βλάβες. Το έργο «Διερεύνηση και στερέωση Ι. Ναού Αγίου Γεωργίου Βραχασώτη» πραγματοποιήθηκε από το 2011 μέχρι το 2015, στα πλαίσια του ΠΕΠ Κρήτης του ΕΣΠΑ. Με τις διερευνητικές εργασίες και τον έλεγχο της στατικής επάρκειας καταγράφηκαν τα δομικά προβλήματα και προσδιορίστηκαν τα αίτιά τους, που οφείλονται τόσο σε αστοχίες του κελύφους όσο και στα προβλήματα του εδάφους. Επίσης εντοπίστηκαν σημαντικά νέα στοιχεία για την κατασκευαστική ιστορία του ναού. Θα παρουσιαστεί η ιδιάζουσα παθολογία του μνημείου σε συνάρτηση με τις κατασκευαστικές φάσεις, το ιστορικό των νεότερων επεμβάσεων, οι μελέτες και οι εργασίες που πραγματοποιήθηκαν για τη στερέωση και την αποκατάστασή του.